

I. évfolyam 2. szám

REN D V É D E L E M

2012/2. SZÁM

B U D A P E S T
– 2012 –

**A BELÜGYMINISZTERIUM
OKTATÁSI, KÉPZÉSI ÉS
TUDOMÁNSZERVEZÉSI FŐIGAZGATÓSÁG
ONLINE FOLYÓIRATA**

Felelős kiadó:

DR. DÁNOS VALÉR CSC/PHD
nyá. r. ddtbk.
főigazgató

Szerkesztő:

GÖRBE ATTILÁNÉ DR. ZÁN KRISZTINA
r. alez.
rendőrségi főtanácsos

A kiadványban megjelenő tanulmányok nem tükrözik a kiadó álláspontját

Tartalomjegyzék

DR. UNIV. BEREKNYEI JÓZSEF C. ISKOLAIGAZGATÓ: A BELÜGYMINISZTER FELÜGYELETE ALÁ TARTOZÓ RENDVÉDELMI SZERVEK EGYSÉGES MODULÁRIS ALAPÚ KÉPZÉSI RENDSZERÉNEK LÉNYEGI MEGHATÁROZÓI, JELEN ÁLLAPOTA..... 5

1. Bevezető.....	5
2. Az egységes rendvédelmi képzés kialakításának a tárca hatálya alá tartozó hivatásos állományúak képzésre vonatkozó alapvető céljai, elvárásai, szempontjai.....	6
2.1. A megújítással kapcsolatban a tárca által elfogadott, meghatározott általános elvárások voltak;.....	7
2.2. Az átalakítással kapcsolatos további szempontok, elvárások voltak;	7
3. A megújítás szükségességének indoklása az elkészült Koncepció helyzetelemzése szerint	9
4. A megújított (új) képzési rendszer fő jellemzői	10
4.1. Milyen is ez a felkészítési rendszer, milyen jellemzői vannak, nemcsak a rendőr szakképzés oldaláról?.....	11
4.2. További változások a témához kapcsolódóan	13
5. Kissé konkrétabban a Rendőr szakképesítésekről.....	16
6. Összefoglalás a témában	19

PROF. DR. BUKOVICS ISTVÁN: KRÍZISKOMMUNIKÁCIÓ - PROBLEMATIKA, PRAGMATIKA, PARADIGMA 22

1. Bevezetés.....	22
2. Nyelv és kríziskommunikáció	30
3. A kríziskommunikáció primitív fogalomköre.....	32
4. A paradigma	39
5. Logikai kockázatelmélet és kríziskommunikáció	60
6. Kitekintés	69
7. Összefoglalás.....	76

PROF. DR. BUKOVICS ISTVÁN - DR. UNIV. POTÓCZKI GYÖRGY: KORUNK KÍSÉRŐJELENSÉGE: A GAZDASÁGI BIZTONSÁG DEFICITJE 84

1. Bevezetés.....	84
2. A gazdasági biztonság értelmezése	85
3. Helyzetkép a gazdasági biztonságról	88
4. Összegzés, következtetések.....	96

**DR. ZSIGOVITS LÁSZLÓ: RENDVÉDELMI SZERVEK INFORMATIKAI
FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ INFORMATIKA VILÁGFEJLŐDÉSI TRENDJE
TÜKRÉBEN 99**

1. Bevezetés.....	99
2. A rendvédelmi szervezetek jellemzőinek változásai.....	101
3. Mi lehet a megoldás?.....	103
4. A jövőkép pedig a Cloud – Felhő.....	103
5. Rendvédelmi szervek és a felhő	108

DR. UNIV. BEREKNYEI JÓZSEF
C. ISKOLAIGAZGATÓ:
A BELÜGYMINISZTER FELÜGYELETE ALÁ TARTOZÓ RENDVÉDELMI
SZERVEK EGYSÉGES MODULÁRIS ALAPÚ KÉPZÉSI RENDSZERÉNEK
LÉNYEGI MEGHATÁROZÓI, JELEN ÁLLAPOTA

„A kidolgozó munkában közreműködő egy résztvevő szemszögéből.”

1. Bevezető

A Nemzeti Együttműködési Program többek között a közbiztonság erősítését, továbbá a „Több rendőr, több fizetéssel és több eszközzel” cím alatt a rendőri hivatás karrierpályájának fontosságát hangsúlyozta. A programkészítők szerint a közbiztonság erősítéséhez egyrészt szükséges egy jelentősebb – 3100 fős- létszámfejlesztés, másrészt pedig elengedhetetlen a minőségi fejlődés is. A rendészeti karrierpálya létének szerves eleme a képzési rendszer átalakítása, ezért a Programban megfogalmazott cél eléréséhez a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai vonatkozásában felmerült az addig létezett képzési rendszer felülvizsgálatának és korszerűsítésének igénye.

Tulajdonképpen röviden ez az előzménye „**a rendvédelmi szervek egységes moduláris alapú képzési rendszerének kialakításához szükséges intézkedésekről**” szóló **1282/2010. (XII. 15.) kormányhatározat** megalkotásának, mely – többek között – rendelkezett a képzési rendszer tekintetében szükséges korrekciók végrehajtásáról is.

Írásomban az ehhez tartozó legfontosabb képzési vonatkozásokat kívánom érinteni, kiegészítve ezt az azóta 2012-ben bekövetkezett újabb változásokkal, módosulásokkal, függetlenül attól, hogy az elképzelés lényege ettől szélesebb tartalmi palettát feltételez. /Ez utóbbi un. humán vonatkozások között a képzési résszel szinte teljesen egyenértékű helyet foglal el az előmenetel, az életpálya modell ügye is. Másokkal együtt magam is meg vagyok arról győződve, hogy a képzési rendszer csak ez utóbbihoz tartozó egyéb részkérdésekkel- karrierpálya, előmenetel, rendfokozatok, szerződéses, próbaidős állományviszony, bér, egyéb juttatások ügye stb.- együtt, ezekkel összhangban, komplex módon, rendszerszerűen kezelhető! De arról is, hogy a képzési rendszer nagyobb lélegzetvételi igazítása, átalakítása nemigen célszerű tudományosan megalapozott, az ehhez tartozó, ezzel valamilyen kapcsolatban álló humánerőforrásoknak, és intézményrendszereknek teljes körű, komplex átvizsgálása, a képzés szempontjából érintett legáltalánosabb, legtöbb munkaerőt igénylő beosztások munkakörelemzése, valamint a felállítandó új képzési-felkészítési rendszer előzetes elméleti lemodellezése nélkül./

Itt említem meg azt, hogy a kormány a magyar közszolgálat újjászervezése, a karrier lehetőségek, és a közszolgálati életpályák megújítása érdekében közzétette a **1207/2011. (VI. 28) számú** határozatát is. Ebből a kormánydöntésből a képzés szemszögéből lényeges, hogy ezután az állami,- és a szakirányú szakmai iskolai végzettséget egyenrangú besorolási szempontként kívánják kezelni, továbbá az, hogy az előmenetel függ az egyén élethosszig tartó tanulásának alakulásától is!

/Nem teljesen ide tartozó, és nemigen dicsérhető tény az, hogy a rendőr szakképzést illetően az utóbbi években túl sok volt a változtatás, a beavatkozás. Ennek illusztrálására említem meg, hogy 2007-2011 között nem volt még olyan, hogy két végzős évfolyam változatlan rendszerben, időütemezés szerint került volna felkészítésre, felavatásra!/?

2. Az egységes rendvédelmi képzés kialakításának a tárcsa hatálya alá tartozó hivatásos állományúak képzésre vonatkozó alapvető céljai, elvárásai, szempontjai

A megújítás eredeti célja többek között az volt, hogy a tárcához tartozó rendvédelmi szervek képzési rendszerében legyen egy olyan első szakasz, tartalmi kör, melyet minden érintettnek teljesíteniük kell. Cél volt az is, hogy váljon általánossá esetükben a moduláris felépítés és a kompetencia alapú felkészítés, továbbá, hogy az érintett rendvédelmi szervek jövőendő hivatásosai az egységes közös első követelménymodul tartalmán túl, közel hasonló ütemű, felépítésű szakképzésben részesüljenek a megújítást követően.

A megújításra kerülő képzési rendszerrel szembeni szerepelt az a régi elvárás, hogy kellő időben, ütemben, a várható munkakörnek megfelelő terjedelmű, tanulmányi pontokkal is átváltható, rugalmas minőségi szakképzés lehetősége jöjjön létre az előkészítő munkák lezárását követően.

2.1. A megújítással kapcsolatban a tárca által elfogadott, meghatározott általános elvárások voltak;

- A rendvédelmi szervek számára jól képzett, felkészült, magas teljesítmény nyújtására kész, elkötelezett, lojális és motivált munkaerő biztosítása megfelelő számban, a kellő időben és a szükséges helyen.
- A munkaköri követelményeknek megfelelő, az elvárások szerint teljesítő munkaerő megtartásának, ezzel a fluktuáció csökkentésének elősegítése.
- Vonzó életpálya nyújtása az emberi erőforrás-fejlesztés (képzés, továbbképzés) lehetőségeivel – az egymásra épülő moduláris rendszerű, kompetencia alapú, fejlesztésközpontú és gyakorlatorientált iskolai rendszerű és iskolarendszeren kívüli felkészítések – optimális feltételű rendelkezésre bocsátásával.
- A rendvédelmi szervek szakmai elvárásait kielégítő egységes elveken alapuló, tervszerű, átlátható, a szervezeti karrierrendszert és a hivatásos állomány tagjai egyéni szükségleteit, életpálya elképzeléseit is támogató, a jogszabályokban közzétett képesítési követelményeket kielégítő, a betöltött munkakör feladat- és követelményelvárásaihoz igazodó, valamennyi állománykategóriát érintő, költség-hatékony képzési rendszer működtetése.

2.2. Az átalakítással kapcsolatos további szempontok, elvárások voltak;

- A képzési rendszerhez leginkább csak komplex módon célszerű, szabad hozzányúlni, mivel ez magába foglalja nemcsak az alapképzést, hanem az át,- tovább,- valamint a vezetőképzéseket is.
- A megújítás során adott munkaköri elvárásoknak legjobban megfelelő terjedelmű szaktudás, kompetencia biztosításának (nem alá,- és nem túlképzés) elérése a kívánatos.
- Az un. generalista jellegű képzés helyett, **ha és ahol** lehet specialista irányba történő elmozdulás támogatott az alapképzésben.
- Egymásra épülő moduláris rendszerű, leginkább kompetencia alapú és gyakorlatorientált, iskolai rendszerű és azon kívüli keretben egyszerre folyó felkészítés megvalósítására adódjon lehetőség.

- Olyan képzési követelménymodulokat kell összeállítani, amelyek adott megközelítésben un. karriermodul-ként is szerepelnek. (Nem keverendő a kettő, ugyanis az un. karrier modul nem teljesen azonos –legalábbis az elsónél- a kapcsolódó képzési tartalmat lefedő követelmény modullal.)
- A moduláris szerkezet - kombinálva a felnőttképzés keretében megvalósuló szakképzéssel, nem általánosan, de esetenként - biztosítson olyan, egymásra épülő rész-szakképzettséget, amelyek kisebb-nagyobb kihagyásokkal, bizonyos folyamatot követően – az érintett szándéka és a munkáltató igénye szerint- kiadhat egy alap szakképesítést is.
- Legyen valamilyen – leginkább nagyon kis mértékben - lehetőség az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők számára is bizonyos munkavállalói szerepbe való bejutásra.
- A képzési rendszernek tekintettel kell lennie a romák területbe kerülésének lehetőségeire, valamint a civil rendészeti jellegű pályaaorientációs felkészítésben részesültek tudásának respektálására.
- Fontos elvárás volt a kidolgozók felé a figyelem a költséghatékonyságra, az eredményességre, valamint a versenyképesség fenntartására.
- A képzés rendszere olyan legyen, ami sok más mellett szintén hozzájárul a szakmai értékvesztés elkerüléséhez.
- A kívánatos tanulói jogviszonyoknak, valamint az adott szakképesítésre vonatkozó képzési dokumentumok szakmai elvárásainak a megrendelő szervek által meghatározottnak –nem az „oktatás által kitaláltnak”- kell lenniük.
- A képzési rendszer olyan legyen, amely valamilyen lehetőséget ad bizonyos rendvédelmi,- és magánbiztonsági szakképesítések részleges átfedésére illetve ennek elismertetésére, adott egyedi esetben a közöttük fennálló pályamozgásra.

A megújított képzési rendszer;

- adjon lehetőséget az alap,- tovább,- át,- és vezetővé képzés közötti összhang megteremtésére
- legyen valamilyen mértékben tekintettel a rendvédelmi jellegű felsőoktatási szakmai képzés az érintettek középfokú kompetenciái birtoklására,
- érvényesüljön valamilyen mértékű és arányú átjárási lehetőség a különféle szintek között
- a felkészítés új rendje az adott munkakörre vonatkozó alapvető elvárásokat célozza meg
- segítse elő az egész életen át (LLL) történő tanulás igényét

- figyeljen a jó gyakorlatok átvételére
- feleljen meg a legalapvetőbb EU-s elvárásoknak is.

3. A megújítás szükségességének indoklása az elkészült Konceptió helyzetelemzése szerint

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló még hatályos 1996. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) 37. § (1) bekezdése kimondja, hogy hivatásos szolgálati viszony azzal létesíthető, aki a rendfokozati állománycsoportjához meghatározott iskolai végzettséggel (szakképesítéssel) rendelkezik. A 40. § (2) bekezdése pedig a nem rendvédelmi oktatási intézményből hivatásos állományba felvett személy részére a fegyveres szerv jellegének megfelelő képzettséget, illetve a beosztásához szükséges tanfolyam elvégzését és vizsga letételét írja elő. E törvényi rendelkezésből következik, hogy az egyes fegyveres szervek képzési rendszere és követelménye eléggé eltérő. A különbségek a képzési rendszer tartalmában, szervezeti kereteiben, a képzés időtartamában és a képzés alatt fennálló jogviszony vonatkozásában is megmutatkoznak. Ezek az eltérések már az első képzési szinteknél is megjelennek. Többek között például a büntetés-végrehajtási szervezet 14 hetes, a katasztrófavédelmi és polgári védelmi szervek 4 hónapos iskolarendszeren kívüli alapképzési formát kínált eddig, amelyen a már hivatásos állományba lévők vezénlyéssel vettek részt, míg a rendőrségnél az első képzési szint – amely nem alapképzés, mivel ilyen szervezetnél nincsen – jelentősen hosszabb, 2 év időtartamú, iskolarendszerű képzés keretében valósult meg.

Ellentétben a tárca felügyelete alá tartozó szervekével, a rendőrség képzéseinél egyes képzési formák látszólag egymásra épültek, de tapasztalható volt köztük a párhuzamosság is, az oktatott tananyagok ismétlődése. Az indokolatlan párhuzamosságot jól példázza, hogy a rendészeti szakközépiskolák Központi Programjának valamilyen mértékű részét képezték azok a tananyag-elemek, amelyeket a szaktanfolyamokon, illetve a szakmai továbbképzéseken részben ismételtén oktatnak. Emellett a Rendőrtiszti Főiskola első évfolyam első féléves szakmai jellegű tananyaga részben tartalmazta a rendészeti szakközépiskolában már elsajátított tudástartalmat is.

A tűzoltó, illetve a katasztrófa- és polgári védelmi tiszthelyettes/zászlós szakképzés alrendszere több éve a szakképzésről szóló törvény előírásait betartva, a szakma, valamint a társadalom kívánalmait kielégítve működik. A büntetés-végrehajtásnál, de a nemzetbiztonsági szakszolgálatnál is – a szakterületek specialitásaihoz, eltérő igényeihez, elvárásaihoz, illetve

lehetőségeihez igazított - alap-, közép- és felsőfokú szakmai felkészítést biztosító, lényegében egymáshoz kapcsolódó, de nemigen tisztán csak moduláris alrendszerek működtek.

A kormány úgy ítélte meg, hogy az előbb részletezett képzési rendszer túlságosan generalista, a munkaköri váltáshoz nem követeli meg kellő mélységig az új munkakör szerinti speciális szakmai ismeretek megszerzését. Az úgynevezett „generalista” típusú képzési rendszer az elmúlt évtizedekben jól szolgálta azt a szándékot, hogy a hivatásos állomány tagja bármikor, bármely beosztásba kinevezhető vagy áthelyezhető legyen. A szolgálati munka minőségi jegyeinek erősítési szándéka azonban felvetette, hogy a jövőben nagyobb szerepet kapjanak a közszolgálati szellemiségű, generalista alapozásra ráépülő, úgynevezett „specialista” típusú képzési formáknak, vagyis növeljék a szakirányú képzési elágazások szerepét, hogy jobban érvényesüljenek a konkrét munkakörre történő képzés és kiképzés lehetőségei. (Itt teszem hozzá fontos megjegyzésemet, mely szerint ennek nagyon lényeges, előrelátó, jól tervezett humánerőforrás-gazdálkodási, személyügyi igényei, feltételei vannak!!)

Az előbbieket összegzéseként az alábbiakat lehet kimondani: a társadalmi elvárásokhoz, a Kormány szándékaihoz, valamint a rendszerváltást követő időszak alatt összegyűlt tapasztalatokhoz igazodóan indokoltta vált - a Rendőrség képzési rendszerének átalakításával egyetemben - a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó valamennyi rendészeti szerv egységes képzési rendszerét kialakítani, és azt egyben – a fegyveres szervekre vonatkozó egységes előmeneteli és illetményrendszer kialakítása, beindítása érdekében – a sajátosságok szükségeszerű figyelembevételével a Hszt. hatálya alá tartozó valamennyi rendvédelmi szerv egységes képzési rendszerévé tenni.

4. A megújított (új) képzési rendszer fő jellemzői

Kicsit merésznnek tűnne – most, még az megújított rendszerű felkészítés részbeni beindulása kapcsán,- illetve azóta, újabb módosulások bekövetkezése után - annak kijelentése, hogy ez az új felkészítési rendszer bizton teljesíteni fogja, illetve teljesíti az 1. fejezetben érintett célkitűzéseket, elvárásokat. Maximum azt lehet most kimondani, hogy a kidolgozásban közreműködők igyekeztek a munkájuk során a kitűzött céloknak, megfogalmazott elvárásoknak a legjobb tudásuk szerint, a rendelkezésre álló rövid munkaidőszakra is tekintettel megfelelni.

4.1. Milyen is ez a felkészítési rendszer, milyen jellemzői vannak, nemcsak a rendőr szakképzés oldaláról?

- Fontos meghatározója a képzési rendszer megújulásának, hogy moduláris a felépítése és kompetenciaalapú megközelítéssel bír minden érintettje felé a belügyi ágazaton belül. /Eddig ez leginkább csak a rendőr szakképzésre vonatkozott./
- Teljesen új benne az, hogy minden ebben érintett szervezetnél a legelső rész-szakképesítési követelménymodul tartalmának elsajátítása előtt- mintegy a testületbekerülés feltételeként, minden szinten - 3 hónapos időtartamú, egységes rendvédelmi alapképzési követelménymodul került kialakításra illetve beépítésre. Itt sajátítják el a bármelyik csatornán a hivatásos pályára induló jelöltek a minden érintett belügyi rendvédelmi szervre vonatkozó közös tudnivalókat, szerzik meg az ide tartozó legalapvetőbb szakmai kompetenciákat. E követelménymodul tartalma a belügyminiszter felügyelete alá tartozó rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egységes felkészítésének meghatározására, a leginkább általános, közös tudnivalók elsajátítására, gyakorlására készült. Meghatározza azokat a legfontosabb általános tudás tartalmakat, követelményeket, elvárásokat, amelyek figyelembevételével és alkalmazásával az ebben érintettek körében az erre a szakaszra kitűzött kiképzési-képzési célok elérhetők. Az egységes követelményeken alapuló kiképzés-képzés során olyan meghatározó rendvédelmi jellegű ismeretek, kezdeti jártasságok, készségek, attitűdök- mind együtt: kompetenciák- kialakítása, megerősítése történik, aminek alapján az ebben résztvevők képessé válhatnak a rendvédelmi munkaterületen érvényes, a hivatásos jogviszonnyal, a fegyveres-egyenruhás állapottal, a fegyveres életrenddel, szolgálattal, az itt rendszeresített alapvető eszközök kezelésével, a fizikai erőnléttel, kommunikációval kapcsolatos legáltalánosabb közös, minimum tudnivalók megszerzésére, elsajátítására, a vonatkozó alapvető rendszabályok betartására. Az ebben érintettek olyan ismereteket, kompetenciákat szerezhetnek, amelyek szükségesek a rendvédelmi jellegű rész-szaképesítés, szakképesítés megszerzésére irányuló további felkészítéshez, a szakágak közötti váltások esetén a szükségtelenül hosszú átképzések elkerüléséhez. Ezzel az újítással lehetőség adódhat arra, hogy ha valaki egyik rendvédelmi szervtől átkerül egy másikhoz, akkor azonnal kezdheti a munkát, hisz ezekkel az ún. rendvédelmi minimumokkal már nem kell foglalkozni az átképzés során./Természetesen, ezen túl

például a rendőr szakképesítéshez tartozóan az első rész-szakképesítéshez az 1. követelménymodult is sikeresen teljesíteni kell!)

- A kidolgozásra került illetve kidolgozásra kerülő további oktatásigazgatási dokumentumokban szereplő célirányos, bizonyos szintekhez kötött, ezáltal lépcsőzött képzési,- vizsgáztatási metódusok elvileg lehetőséget adhatnak az alulról felfelé szűkülő, un. „piramis-elv” megvalósítására is. A képzés „lépcsőfokain” történő előrehaladáshoz bizonyos időtartamú gyakorlati munkaszakaszok előírtak az érintettek karrier életútja számára. Ennek érvényesítésében azonban adott munkáltatók döntése lesz a továbbiakban is a meghatározó. Ide kapcsolódik az is, hogy az első tiszthelyettesi rendfokozat csak az alap-szakképesítés birtokában lesz megszerezhető. Ezek előtti rész-szakképesítések csak un. tisztesi rangosztály elérésére adnak a jövőben lehetőséget. Ehhez viszont további módosításokat kell végezni az ide kapcsolódó normákon, ami sajnos az előzetes elképzeléshez képest még a cikkírás időszaka alatt sem történt meg nem pedig a képzési rendszer megújítással párhuzamosan. (Hszt., Képesítési követelmények, állománytáblázat.)
- A megújított képzési rendszerben áttörés még nem, de előrelépés történt a megszerzett kompetenciáknak az Európai Képesítési Keretrendszerhez igazodó hazai elismertetése irányában is.(Erre utal a Szakmai és vizsgakövetelmények VII. fejezetében fellelhető, a tanulmányi pontokra utaló mondat.)
- A rendszer módosítása tekintettel van az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) elveivel és logikájával, az egész életen áttartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról szóló, 2008. április 23-i, valamint az európai szakoktatási és szakképzési kreditrendszer (ECVET) létrehozásáról szóló, 2009. június 18-i, továbbá a szakoktatás és szakképzés európai minőségbiztosítási referenciakeretének létrehozásáról szóló, 2009. június 18-i európai parlamenti és tanácsi ajánlásokkal. Az elképzelés a bolognai folyamat keretében kialakított felsőoktatási képesítési keretrendszer és a szakképzési képesítési keretrendszer közötti kapcsolat kiépítésével, a már megszerzett tudás elismertetésével olyan – a képzési eredményekhez és szintekhez igazodó, a minőségi munkavégzést preferáló – elismerési és előmeneteli rendszert részesít előnyben, amely a rendvédelmi életpálya-modell alapjait segítheti elő.

- Újszerű a rendőr, a büntetés-végrehajtási szakképesítések esetében a jelenlegi szaktanfolyamokból néhány legfontosabbnak a modularizálása és ráépülésként történő beépítése a tanintézeti felkészítés rendszerébe.

4.2. További változások a témához kapcsolódóan

A kidolgozó munka végzése közben már ismert volt a szakképzésről és a nemzeti köznevelésről szóló törvények tervezete - ami több újdonságot is tartalmaz - de többről ekkor még nem volt hivatalos információi a kidolgozóknak. Az átalakítási folyamat lezárását követően változás állt be az akkor hatályos- a képzési rendszer alapját jelentő - Országos Képzési Jegyzékben (továbbiakban: OKJ). A Magyar Közlöny 2012. évi 88. számában megjelent a Kormány 150/2012. (VII.6.) Korm. rendelete az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzék módosításának eljárásrendjéről. Ennek 1. számú mellékletében szerepelnek az ide tartozó szakképesítések és ezek lényeges meghatározói. Az ágazatot illetően ez a dokumentum az alábbi szakképesítések átvezetését végezte el;

(Kivonat a hatályos OKJ-ből: a BM felügyelete alá tartozó szakképesítések betűrendbe szedve)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	Szakképesítés azonosító száma			Szakképesítések/szakképesítés-ráépülések megnevezése	Szakmacsoport	Ágazati besorolás	Iskolai rendszerű képzési idő	Iskolarendszeren kívüli képzési idő	A képzés munkarendje	A szakképesítésért felelős miniszter
2	Szint	Tanulmányi terület	Sorszám							
3	1			2	3	4	5	6	7	8

41	53	861	01	Büntetés-végrehajtási egészségügyi főfelügyelő	22	-	-	500-700 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
42	52	861	02	Büntetés-végrehajtási felügyelő	22	-	-	800-1500 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
43	53	861	02	Büntetés-végrehajtási főfelügyelő	22	-	-	500-1000 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
44	53	861	03	Büntetés-végrehajtási gazdálkodási főfelügyelő	22	-	-	400-700 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
45	53	861	04	Büntetés-végrehajtási igazgatási főfelügyelő	22	-	-	400-700 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
46	55	861	02	Bűnügyi technikus	22	-	-	300-600 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
77	33	861	01	Elektronikus vagyongvédelmi rendszerszerelő	19	X	-	250-350 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
104	53	861	05	Pegyveres biztonsági Őr	22	-	-	320-420 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
128	55	861	03	Fő határrendész	22	-	-	300-500 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
222	52	861	03	Katasztrófavédelmi előadó	22	-	-	350-450 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
223	53	861	06	Katasztrófavédelmi főelőadó	22	-	-	240-340 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter

224	53	861	07	Katasztrófavédelmi referens	22	-	-	200-300 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
225	52	861	04	Katasztrófavédelmi szakelőadó	22	-	-	500-800 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
260	55	861	04	Közzet megfűzött	22	-	-	300-500 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
269	52	861	05	Közterület-felügyelő	22	-	-	500-600 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
272	55	861	05	Kutyavezető-rendőr	22	-	-	600-900 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
273	33	861	02	Kutyavezető-vagyonőr	22	-	-	350-450 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
286	52	861	06	Magánnyomozó	22	-	-	450-550 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
290	33	861	03	Mechanikus vagyonvédelmi szerelő	19	I X	-	300-400 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
346	55	861	06	Okmányvizsgáló	22	-	-	300-500 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
375	62	861	01	Rendészeti szervező(a szakmairány megjelölésével)	22	-	-	1100-1600 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
377	54	861	01	Rendőr tiszthelyettes (a szakmairány megjelölésével)	22	-	2 é	1800-2500 óra	N, E	rendészetért felelős miniszter
378	55	861	07	Rendőr zászlós	22	-	-	400-600 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
402	32	861	01	Személy- és vagyonőr	22	-	-	320-450 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
429	33	861	04	Testőr	22	-	-	320-450 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
440	52	861	08	Tűzoltó I.	22	-	-	800-1100 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
441	53	861	08	Tűzoltó szerparancsnok	22	-	-	700-900 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
442	52	861	09	Tűzoltósági referens	22	-	-	300-500 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
443	52	861	10	Tűzvédelmi előadó	22	-	-	300-400 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter
444	53	861	09	Tűzvédelmi főelőadó	22	-	-	200-300 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter

Rész-szakképesítések

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1	Szakképesítés azonosító száma				Szakmacso	Ágazati besorolás	Iskolai rendszert	Isk	A képzés munkaren	
22	31	861	01	Büntetés-végrehajtási Őr	22	-	-	500-700 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
23	31	861	02	Büntetés-végrehajtási segédfelügyelő	22	-	-	200-300 óra	TK	büntetés-végrehajtásért felelős miniszter
27	51	861	01	Csapatszolgálati járőrtárs	22	-	-	1000-1500 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
75	51	861	02	Járőr	22	-	-	1800-2300 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
104	51	861	03	Őr-járőrtárs	22	-	-	600-800 óra	TK	rendészetért felelős miniszter
132	31	861	03	Tűzoltó II.	22	-	-	600-800 óra	TK	katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter

Itt kívánom felhívni a figyelmet arra, hogy a korábban létezett szakképesítés-elágazásról ebben már nincs szó, hanem helyette létezik, ún. szakmai irány megjelölés a Rendőr és a Rendészeti szervező szakképesítések esetében!

A táblázatból nem derül ki, de egyértelműen érvénysült azon elvárás, hogy bizonyos korábbi tanfolyami,- vagy szaktanfolyami képzésként funkcionáló felkészítés kerüljön be a szakképesítés-ráépülések közé. (A Rendőr szakmát illetően ezek a Bűnügyi technikus, Fő határrendész, Körzeti megbízott, Kutyavezető-rendőr, Okmányvizsgáló és Rendőr zászlós ráépülések.)

Újra megjelent tehát a kutyavezető-rendőr szakképesítés is az új OKJ-ban.

Megnőtt a rendészeti-szervező szakképesítés szakmai irányainak- korábban elágazásainak – a száma, például többek között a büntetés-végrehajtási szakterülethez tartozóval.

A másik említésre érdemes kisebb jelentőségű rendelkezés a belügyminiszter 33/2012. (VII. 30.) BM utasítása a belügyminiszter irányítása alatt álló egyes rendvédelmi szervek vezetői állományának továbbképzéséről. Ami miatt ide vettem őt is, az a norma itt olvasható 8. §-ból derül ki;

- 8. §** (1) Ez az utasítás 2012. augusztus 1-jén lép hatályba és 2014. január 1-jén hatályát veszti.
- (2) A BM Személyügyi Főosztály vezetője 2012. december 31-ig gondoskodik arról, hogy a jelen utasítással elrendelt vezetői továbbképzés a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 342. § (2) bekezdés 13. pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott miniszteri **rendeletben a vezetői továbbképzés rendszerének részeként szabályozásra kerüljön.**

Nyilvánvalóan a komplex megközelítés, amiről az elvárásoknál szóltam, csak úgy képzelhető el, ha ebben benne szerepelnek az át,- tovább,- és vezetőképzések egyaránt.

5. Kissé konkrétabban a Rendőr szakképesítésekről

- A rendőr tiszthelyettes képzés tekintetében az érettségi követelménye továbbra is meghatározó, azaz rendőr alap szakképesítést csak érettségizett személy szerezhethet. (a többinél ez nem előírt)
- A rendőr iskolai rendszerű szakképzésnek a jövőben is kettő éves időtartamúnak kell maradnia, még ha az ilyenre beiskolázottak száma kevesebb is lesz a jövőben, továbbá annak ellenére, hogy a rész-szakképesítések nagyobb teret kapnak ezután.
- A rendőrség kivételével szinte minden országos hatáskörű szervnél kizárólag munkavállalóként, vagy próbaidősként kerülnek be az érintettek a képzésbe. /Persze ehhez hozzátartozik az, hogy a legtöbbször kizárólag iskolarendszeren kívüli, felnőttképzési tv. alapján történő felkészítés zajlik és ilyet terveznek a jövőben is!/
 - A teljes körű szakmai felkészítés végső formáját, tartalmát csak egységes rendészeti életpálya modell tartalmának rögzítése után, azzal egy időben az új bér- és illetményrendszer, az új munkaköri megnevezések, rangosztályok teljes körű kialakítása, elfogadtatása, továbbá a szakmai és vizsgáztatási követelmények, valamint a záróvizsga követelményeinek megfogalmazását követően lehet illetve célszerű kidolgozni. Ez érinti a képesítési követelményeket, a munkaköri jegyzékeket és az állománytáblákat is! (Természetesen a hatályos szakmai és vizsgáztatási követelményekről szóló miniszteri rendelet kiadásán túl, ki kell dolgozni az iskolarendszerű képzéseket tekintve a teljesen új szakképzési kerettantervet, központi programokat, iskolarendszeren kívüli szakképzést illetően pedig a képzési programokat is.) *Ezek elkészítési, kiadási határidőit illetően- a csúszás miatt- az új szakképzési törvény már módosításra került!*
- A nem általános, hanem a speciális vizsgakövetelmények megállapításához, kidolgozásához szükség van a megrendelő szervezetek részéről annak megfogalmazására, hogy a kimenet tekintetében a végzett tiszt, tiszthelyettes illetve tisztos milyen tudásháttérrel rendelkezzen.
- A rendőrség iskolai rendszerű felkészítésében – ha nem áll elő tanulmányi elégtelenség – lehetőség van az „egy menetből” történő rendőri alap szakképesítés megszerzésére is. Ugyanakkor képzési folyamatba történő előrehaladásnak munkáltatói beavatkozással történő „megakasztására” vonatkozó részletek, további átgondolást igényelnének a kívánatos állománykategóriák tudatos befolyásolása

érdekében. Mind a szakmai, mind a vizsgáztatási elvárások, tudás, kompetenciataralmak, vizsga- és képzési követelménymodulokban kerültek megfogalmazásra. (Ennek része az adott szakképesítésre vonatkozó feladat- és tulajdonságjegyzék. E tudástartalmak úgy kerültek csoportosításra, hogy egy keretben szerepelnek az ide tartozó elméleti ismeretek, ezek tanintézeti körülmények közötti gyakorlásai, valamint ugyanezeknek – vagy részelemeiknek – területi szakmai gyakorlaton, „nem művi”, hanem „éles” körülmények között mentor felügyelete alatti teljesítései is.)

- A rendőr szakképzés esetében a kialakítandó követelménymodulok formailag ugyanazok az iskolai rendszerű, és az azon kívüli képzés esetében.
- Megfontolandó volt, de nemigen volt tartható az, hogy a követelménymodulok száma ne legyen túl sok, figyelembe véve a ráépüléseket is. További igény volt, hogy a nappali rendszerű képzésben ezek lehetőség szerint igazodjanak a tanév rendjéhez is. Ugyanis a rendőr szakképzés esetén, ahol több rész-szakképesítés született, szükségsszerű lett a több követelménymodul beépítésére.
- Oktatásigazgatási szempontból, illetve az iskolák szemszögéből a tisztos, tiszthelyettes szintű beosztások esetében szükségesebbnek, tervezhetőbbnek tűnik ezután a megrendelő szervezet által megfogalmazott igények szerint a hivatásos tiszthelyettesi állomány részben generalista, részben specialista jellegű, jó színvonalú felkészítése. *(A specialista tiszthelyettes képzés komoly személyzeti politikán alapuló humán előrelátást feltételez. A magasabb szintű munkakörök esetében már teljesen más a helyzet!)* Itt lehet olyan gond, hogy ha specialista a képzés, akkor ez csak ugyanahhoz tartozó szakirányú –régiben un. elágazásos rendszerű– szakképzésben folytatható, de tanfolyamszerű átképzés esetén szakképzettséget igazoló államilag elismert okirat kiállítása pedig jogilag kétséges.
- A szakmai és vizsgakövetelmények kötelező tartalmi elemeit a szakképzési tv. 7. § (1) bekezdése tartalmazza, a formai kivitele pedig az országosan egységesen érvényes formában és módon valósul meg!
- Figyelembe kellett venni a kidolgozás során azt, hogy a 2010. december 15-én kihirdetett, 1278/2010. (XII. 15.) kormányhatározat értelmében a Rendőrtiszti Főiskola, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, valamint Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar jogutódjaként 2012. január 01-én megkezdte működését a Nemzeti Közszerületi Egyetem. (A rendészeti karon is érvényes lesz, az un. egységes alapképzési rendvédelmi követelménymodul teljesítése.)

- A rendőr szakképzés és a felsőoktatás jelenléti oktatási formájában a tanulói illetve ösztöndíjas hallgatói jogviszony fenntartása keveredhet majd az ún. kettős jogállású, próbaidős állapottal. Az iskolarendszeren kívüli, valamint a nem rendőri szakképesítések tekintetében kizárólag a próbaidős hivatásos állományúként történő beiskolázási gyakorlat fog érvényesülni. /A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjához valamint a KOK-hoz beiskolázottak jelenleg is próbaidős hivatásos állományúak, melyet a jövőre nézve is követendőnek tartanak./
- Úgy van tervezve, hogy a képzési programok legyenek egymásra tekintettel. A rendészeti tisztes, tiszthelyettes képzés tananyagtartalma szak és szakirányoknak megfelelően részlegesen épüljön be a tisztképzésbe, a beszámíthatóság biztosítása mellett. A „tiszthelyettesi tananyagtartalom megegyezésével” jelző csak tartalmi és nem időtartami megegyezést jelent, mert a szakképzés folyamatába beépített gyakorlatok száma és időtartama el kell, hogy térjen a tisztképzésétől. De ezzel elvileg biztosíthatóvá válhat a kilépés a felsőoktatásból illetve a belső „zárt” képzés így kevesebb szemeszterből állhat a nyitott képzésekkel szemben. Az rendvédelmi kari felsőoktatásból kilépők rendszerből történő „elvesztésének” minimalizálása érdekében a sikeres tiszthelyettesi tananyagtartalommal megtöltött szemeszterének (elemeinek) teljesítése feltétele kell, hogy legyen a szakmai vizsgára bocsáthatóságnak, mint ahogy a tiszthelyettes képzés moduljainak sikeres abszolválása is. Természetesen itt csak alap szakképesítésekben gondolkodunk, a ráépülő szakképesítések ebben az esetben nem jönnek számításba.
- A tanulmányi pontrendszert, a beszámíthatóságot a jelenlegi jogszabályi környezetben, teljes mértékben még nem lehetséges érvényesíteni. A beszámíthatóság kérdéskörénél fontos kiemelni azt, hogy a jelenleg hatályos felsőoktatási jogszabályok értelmében erre csak felsőfokú szakképzésben szervezett tanulmányok esetében kerülhet sor. Az Európai Kreditrendszer (ECTS) egyértelműen a felsőoktatási intézményekben és az ott szerzett tanulmányok esetében teszi lehetővé a tanulmányok beszámíthatóságát - egyetlen kivételt engedve, és ez a kivétel a felsőfokú szakképzésben szerzett előtanulmányok beszámíthatósága. Az új képzési törvények szerint, illetve az OKJ átalakítása során a felsőfokú szakképzést kivezették az OKJ-ből és a felsőoktatás kapta meg ezeket. (Fontos kihangsúlyozni azt a tényt is, hogy a rendvédelmi felsőoktatást nemcsak az új felsőoktatási intézmény létesítése, hanem nyilvánvalóan az új felsőoktatási törvény előírásai is befolyásolják.) A probléma további feloldására javasolt megoldás lehetne a validálás érvényre juttatása. A téma

továbbvitelét, megoldását segítheti, az Európai Szakoktatási és Szakképzési Keretrendszerhez történő csatlakozást szolgáló, az Országos Képesítési Keretrendszer létrehozásáról szóló 1004/2011. (I.14.) kormányhatározat deklarációja is.

6. Összefoglalás a témában

- Az újonnan kialakított szakképesítés-ráépülések a szakterületek továbbspecializálására adhatnak lehetőséget, de ezen túl a Rendőr „zászlós” szakképesítés-ráépülés segítségével lehetővé válhat egy kvázi emeltszintű szakképesítési szint kialakítása az alparancsnoki feladatokat ellátók számára.*(de ennek jelentős humánpolitikai előfeltételei vannak!)*
- A strukturális átalakításon túl a beterjesztett illetve elfogadott módosult, megújult szakmai követelményrendszer tartalmi korszerűsítést is magában hordoz, ami a rendvédelmi,- szakmai és jogi környezet utóbbi időben bekövetkezett változásai miatt kívánatos is volt.
- A Rendőr szakképesítés mindezek szellemében és a valós élet által megkívánt új helyzet alapján került megújításra és kiegészítésre, ami optimális feltételrendszer megteremtése esetén **várhatóan** kielégítheti a vele szemben támasztott valós igényeket, jövőbeni elvárásokat.
- Kimondható az, hogy tulajdonképpen a korábban kifejtett kidolgozásokkal a 1282/2010.(XII.15) számú kormányrendeletben szereplő 2012.01.01-s határidőnek a képzési rendszerre vonatkozó munkafolyamat lényegében eleget tett.
- Az igazsághoz viszont hozzátartozik, a belügyi képzési rendszer megújítása mindezek után nemcsak hogy nem lett teljes körű, hanem egy kicsit „félábúra” is sikeredett. Az előbbi, a teljes körűség nem is volt tervbe véve, hisz a továbbképzések,- átképzések a szaktanfolyamok nem kerültek felülvizsgálatra a munkavégzés során. De miért mondom én „félábúnak” e képzési rendszer megújítását? Azért, mert annak ellenére, hogy bár már a legújabb szakmai és vizsgakövetelmények is elkészültek, az ehhez szorosan hozzátartozó, ezt feltételező személyzetpolitikai döntések elmaradtak, illetve amelyek időközben kiadásra kerültek, azok pedig nem voltak erre tekintettel. Holott az oktatási-képzési kidolgozás során az volt a figyelembe vett elv, hogy a rész-szakképesítést szerző hivatásosok tisztési kategóriába és nem tiszthelyettesibe kerülnek besorolásra. *(Mennyire igazságtalan az, hogy aki kétéves iskolai rendszerű*

szakképzés keretében szerzett az utóbbi hónapokban rendőri alap szakképesítést, ugyanúgy őrmesternek kerültek kinevezésre, mint aki csak mondjuk 6 hónap alatt egy rész-szakképesítéssel zárt!)

- Tudni kell azt is, hogy a munka elvégzése után közvetlenül megtörtént az OKJ teljes körű átalakítása is, ami az ágazatot is érintette, amiről a munkavégzés közben nemigen voltak biztos információk. Ezért nyilvánvalóan a szakmai és vizsgakövetelmények is újak lettek. Az iskolai rendszerű szakképzést illetően hiányzik még az oda tartozó szakképzési kerettanterv és központi program. Ezek módosult kiadási határideje 2012.12.31. illetve 2013.12.31. (A többi már a RSZK-k dolga.)
- A szakmai és vizsgakövetelmény és a szakképzési kerettanterv alapján a szakképző iskolában-így a RSZK-kban is – a pedagógiai program részeként szakmai program, az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató intézményekben pedig a felnőttképzési törvényben szabályozott képzési programokat kell készíteni.
- Lesz idő még, a szakmai vizsgáztatásra vonatkozó normák- szakmai vizsgaszabályzat, a szakmai vizsgáztatás és a szakmai vizsga ellenőrzésének részletes szabályai-megjelenése után az un. komplex szakmai vizsga felépítésének, tartalmának, mechanizmusának a kidolgozására, lemodellezésére.
- A képzést-felkészítést, beiskolázást végzőknek fontos tisztában lenniük az átmeneti helyzet adta lehetőségekkel illetve előírásokkal is. (Lásd szakképzési törvény 92.§ (10) bekezdés!)
- Végezetül ismételten nagyon kihangsúlyozom, hogy **a megújított képzési rendszer teljességében csak vele szoros kapcsolatba lévő kedvező személyzeti,- életpálya karrier vertikummal együtt valósítható meg sikeresen.** Az utóbbi hiánya, avagy elfogadhatatlansága, féloldalúvá teheti a képzési rendszer megújítását.

Közismert, hogy időközben megjelentek a képzésekre vonatkozó új törvények. Így, a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV.- a szakképzésre vonatkozó 2011. évi CLXXXVIII.- továbbá a nemzeti felsőoktatást meghatározó 2011. évi CCIV. törvények, és ezután fognak megszületni az ezek megvalósulását segíteni hivatott végrehajtási rendeletek, melyek további igazítást, pontosítást indukálhatnak a cikkben részletezett új belügyi képzési rendszeren.

Bízom benne, hogy az előbb említett végrehajtási rendeletek, kapcsolódó állami normák, továbbá az új képzési rendszerhez tartozó állami és tárcán belül keletkező személyzeti jellegű szabályozások – különösen az alapvetőnek számító új, korszerű HSZT és ezek végrehajtási

rendeletei- rövidesen illetve a módosult határidőkre megszületnek, és így válik egy egésszé az elvégzett képzési kidolgozás.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ✓ A rendvédelmi szervek egységes moduláris alapú képzési rendszerének kialakításához szükséges intézkedésekről szóló 1282/2010. (XII. 15.) kormányhatározat
- ✓ Konceptió a rendvédelmi szervek egységes moduláris alapú képzési rendszerére vonatkozóan
- ✓ 1996. évi XLIII. a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
- ✓ 140/1996. (VIII. 31.) kormányrendelet a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény végrehajtásáról
- ✓ 223/2011. (X.21) kormányrendelet az előbbi módosítására vonatkozóan
- ✓ 1207/2011. (VI.28) számú kormányhatározat a magyar közszołgálat újjászervezése, a karrierlehetőségek kibővítése és a közszolgálati életpályák összehangolása érdekében.
- ✓ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
- ✓ A szakképzésre vonatkozó 2011. évi CLXXXVIII. törvény
- ✓ A nemzeti felsőoktatást meghatározó 2011. évi CCIV. törvény

PROF. DR. BUKOVICS ISTVÁN:
KRÍZISKOMMUNIKÁCIÓ - PROBLEMATIKA, PRAGMATIKA,
PARADIGMA

1. Bevezetés

Célkitűzés

A sikertelenül kezelt krízishelyzetek száma és jelentősége növekszik. Ebből arra következtetünk, hogy ebben a sikertelenségben a kríziskommunikáció elméletének nem kellő kidolgozottsága is szerepet játszik. Úgy tűnik, a veszélyhelyzetről való tájékoztatás mind a felkészítés, mind a védekezés, mind pedig a rehabilitáció fázisában olyan beavatkozást jelent egy folyamatba, amelynek hatására vonatkozóan nem rendelkezünk kellő egzakt elméleti – tehát operacionalizálható – ismeretekkel. A kríziskommunikáció – és minden kommunikáció – klasszikus tudományos alapjait természetesen [Arisztotelész] *Retorikája* tartalmazza. A kríziskommunikáció tárgyilagossága – tehát érdekmentes – *mai* elméletével mindmáig adós a kommunikációelmélet¹. A szépirodalom számára természetesen a kríziskommunikációs helyzetek hálás témát jelentenek. Elég itt Shakespeare Marcus Antoniusának híres „temetni jöttem cézárt nem dicsérni” kezdetű gyászbeszédére, vagy Ábrahám Lincoln világhírű gettysburgi beszédére utalni. A krízishelyzet és a kríziskommunikáció – mint jelenség – ismert, de *mai*, a 21-edik századra jellemző² *problematikája* feltáratlan. Tudományos szemléleti modellje – paradigmája³ – kialakulatlan, Arisztotelész hatása nehezen látható. Az Interneten hiába keresünk olyan helyet, ahol az Aristoteles rhetorica és a "crisis communication" kulcsszavak eredményre vezetnének. Interdiszciplináris kapcsolatai általában a „humán maszatolás”⁴ és az intellektuális imposztorság⁵ szintjén vannak. Egyetlen lényeges kivételt találtam. Ezt [Berry] munkássága fémjelzi. Olyasfajta vívmányokat hiányolunk itt, mint például a hőérzet termodinamikai értelmezése, a kapcsolóáramkörök Boole-algebrai

¹ A (tudomásunk szerinti) egyetlen jelentős kivételt [Buck] jelenti aki *expressis verbis* operacionalizálható javaslattal él a kríziskommunikáció vonatkozásában amennyiben „a hibafamódszer hatékonyan alkalmazható oktatási vagy kommunikációs eszközként” („...fault tree methodology might be used as an effective teaching or communication tool...”). Hogy egy állítást hogyan lehet *bebizonyítani* a hibafamódszer alapján, arra [Bukovics...] dolgozataiban találhatók.

² Nyugodtan állítható, hogy a 21-edik század egy az egész emberiséget érintő sorsdöntő krízishelyzettel kezdődött, amit ma egyre inkább csak a „9/11” szimbólum (2001 Szeptember 11, A new yorki ikertornyok elleni terrortámadás napja) jelez.

³ Kuhn ...

⁴ Ezt a – szerintem rendkívül találó – kifejezést Juhász-Nagy Páltól kölcsönöztem, aki az operatív ökológia sürgető szükségletére hívta fel több mint két évtizede. [Juhász-Nagy...] ragyogó vitairata mindmáig érdemi visszhang nélkül maradt.

⁵ Juhász-Nagy, Sokal

modellje, a gazdasági viselkedés játékelmélete⁶ vagy az operatív ökológia⁷. [Berry] volt az, aki felhívta a figyelmet a kommunikációs rendszerek és a fizikai rendszerek közti operacionalizálható analógiára. Ebből az analógiából azután az *ESTEREL* nevű párhuzamos programozási nyelv keletkezett.

A kríziskommunikációs helyzetkezelés számítástechnikai modelljére egyébként az AIM-SORS projekt mutat példát [Bukovics...]. Mindennek ellenére hiányzik a kríziskommunikáció egzakt elmélete, *explikációja*⁸. A kríziskommunikáció *gyakorlatát* nem annak egyfajta adekvát elmélete alapján, hanem jogi alapon szabályozzák, ahol – például – még a terrorizmus fogalmának a meghatározása is hiányzik; a *veszély* vagy a *biztonsági kockázat* meghatározása pedig szöges ellentétben áll a tudomány mai állásával⁹.

Dolgozatunkban arra teszünk kísérletet, hogy

- a kríziskommunikáció lényegének megértését – problematikájának feltárását – elősegítendő annak *kialakulásából* levezetve néhány lépést tegyünk annak *explikációja* felé. Ezen a lényegileg *etológiai* kiindulási alapon keressük azoknak az általánosításoknak és absztrakcióknak a lehetőségeit, amelyek a mai kríziskommunikációs helyzetekre ráilleszthetők, azok modellálására alkalmasnak bizonyulnak, vagy legalábbis látszanak.
- Igyekszünk áttekinteni azokat a lehetőségeket, amelyek a *kríziskommunikáció adekvát formájának és jelrendszerének* megállapításához nyújthatnak elméleti szempontokat és támpontokat.

A biztonság és bizonyossággal foglalkozó dolgozatunk¹⁰ kitekintés c. fejezetében felvázoltuk a kríziskommunikáció problematikájának néhány elemét. Ezek kivonata a következő öt pontban foglalható össze:

1. Szervezeti felelősség
2. Bizonyosság és kríziskommunikáció
3. Kríziskommunikáció és kontrafaktualitás
4. Kontrafaktualitás és klasszikus logika
5. Lehetséges világok és szinguláris változás

⁶ Neumann – Morgenstern...

⁷ Juhász-Nagy

⁸ Carnap ...

⁹ A (biztonsági) *kockázat* jogi meghatározása szerint a veszély valószínűsége. A vonatkozó kritikára nézve lásd [Bukovics] valamint [Lewis]

¹⁰ [Bukovics] ...

Szervezeti felelősség

2001. szeptember 11. (a New-yorki kereskedelmi központot ért terrorista támadás napja) óta elsősorban az USA-ban a legkülönbözőbb társadalmi erők megmozdultak, hogy a krízishelyzetek kezelésének módszereit kidolgozzák. Ennek bemutatására áttekintjük a Természeti Katasztrófa Kerekasztal [NDR] („Natural Disaster Roundtable”) tevékenységét a 2002. Október 31.-án tartott konferencia alapján. A konferencia neve: Effektív kríziskommunikáció. A tudományos életet, az ipart és a politikát összesen mintegy 140 résztvevő képviselte.

The Natural Disasters Roundtable seeks to facilitate and enhance communication and the exchange of ideas among scientists, practitioners, and policymakers concerned with urgent and important issues related to natural disasters. Roundtable meetings are held three times a year in Washington, D.C. Each meeting is an open forum focused on a specific topic or issue selected by the NDR Steering Committee.

A főbb kérdések a következők voltak:

1. A kockázátészlelés és a kommunikáció viszonya
2. Az eddigi kríziskommunikációk főbb tanulságai
3. A nemzeti kríziskommunikáció jelenlegi helyzete
4. A nemzetközi kríziskommunikáció jelenlegi helyzete
5. Kutatási és fejlesztési kérdések és feladatok

Ezek közül kiemeljük az 1. és az 5. pontot.

Ad 1

Moore azt vizsgálta, hogyan viszonyultak a túlélők a veszély észleléséhez és a kommunikációhoz a 2001 Szeptember 11.-edén a New Yorki Világkereskedelmi Központ ikertornyait ért terrorista támadáshoz a Déli Toronyban, amelyet az Északi Torony megtámadása után ért találat. A Déli Toronyban tartózkodó embereknek csupán csekély információ állt rendelkezésére, amelyekre támaszkodva reagálniuk kellett volna. A Déli Toronyban lévő emberek biztonságuk érdekében hozott cselekvési döntéseit az alábbi tényezők befolyásolták:

- amit láttak (pl. az Északi Toronyba csapódó repülőgép, az Északi Toronyból kiugráló emberek), vagy éppen amit nem láttak, nevezetesen azok, akik a Déli Toronnak azon az oldalán tartózkodtak, ahonnan nincs rálátás az Északi Toronyra;

- Ahogyan a többiek cselekedtek (pl. a körülöttük lévő emberek, elsősorban a főnök);
- Az épületben kihelyezett biztonsági hirdetmények;
- Az 1993 februári, a Világkereskedelmi Központ elleni gépkocsis robbantás során szerzett tapasztalatok.

Ad 5.

- a nemzeti televízió hírszolgáltatásának hatékony riasztási rendszerként történő alkalmazása
- riasztás és reagálás
- egy minden veszélyre kiterjedő riasztó rendszerrel szemben támasztott igények és elvárások
- a lakosság reagálása kombinált veszélyhelyzeti riasztásokra
- társadalmi reagálás hirtelen bekövetkező eseményekre
- a lakosság reagálása halmozódó katasztrófa hatásokra
- az érintettek egymásra gyakorolt hatása
- együttműködés a közintézmények és a magáncégek között
- kommunikáció a veszélyhelyzet-kezelők között
- kutatási együttműködés a természettudósok és társadalomkutatók között
- a kockázatok és következmények mérése
- valóságos kontra érzékelhető kockázat
- az életet, illetve az egzisztenciát veszélyeztető kockázatok közötti különbségek
- katasztrófa veszteségek mérése
- tudáshalmaz alkalmazása
- kockázati kommunikációval kapcsolatos meglévő széleskörű tudásbázis alkalmazása
- a további kockázati kommunikációhoz sikeres módszerek átvétele a kereskedelem és a marketing területéről
- a meglévő tudás szintetizálása
- kutatási eredmények megismertetése a helyi és egyéb érintettekkel
- hatékony szakmai képzési programok
- riasztási rendszerek
- helyi riasztási rendszerek kifejlesztése
- a katonai és polgári riasztási rendszerek integrálása
- a helyi veszélyhelyzet-kezelők bevonásának fokozása a riasztásokba

- „felhasználóbarát” riasztási rendszerek kidolgozása
- elvárható szakmai színvonalú riasztási rendszer kialakítása

Bizonyosság és kríziskommunikáció

- A biztonságra vonatkozó kijelentések biztonságát azok bizonyossága biztosítja. Ez parancsoló szükségszerűséggel jelentkezik a *kríziskommunikációban* is.
- A kríziskommunikációban a bizonyosság és a bizonyítottság a hitelességnek csak szükséges, de nem elegendő feltétele.
- Ennek a sajátos körülmény vannak pragmatikus¹¹ velejárói.
- A krízisközlemény *Adója* (forrása) a szakember, *Vevője* (fogadója) a *laikus*.
- A krízisközlemény *tartalmának* egyszerre kell *szakszerűnek* és *hitelesnek* (bizonyíthatóan *igaznak*) lennie.
- A kríziskommunikációnak egyszerre kell *közérthetőnek* és *hatékonyak* továbbá szükség esetén *kontrafaktuálisnak* lennie.

Ez utóbbi további – kissé részletesebb – kifejtést kíván.

Kríziskommunikáció és kontrafaktualitás

A *kontrafaktuális* –(azaz a “nem tényszerű”, “nem tényleges”) *implikáció* nélkülözhetetlen a köznyelvben általában, a kríziskommunikációban pedig különösen. A klasszikus mondás, mint népi gyökér: „Ha hallgattál *volna*, bölcs maradtál *volna*” a legjobb példa a kontrafaktuális „*volnázásra*”.

A történettudomány egyfajta arisztokratikus göggel utasítja el és nemes egyszerűséggel értelmetlennek minősíti a „mi lett volna ha...” kezdetű kérdéseket.

Ugyanakkor a normatív-modális változatok, a

- „mit kellett volna (tenni) ha...”
- „mit lehetett volna (tenni) ha...”
- „mi történ(hetet)t volna ha...”
- stb.

típusú kérdéseknek az emberi kommunikációból való kiküszöbölése teljes képtelenség lenne.

¹¹ A „pragmatikus” itt semmiképpen sem tévesztendő össze a köznyelvi „célratörő” netán a „praktikus-gyakorlati” fogalmával. Itt a „pragmatikus” a *szemiotikai* értelmezéshez közel álló jelentésben értendő. Summássan szólva a pragmatika a jel használatának a jel jelentéséhez való viszonyához (azaz a *szemantikához*) való értelmezési viszonya.

Konkrétabb példák (a humor, a szépirodalom, a jog és a közlekedésbiztonság területéről) [Bukovics BB] dolgozatában találhatók.

A közlekedésbiztonság csak úgy tudott a valószínűségi szemlélet kelepcéjéből¹² kiszabadulni, hogy polgárjogot adott a kontrafaktualitásnak. A súlyos közlekedési balesetek - például a nagy sebességgel történő frontális ütközések ritkák -, a ritka események gyakorisága pedig statisztikailag megbízhatatlan, logikus következtetésekre alkalmatlan. Nemvalószínűségi események. A „kvázibalesetek”¹³ azonban igen gyakoriak, mindenesetre annyira, hogy statisztikai adatfeldolgozásra már megbízhatóan alkalmasak. A kvázibaleset definíció szerint mindig kontrafaktuális.

Kontrafaktualitás és klasszikus logika

A klasszikus szimbolikus logika teljesen tanácstalanul áll a kontrafaktuális következtetésekkel szemben. Ugyanis a kontrafaktualitás a logika szakfilozófiájában két ponton is a legmélyebb alapokat támadja. Az egyik az „*Ex falso quodlibet*” (**EFQ**) elve, a másik az *indirekt bizonyítás módszere*. Az **EFQ** elve szerint „hamis [állításból] bármi kikövetkeztethető”, és ezért a bizonyítási módszerekben való használata megengedhetetlen. Másfelől, ha megengednénk a nemlétezőkre vonatkozó állításokból való kiindulást, akkor igaz állításokból (az indirekt bizonyítás módszerével) olyan *igaz* állításokra következtethetnénk a logika mindenki által elfogadott szabályai szerint, hogy például „Magyarországon a három méternél magasabb embereknek két fejük van” illetve, hogy “az Egyesült Államok következő elnöke amerikai állampolgár”. Az első állítást azért kell igaznak elfogadnunk, mert cáfolhatatlan. Cáfolatához ugyanis fel kellene mutatnunk egy olyan Magyarországon tartózkodó embert, aki három méternél magasabb és mégis két feje. Ugyanakkor Csernobil torzszülöttei óta az ilyen állítást nem lehet kézlegyintéssel az értelmetlenségek világába utalni. A második állítás pedig azért problematikus, mert az „az Egyesült Államok következő elnöke amerikai állampolgár” kijelentés értelmességében (jelentésteljes voltában) senki sem kételkedhet, jóllehet az “az Egyesült Államok következő elnöke” *qua következő elnök par excellence nem létezik*. Úgy tűnik, hogy a kontrafaktualitás csak a *leíró* kijelentésekben tiltott, a *normatív* logikában megengedett. Az indirekt bizonyítás módszere azon alapszik, hogy ha egy állítás tagadásáról

¹² A “valószínűségi szemlélet kelepcéje” kifejezéssel arra célzunk, hogy létezik *nemvalószínűségi kockázat* is ahol a valószínűség fogalma értelmezhetetlen, mert önellentmondóvá válik. Ennek részletesebb kifejtésére nézze lásd: [Bukovics...]

¹³ A „kvázibaleset” (angolul „near miss”, franciául „quasi-accident”) terminológiát a külföldi szakirodalom kiterjedten használja. Lásd például az ILO kézikönyvet: www.oit.org/public/english/bureau/leg/manannex.pdf

bebizonyítható, hogy hamis, akkor az állításnak igaznak kell lennie. Az indirekt bizonyítások a matematikában így kezdődnek: „tételezzük fel, hogy a bebizonyítandó állítás hamis”. Itt senkinek nem jut eszébe az **EFQ** tilalmával érvelni. A kontrafaktualitás logikájában ezeken a problémákon úgy segítenek, hogy bevezetik a *lehetséges világok* fogalmát.

A kríziskommunikáció vonatkozásában az első nagy kérdés, hogy a kontrafaktuális krízisközlemény hivatkozhat-e „*lehetséges világokra*” ha igényt tart arra, hogy

- szakszerű és közérthető,
- ésszerű és
- meggyőző

legyen.

E kérdés meglehetősen erőteljes interdiszciplináris felhangjaira utal, hogy a *szakszerű és közérthető* ellentétének kérdésével [Russell...] ismeretelmélete, az *ésszerűséggel* [Reichenbach...] nomológiája, a *meggyőzés* technikáival pedig [Arisztotelész] Rétorikája foglalkozik.

Lehetséges világok és szinguláris változás

A lehetséges világban a kontrafaktualitás már nem tiltott, hanem megengedett. A lehetséges világ fogalmának interpretációja számos vita tárgya volt. [Kripke] szerint a lehetséges világ *nem olyan*, mint egy külföldi ország. „A lehetséges világot nem felfedezzük, hanem meghatározzuk”¹⁴. Prominens logikakutatók (pl. [Quine]) szerint az egész modális logika, mint elmélet elhibázott, mert egy tévedésen alapszik és ezért elvetendő. A tévedés az, hogy az állítások (következtetések levonására való) *használatát* összekeverik azok *említésével*. Kérdés persze, hogy normatív kontextusban az említés és a használat minden esetben megkülönböztethető-e. Például a „vigyázz” parancs nyilván *használati*, míg az „azt mondtam: Vigyázz” bár formálisan *említés*, jelentését tekintve azonban ugyanúgy *parancs*, mint maga a „vigyázz”. Számunkra úgy tűnik, hogy - a mesterséges intelligenciakutatás és a számítástechnika mai fejlettségi szintjén - a kripkei vízió a *virtuális valóság* egyfajta *normatív* formájában realizálódhat, implementálható, értelmet nyerhet. Ennek kifejtése nézetünk szerint a jövő feladata.

Van a kontrafaktuális kontextusoknak egy inherens sarkalatos *enthüzmémája*. Ez pedig a *szinguláris változás* lehetőségének a hallgatólagos feltételezése. Általános alakja: „ha ez és ez

¹⁴ Lásd: [Ruzsa]

az esemény nem következett *volna* be, akkor az és az az esemény sem következett *volna* be.” Formálisabban: „ha az E esemény *miatt* bekövetkezett az F esemény, akkor E elmaradása esetén F is elmaradt volna”. Másszóval: „ha az F esemény *azért* következett be, *mert* az E esemény bekövetkezett, akkor E elmaradása esetén F sem következik be.

Például, „ha a halálos gázolás *azért* következett be, mert a gépkocsi vezetője nem adta meg az elsőbbséget, akkor, ha a gépkocsi vezetője megadta volna az elsőbbséget, a halálos gázolás nem következett volna be.”

Ami természetesen nyelviileg csak akkor pontos, ha a „halálos gázolás” kifejezésbe beleértjük az „a gépkocsi vezetője által okozott” előtoldalékot. Ha viszont a „halálos gázolás nem következett volna be” kifejezést kis csúsztatással úgy értjük, hogy „nem történt volna halálos gázolás”, majd innen még egy csúsztatással arra következtetünk, hogy „az áldozat életben maradt volna”, akkor az már *logikailag nem igazolható*. Hiszen az illető például hirtelen szívinfarktusból is, vagy végtelen sok egyéb ok miatt is meghalhatott *volna*. Itt jelenik meg a *lehetséges világ* gondolata. Ha – valamilyen logikailag korrekt (vagy azzá tehető) értelemben – *léteznék* egy „lehetséges világ”, amely az eredetitől *csupán egyetlen vonatkozásban* különbözik – éspedig abban, hogy ott a gépkocsivezető megadja az elsőbbséget – minden más változatlan, akkor ebben a lehetséges világban a kontrafaktuális következtetések logikai rendszerében Kripke és követői szerint már logikailag bizonyítható az állítás.

Kérdés tehát, milyen értelemben beszélhetünk egy olyan létező dologról, amely *csupán egyetlen vonatkozásban* (eseményben, történésben, tulajdonságban) különbözik a valóságos világtól. Másszóval milyen értelemben engedhető meg a *szinguláris változás* feltételezése. A pozitív érvelés azon alapszik, hogy a „lehetséges világ”: *logikai konstrukció*. „Nem felfedezzük, hanem meghatározzuk.” Tegyük hozzá: *létrehozzuk*. Abban senki sem kételkedhet, hogy a számítógép alkalmas a reális világ egyes jelenségeinek modellezésére. Akár a közlekedési balesetekére is. Az sem probléma, hogy egy számítógépi modellt módosítsunk. Akár *csupán egyetlen vonatkozásban* is. És itt a „vonatkozás” egyaránt jelenthet „tulajdonságot”, „történést” vagy bármit, amit számítástechnikailag definiálni (találójában: deklarálni) lehet. Számítógéppel nemcsak leírni lehet a valóságot, hanem deklarálni is lehet akár egy lehetséges világot is.

Erről szól a *virtuális valóság* problematikája.

2. Nyelv és kríziskommunikáció

Tran-Duc-Thao¹⁵ vizsgálatai és bizonyos etológiai megfontolások¹⁶ alapján amellet érvelünk, hogy az *emberi fogalmi gondolkodás* csírája egyfajta kríziskommunikációval veszi kezdetét.

Abból indulunk ki, hogy az evolúciónak voltak olyan szakaszai és olyan szituációi, amelyekre vonatkozóan a *túlélés* szempontjából a következő megállapítások *egyidejűleg* fennállnak:

1. A vándorló előemberi bandák¹⁷ egyedei számára előnyösebb a *csoportos* táplálékszerzés, mint az *egyedi* táplálékszerzés.
2. A csoportos táplálékszerzés feltételezi, hogy az egyedek valamiképpen *értesülnek* a környezetükben zajló bizonyos eseményekről (táplálék, veszély, nőstény, rejtekhely stb.). A vándorló banda egyedei számára biológiai meghatározottságuk okán mindössze kétféle kommunikációs lehetőség van: *vokális* és *gesztuális*. A *vokális* kommunikáció előnyösebb, mint a *gesztuális*. Az *egyednek információigénye van*.
3. A táplálék *szűkös* forrás, ezért kialakul a táplálékért való *versengés*.
4. A *vadászaton* alapuló – ragadozó – táplálékszerzés előnyösebb, mint a *gyűjtögető* életmód¹⁸. A vadászat szükségessé teszi a *zsákmány tárolását* és védelmét.
5. A vadászó életmód *veszélyesebb*, mint a gyűjtögető, ezért (3. – 4.) miatt kialakul a *biztonságigény*.
6. A vadászat *térigényes*, a tér pedig *szűkös*. Ennélfogva kialakul a helyért való *versengés*. A zsákmánytárolás szükségletével együtt megjelennek a *menedékhelyek* és a *telephelyek* – *települések*, *telepek* – valamint az ezek iránti versengés formái. A nagyobb település a vadászó életmód sikere szempontjából előnyösebb, mint a kisebb település. Ugyanakkor a telep növekedését a többi telep növekedése megakadályozza. A telepre nézve lesznek a telephez tartozó – *belső* – és a telephez nem tartozó – *külső* – egyedek. Bizonyos telepeknek lesznek *természetes határai*, (barlangok, szigetek völgyek stb.) más telepeknek nem jut ilyen *védelmi adottság*. Ezekből alakul ki a „*revír*”: a *megvédendő körzet*. A tér szűkössége miatt egyes telepek határai a növekedésük során *összeérnek*. Kialakul a *kontiguitás*. Ha egy telep egy másikkal

¹⁵ Lásd [Tran-Duc-Thao]. Nevéhez fűződik annak felfedezése, hogy a „kifejlett mutató jele” tekintendő a szó első megnyilvánulása az előemberi gesztuális jelrendszerben

¹⁶ Itt elsősorban [Russell 1948] és [Csányi] eredményeire támaszkodunk., figyelemmel [Mumford] elméletére.

¹⁷ Itt [Csányi] terminológiáját használjuk.

¹⁸ [Spengler] Nietzschét követve állítja: az emberi élet lényege a hatalomért vívott *harc*. A civilizált társadalmakra vonatkozóan [Hobbes] ugyanezt a „bellum omnia contra omnes” („mindenki harca mindenki ellen”) elvében látta. Figyelemre méltó itt a hatalom indítékainak [Russell] által adott tárgyalása, valamint [Berne] játékelméleti megközelítése.

összeér, akkor kialakul a telephatár illetve a *revírhatar*. A revír határa virtuális. A telep nyílt, azaz nincsen határa, amíg növekedése vagy terjedése akadálytalan.

7. A telep iránti versengés a revírhatar illetve a *telephatar* révén létrehozza az *ellenségképet*, valamint az ellenségtől eredő *támadás* felismerésének képességét.
8. Az egyed (által a telepen belül elfoglalt térbeli) *helyzete* révén kialakul a *szomszédság* (csakúgy mint a csoporton belül). A helyzet, a szomszédság nem egyformán előnyös. *Szomszédsági előnykülönbségek* állnak elő. Lesznek *belső* és lesznek *perifériális* helyzetben lévő egyedek. Megjelenik a telepen belüli *előnyösebb* helyért való versengés. A belső helyzetű egyedet az jellemzi, hogy mindegyik szomszédja ismét belső helyzetű. A perifériális helyzetű egyedet (a határral rendelkező telepen) az jellemzi, hogy egyaránt lesznek belső és lesznek külső szomszédai. Kialakul az *örhelyzet*.
9. Megjelennek az *örök*, vagyis a telep örhelyzetben lévő lakói. A telep számára előnyösebb, ha lakói minél *nagyobb számban* és minél *inkább egyidejűleg értesülnek* a telepet érő támadásról. A telepen a lakók nincsenek támadó helyzetben, ugyanakkor ki vannak téve a szomszéd telepből származó veszélyeknek. *Krízishelyzet* áll elő. Szükség lesz a *vészjelzésre*. A vészjel kiadására az ör a legalkalmasabb. A *menekülés* számára ugyan előnyös a *vokális vészjelzés*, a *védekezés* és különösen az *ellentámadás* számára azonban nem az. Ugyanis a támadó ugyanúgy értesül a vokális vészjelről mint a megtámadott. Szükség lesz egy *szelektív vészjelre*, amely tehát a *védekező számára észlelhető, azonban a támadó számára rejtett!*
10. Ha az ör – abban a kitüntetett helyzetben, amikor láthatja az ellenséget akkor is amikor maga nem látható – *némán rámutat* valamire, akkor erről a telep egyes lakói – akik látják az őrt – értesülhetnek, de a támadó nem. Az ör képes a *szelektív vészjelzésre*. Ha az ör *felismeri a veszélyforrást*, szelektív vészjellel *riasztja* a telepet. Ezzel kríziskommunikációt hajt végre.
11. A szelektív vészjel a *kríziskommunikáció* östípusa. Ennek első megjelenési formája pedig a *kifejlett mutató jele*. Tran-Duc-Thao szerint ez a gesztus a nyelvi szó hármas funkcióját tölti be, amely az *alany*, az *állítmány* és a *határozó* szerepének felel meg.
12. A *mondat* azután erre a három elemre vezethető vissza. Ennek a visszavezetésnek a módszeres kimunkálásával áll elő a *viszonytan*. A viszonytan magalkotása [Tóth Pál László] érdeme. A viszonytan alkalmasnak ígérkezik a kommunikáció *folyamatának* adekvát leírására.

3. A kríziskommunikáció primitív fogalomköre

Az előző 12 pontban néhány (szám szerint mintegy ötven) fogalmat használtunk, amelynek segítségével megpróbáltuk intuitív módon levezetni a kríziskommunikáció megjelenését az evolúcióban. Foglaljuk most össze ezeket a fogalmakat, hogy megvizsgálhassuk, milyen általánosításukkal illetve bővítésükkel juthatunk a mai civilizált kultúrában megjelenő krízishelyzetek és azok kommunikációs szükségleteinek jellemzésére.

A kríziskommunikáció primitív fogalmi körét tehát – lényegileg említésük sorrendjében, némi tömörítéssel és kiegészítéssel – a következők alkotják:

Banda: vándorló előemberi banda

Egyed: vándorló előemberi banda tagja

Csoportos táplálékszerzés

Egyedi táplálékszerzés.

Értesülés

Vokális kommunikáció

Gesztuális kommunikáció

Információigény

Szűkösség

Versengés

Vadászó életmód

Gyűjtögető életmód

Zsákmánytárolás

Zsákmányvédelem

Biztonságiigény

Térigény

Telep

Belső

Külső

Határ

Revír

Kontiguitás

Ellenség

Támadás

Helyzet

Szomszédság
Szomszédsági előnykülönbség
Belső helyzet
Perifériális helyzet
Órhelyzet
Veszély
Veszélyeztetettség
Veszélyforrás
Veszélyforrás-felismerés
Riasztás
Fenyegetettség
Krízishelyzet
Vészjelzés
Vészjel
Menekülés
Szelektív vészjel
Kifejlett mutató jele
Szó
Alany
Állítmány
Határozó
Kríziskommunikáció
Mondat
Viszonytan

Szerepeltettünk továbbá négy komparatív fogalmat, amelyek az explikáció kiindulópontját jelentik.¹⁹ Ezek:

Előnyösebb
Veszélyesebb
Nagyobb számban értesülni
Minél inkább egyidejűleg értesülni

¹⁹ Carnap

E mindegy ötven fogalom között szembeszökő intuitív rokonértelműségek illetve logikai kapcsolatok állnak fenn. Ezek szerint csoportosítva némi absztrakcióval és kiegészítéssel a következő *asszociációs csoportokat* kapjuk:

1. *Banda, Egyed, Csoportos, Egyedi*
2. *Értesülés, Vokális kommunikáció, Gesztuális kommunikáció*
3. *Táplálékigény, Információigény, Térigény, Biztonságigény*
4. *Táplálékszűkösség, Helyszűkösség*
5. *Versengés*
6. *Vadászó életmód, Gyűjtögető életmód, Letelepedés, Telep*
7. *Telep, Belső, Külső, Határ, Revír, Kontiguitás, Helyzet, Szomszédság*
8. *Ellenség, Támadás, Fenyegetettség, Veszélyeztetettség, Védelem, Menekülés*
9. *Krízishelyzet, Vészjelzés, Vészjel, Szelektív vészjel*

Jóllehet ezen csoportokon belül jelentős „logikai diszharmónia” van, pusztán elkülönítésükkel –remélhetőleg – már megtettük az első lépést a kríziskommunikáció explikációja felé.

Ehhez segítséget jelent, ha megpróbáljuk névvel illetni e csoportokat.

Kézenfekvőnek látszanak a következők²⁰:

1. *Csoportfogalmak: Banda, Egyed, Csoportos, Egyedi*
2. *Kommunikáció fogalmak: Értesülés, Vokális kommunikáció, Gesztuális kommunikáció*
3. *Igényfogalmak: Táplálékigény, Információigény, Térigény, Biztonságigény*
4. *Szűkösségfogalmak: Táplálékszűkösség, Helyszűkösség*
5. *Versengésfogalmak: Versengés táplálékért, Versengés Helyért*
6. *Életmód fogalmak: Vadászó életmód, Gyűjtögető életmód, Letelepedés, Telep*
7. *Topológiai fogalmak: Telep, Belső, Külső, Határ, Revír, Kontiguitás, Helyzet, Szomszédság*
8. *Veszélyfogalmak: Ellenség, Támadás, Fenyegetettség, Veszélyeztetettség, Veszély, Veszélyeztetettség, Veszélyforrás, Veszélyforrás-felismerés*
9. *Krízisfogalmak: Védelem, Menekülés, Riasztás*

²⁰ Tisztában vagyunk azzal, hogy bár az elnevezések bevezetésében (az „interdiszciplináris etika” és a plágiumtilalom frott és íratlan törvényeivel korlátozott) bizonyos szabadságot élvezhetünk, a nevek óhatatlanul enthümématikus elkötelezettségeket is sugallnak.

10. Kríziskommunikációs fogalmak: Krízishelyzet, Vészjelzés, Vészjel, Szelektív vészjelzés, Riasztás

Szembeszökő, hogy e fogalomcsoportok nem diszjunktak. Nem is osztályozásra vagy tipologizálásra vannak szánva. Éppen kapcsolataiktól várjuk az elméleti előrelépés lehetőségeit. Továbbá azt is, hogy kiderüljön, melyik csoportban mutatkozik a legalkalmasabb helye az elméleti megalapozás számára.

Kimutatjuk, hogy ezen fogalmak mindegyike *mutatis mutandis* (kellő absztrakcióval, általánosítással, bővítéssel vagy korlátozással) értelmezhető a mai civilizált kultúrákra vonatkozóan is. E vonatkoztatások elméleti kidolgozásával remélhetőleg megteesszük a második lépést a kríziskommunikáció explikációja felé.

A csoportfogalmak

a mai szociológiai megközelítés szerint: a *szociológiai értelemben vett csoport* (Group) fogalmához állnak közel. Ennek definíciója illetve ismérvei a következők:²¹

A (szociális) csoport élő emberek vagy állatok olyan összessége, amelynek tagjai

- Közös jellemzőkkel rendelkeznek
- Kölcsönhatásban állnak egymással
- Egymással szemben elvárásaik és kötelezettségeik (megfelelési kényszereik) vannak
- Közös önazonossággal rendelkeznek

Állítjuk, hogy a *kríziskommunikáció célcsoportja*²² (szociológiai értelemben) csoport.

A kommunikáció-fogalmak

körében az *értesülés*, a *vokális* és *gesztuális kommunikáció* a kommunikáció általánosan elfogadott fogalma alá esik, mivel emberek közti információátadásról van szó. A fogalom szerintünk mindmáig egyik legjobb elemzése [Toda] nevéhez fűződik²³. Tárgyunkhoz

²¹ [http://en.wikipedia.org/wiki/Group_\(sociology\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Group_(sociology))

“In sociology, a group is usually defined as a collection of humans or animals, who share certain characteristics, interact with one another, accept expectations and obligations as members of the group, and share a common identity. Using this definition, society can appear as a large group.”

²² A kommunikáció célcsoportját azok a *vevők* képezik, akiknek az üzenetet az *adó* szánja. Az ily módon meghatározott irányított üzenet, illetve az üzenet irány(ultság)a *meggyőző* (persuasive, „perszuazív”) *kommunikáció* [Bettinghaus] féle elméletének sarokköve.

²³ Toda in: Horányi Özséb (Szerk.)

azonban közelebb áll [Bettinghaus] tanulmánya a meggyőző kommunikációról²⁴. A kríziskommunikáció fogalmának elemzéséhez az eddig tárgyaltak nem elegendőek. A mai krízishelyzet néhány alapvető kommunikációs mozzanattal többel rendelkezik, mint annak ősi formája. Ezeket a Kríziskommunikáció fogalmak fejezetében tárgyaljuk:

E mozzanatok elemzésére csak bizonyos előkészületek után tudunk sort keríteni.

Az igényfogalmak

explicációja a gazdaságelmélet *szükségletfogalmában* nyilvánul meg. Tudomásunk szerint a szükségletfogalom exakt definíciója nem ismeretes²⁵. A közkeletű ”meghatározás” (a lakosság igénye termékekre és szolgáltatásokra stb.) használhatatlan, körben forgó és a definíció legprimitívebb fajtájával a szélesebb fogalom alá való rendeléssel operál. Tudomásunk szerint a szükségletnek sem *rekurzív* sem *deskriptív* definíciója nem ismeretes. A rekurzív definíció a matematikában alapvető, a számítástechnikában és a mesterséges intelligenciakutatásban pedig nélkülözhetetlen. Az idevágó gyakorlatilag áttekinthetetlenül gazdag szakirodalomból elég például [Wirth] alapkönyvére hivatkozni ahol az ún. Backus-Naur formalizmus és a szintaxisgráf-technika teljes részletességgel kifejtésre került.

A *deskriptív* definíció intuitív alakja például ilyen „a fiú apja”. Elmélete [Russell leírás...] nevéhez fűződik. Nos, mi ez utóbbival kísérjük meg a *szükséglet* deskriptív definícióját. Intuitive: igény *mindaz*, amire az ember törekszik. Ez a definíció semmitmondó lenne, ha a „*törekszik*” relációja nem került volna explicációra az értékmodalitások Fitch-féle elméletében²⁶. Ugyanakkor az igényfogalom definíciójára a kríziskommunikáció vonatkozásában csak abban a *közvetítő értelemben* van szükség, ami [Sorensen] effektív kommunikációelméletét az *értékfogalomhoz* köti. Szerencsés körülmény, hogy [Fitch] eredményeinek köszönhetően az értékfogalom ugyanúgy visszavezethető a *törekszik* relációjára, mint az igényfogalom. A kommunikáció hatékonyságának alaptényezője [Sorensen] szerint az *értékrend* és ez tehát a Fitch-féle definíció révén - némi szaklogikai munkával - már hozzásegít a kríziskommunikáció explicációjához.

²⁴ Bettinghaus... Szerencsésebb (meggyőzőbb) lett volna a címben a „meggyőzést szolgáló” kifejezést használni, amint ez [Sorensen] dolgozatában szerepel.

²⁵ Maslow...

²⁶ [Fitch]

A szűkösségfogalmak

eredete a fizika megmaradási elveiben rejlik. Ha valami(lyen szubsztancia) *szűkös*, az intuitíve azt jelenti, hogy ha *valahonnan* elvesszük, akkor *ott* annak hiánya keletkezik. Más szóval ha valahonnan eltűnik, akkor másutt meg kell lennie. „Anyag nem vész el, csak átalakul.” Nem minden fizikai tulajdonság (mennyiség, jelenség) szűkös. Például az árnyék megsemmisülhet, a *mozgási* energia megsemmisülhet (bár az energia nem). Csakúgy, mint a nyomás, a hőmérséklet, a koncentráció, a valószínűség, az információ stb. A szépirodalom begőzölt eufóriával nosztalgikus világmagyarázó elvvé tette az anyag (és általában a fizikai szubsztanciák, mint például a tömeg, az energia, az impulzus, elektromos töltés stb.) megmaradásának elvét és ebből létrehozta az *ubi sunt*²⁷ irodalomelméleti fogalmát. A szűkösség, pontosabban a szűkös szubsztanciák iráni igény hozza létre a *versengést*²⁸.

A versengésfogalmak

a szűkösség fogalmára vezethetők vissza. A versengés fogalmára alapozhatók azután a különféle konfliktuselméletek. Ennek kidolgozása [Boulding] nevéhez fűződik. Figyelemre méltó, hogy a konfliktusok elméletének van egy Boole-algebrai megalapozása is, amely ragyogóan alkalmazható a szomatikus diszfunkció jelenségének explicálására²⁹. A kríziskommunikáció ősi megnyilvánulásai óta azonban a versengés mellett megjelent egy attól gyökeresen különböző általánosabb kommunikációs forma. Ennek a versengéshez való logikai kapcsolata a következőképpen tisztázható. Az ismert farkas-bárány mesében a farkas nem azzal az ürüggyel akarja megölni a bárányt, hogy “eliszod előlem a vizet”, hanem azzal, hogy “összezavarod a vizemet”. A két esetben az a közös, hogy a szituációban résztvevő partnerek egyike “kudarcforrást nyit”³⁰ a másik számára és ezzel elérhetetlenné teszi, hogy *két cél egyidejűleg teljesüljön* (azaz, hogy a farkas és a bárány egyidejűleg ihasson). A második esetben (“összezavarod a vizemet”) azonban nem arról van szó, hogy a bárány és a farkas közös célért versengenek, hanem csak arról, hogy az egyik (ti. a bárány) *akadályozza* a másikat a célja elérésében, de a másik nem. Az *akadályozás* – ebben a versengéstől mentes értelemben – a versengés általánosabb formája és ezért célszerű egy általánosabb névvel illetni.

²⁷ „hová lett, hol van, hová levél” stb. típusú nosztalgikus klisé, fordulat, frázis.

²⁸ Ha egy szubsztancia mennyisége gyakorlatilag végtelen, akkor megszűnik szűkös lenni. Így például a napenergia nem szűkös valamely növény egésze számára, de például a talajnedvesség egyes esetekben igen. Innen ered a fák lombozatának és gyökérzetének eltérő formációja.

²⁹ Kis (M. Kis Margit)

³⁰ Ez a kifejezés [Kis] elemzéséből származik.

Ez a (“*non-bouldingi*”, “*nem versengő*”) *konfliktusfogalom*. Az akadályozás és a versengés ennek speciális esetei. A mai krízisszituációkban az akadályozás ugyanolyan jelentőségű, mint a versengés. A versengés *valamiért* folyik, az akadályozás *valami ellen* folyik. Megítélésünk szerint egy modern kríziskommunikáció-elmélet nem nélkülözheti az általános kommunikációfogalmat. Feltehetőleg a hobbesi *bellum omnia contra omnes* doktrínája is erről szól.

Az életmód fogalmak

jelen dolgozat kontextusában tisztán etológiai eredetűek. Szerepük a kríziskommunikációban csak rendkívül közvetetten jelentkezik, tudomásunk szerint egzakt elméleti megalapozása nem ismeretes.

A topológiai fogalmak

elméleti megalapozása a legmagasabb szinten van. Ma gyakorlatilag legjobban alkalmazható formában a *sejtautomaták elméletében* jut kifejezésre³¹. A kríziskommunikáció igényeihez közelállónak látszik a kockázati rendszerek immunitásvizsgálata. ([Bukovics])

A krízisfogalmak

tehát a *védelem*, a *menekülés*, a *riasztás* és ezek természetes általánosításai és asszociációi, mint például a megelőzés, az elhárítás, a védelmi stratégiák hibafa-kontextusban eredményesen kezelhetők, tárgyalhatók. A kríziskommunikáció elméleti megalapozásától azonban ma még beláthatatlan távolságra vannak.

A kríziskommunikációs fogalmak

tehát a krízishelyzet, a vészjelzés, a vészjel, a szelektív vészjelzés és a riasztás eredetileg (etológiai alapon eredeztethető) intuitív fogalmi különböző diszciplinákban az egzaktitás különböző, ám meglehetősen alacsony szintjén kerültek explicációra.

Van azonban néhány új körülmény, megállapítás illetve újabb szempont, amely az eredeti intuitív felvezetésen túlmegy:

- A kríziskommunikáció mindig *perszuatív* (meggyőzést szolgáló).

³¹ [Wolfram]

- A kríziskommunikáció vagy krízisközlemény forrása (adója) mindig a *hatalom*³², *vevője, célcsoportja a közvélemény*.
- Nemcsak a vészjelzésnek kell szelektívnek lennie, hanem a vészjelzés *észlelése* is lehet szelektív.
- A kríziskommunikáció (ellentétben az ellenzéki kommunikációval) *kommunikációs versenytárs* nélkül áll. Ennek messzemenő következményei vannak
- A kríziskommunikáció során sajátos *játszma* alakul ki a *hatalom* és a közvélemény között. A demokrácia a polgárt könnyen félrevezethetővé teszi, mert a polgár azt hiszi, hogy a kormány a *saját* kormánya³³.
- A közvélemény hatékony befolyásolásának három alaptényezője [Russell hatalom] szerint a *kívánság* (kívánatosság), az *evidencia* és az *ismétlés*.
- A kríziskommunikáció szempontjából meg kell különböztetni a *belső* és a *külső* krízishelyzetet. Létezik *háborús* krízis és *békeidejű* krízis.
- A kríziskommunikáció kettős kockázata a *pániké* és a *hatalomvesztésé*.

4. A paradigma

A [Kuhn]-féle paradigmafogalom némi általánosításával³⁴ a következőből indulunk ki. A paradigma (a szó tudományelméleti és nem nyelvészeti értelmében) valamely tudomány(ág) *szemléleti modelljét* jelenti, amelynek ismervei, összetevői az alábbiak:

- *Jelenségek*, amelyeket az illető tudományág tanulmányoz, azaz amelyekről *érvényes* megállapításokat tesz³⁵.
- *Módszerek*, amelyekkel az illető tudomány a jelenségeket tanulmányozza
- *Elmélet*, vagyis az illető tudomány által tett érvényesnek tartott megállapítások logikai rendszere, melynek elemei egy *nyelv*, egy *igazságkritérium*, *axiómák*, *definíciók* és *tételek*³⁶.

³² [Russell, hatalom...]

³³ [Russell hatalom]

³⁴ [Fáy] [Fáy-Rizner]

³⁵ Például, ha az illető tudományág a sík elemi geometriája, akkor a jelenségek a természetben található olyan merev (szilárd) testek, amelyek intuitíve pontok illetve egyenesekként jelennek meg illetve származtathatók a megfigyelő számára.

³⁶ Például, ha az illető tudományág a sík analitikus geometriája, akkor a jelenségek a számpárok és a lineáris egyenletek a modell pedig az elemi geometriai jelenségek.

- *Modell*, vagyis olyan dolgok rendszere, amelynek elemeire vonatkozóan az illető tudomány érvényesnek tartott megállapításai definíció alapján automatikusan teljesülnek.
- Egy *relevanciafogalom*, amelynek alapján eldönthető, hogy az illető tudomány mely és milyen jelenségeket tart vizsgálatra érdemesnek.
- Egy *kompetenciafogalom*, amelynek alapján eldönthető, hogy az illető tudomány mely kérdésekben tartja magát illetékesnek nyilatkozni, állást foglalni.
- Egy *értékmérv*, amelynek alapján az illető tudomány önmagáról eldönti, hogy mit tart értékesnek, milyen értékrendet fogad el.

Jelenségek

A paradigma kialakulásának szintjén a tanulmányozandó jelenségekört még nehezen lehet körülhatárolni, hiszen még nem áll rendelkezésre a létrehozandó tudományág nyelvi eszközrendszere, terminológiai apparátusa. Ezen a nehézségen segít, ha figyelembe vesszük [Carnap] explikáció-elméletét, valamint [Quine] fejtegetéseit az ún. *megfigyelési mondatokról* és az *alkalmi mondatokról*. A paradigma fejlődésének korai szakaszában a jelenségekör meghatározásában nagy szerep jut az intuitív adatgyűjtésnek. Itt azonban elkerülhetetlenül sok a konkrétum, tehát az esetlegesség. A csoportosítás is esetlen, ideiglenes. Áttekintésül annyi feltehetően mondható, hogy a kríziskommunikáció jelenségeköre bizonyára a kommunikáció (általánosabb) jelenségekörének része.

Arra vonatkozóan, hogy mi az, amit közös lényeges vonásnak tartunk a kríziskommunikációs jelenségekben, tekintsük át a következő felsorolást.

- Egy közlekedési balesetnél összegyűlt báméjszkodó tömeg
- Egy politikai tüntetés
- Egy rasszista megnyilvánulás, lincselés
- Egy földrengéstől megriadt sokaság
- Egy árvíz következtében kimenekítendő lakosság
- Egy börtönlázadás
- Egy sporteseménynél kitört tömegverekedés
- Egy terrorista merénylet során előálló kaotikus állapot

Vegyük észre, hogy mindezen eseményekben *két szereplő csoport* vesz részt.

Röviden megnevezve a két szereplő a *tömeg* és a *hatalom*, más szóval a *kommunikátor és a célcsoport*. A „*hatalom*” (pontosabban a hatalom valamilyen képviselője, képviselője

kommunikátora) mint *terminus technicus* egyaránt jelenthet rendőri járőrt, helyszínelőket, karhatalmat tömegoszlatást végző egységet stb.

Megfigyelhető, hogy a résztvevők számára egyes esetekben *nemkívánatos események* történhetnek. Ha egy résztvevővel valamely nemkívánatos esemény történik, akkor a résztvevő *diszfuncál*: nem tanúsít tőle normálisan elvárható magatartást. Megtörténhet, hogy magatartásával a másik résztvevő számára is nemkívánatos esemény történik.

Megállapítjuk: kríziskommunikációs szituációban a két résztvevő egymás számára pedig *kudarccforrást* jelenthetnek. Ez az, ami a [Kis]-féle értelemben definíció szerint konfliktushelyzetet jelent. A két résztvevő erős kölcsönhatásban áll egymással, egymás viselkedését, állapotát lényeges módon befolyásolhatják

Mindkét résztvevő vonatkozásában – kisebb nagyobb mértékben – megfigyelhetők a *kompetíció*, a *kooperáció* és mindenekelőtt a *kommunikáció* mozzanatai. Jellemző, *hogy lehet nem versengeni*, lehet nem együttműködni, de mint említettük „*nem lehet nem kommunikálni*”.

Ami ezt a közös nélkülözhetetlen vonást illeti, álljanak itt a következő *megfigyelési tapasztalatok* (mint a későbbiek során elvárható „elméleti tapasztalatok” azaz a *tételek* ellentétei).

[Black] szerint a kommunikáció egyik legelemibb formája a *nyelvi megnyilatkozás*: Ennek az intuitív *megfigyelési tapasztalatoknak* három csoportját említi³⁷.

Nyelvi megnyilatkozások

Első csoport: („Nézz-Állj-Hallgass!”) (*Koszituatív* megnyilvánulások³⁸)

„Nézz!”, „Nézd!”, „Nézz ide”, „Nézz oda!”, „Idenézz!”, „Odanézz”, „Ezt nézd meg!” stb.

„Állj!”, „Állj meg!” Állj meg ott egy percre”, „Megállj!”, „Megállni tilos!” stb.

„Hallgass!”, „Hallgass el egy percre!”, „Csend!”, „Csendet kérek!” , Elhallgatnál végre?!”

Második csoport: Ez úgy áll elő, hogy az első csoportban a „Nézz” szót a „Gondolkozz”, az „Állj” szót a „Felelj”, a „Hallgass” szót a „Kaparj” szóval helyettesítjük. Ekkor *kontrasztuatív* megnyilvánulások, vagy értelmetlenségek állnak elő.

Harmadik csoport: Értelmetlenségek.

Az értelmetlenségek kommunikációs szerepét nem szabad lebecsülni.

³⁷ [Black] kétli, hogy érvényes az a közkeletű megállapítás, miszerint „*a szó a beszéd legkisebb önálló értelemmel bíró egysége*”.

³⁸ azaz szituációra vonatkoztatható, szituációra hivatkozó elemi kommunikációs megnyilatkozások, események.

Először is egy idegen nyelvet nem beszélő számára az idegen nyelv mondatai és szavai értelmetlenségek.

Másodszor vannak *jelentés nélküli*, de értelmes, jelentéssel bíró, de *értelem nélküli*, de jelentéssel bíró értelmetlen mondatok. Az elsőre példa: „a tengeri ruhakefék nem fizetnek kapupénzt”. A mondat minden szavának van konszezuális jelentése, a mondat értelmes, mert nem vét nyelvtani hibát. A harmadikra példa a: híres Karinthy féle „kiszera méra bávatag”. Itt nem tudható, mi lenne az alany az állítmány és/vagy a tárgy. Ugyanakkor egyik szavának sincs közmegegyezésen alapuló jelentése Természetesen itt nincs helye a két „típus” további elemzésének.

Harmadszor vannak olyan nyelvi megnyilatkozások, amelyek *egyesekek számára* teljesen értelmesek és jelentés-teljesek, ugyanakkor mások számára érthetetlenek vagy félreérthetők esetleg jelentés nélküliek. Ilyenekre példa a szaknyelvek terminusai, a „megkutatottsági bárca”, vagy a „túlélvezvény”. Például egy postahivatalban olvasható „határátmenet esetén a függvényvizsgálat kötelező”. Ilyen a hivatali bikkfanyelv, az adóbevallási kérdőív stb. stb.

Az ilyen és ehhez hasonló nyelvi-megnyilatkozások szerepe már egyáltalán nem elhanyagolható a kríziskommunikációban.

Ha a „kérem, igazolja magát” közlést nem kíséri gesztuális kiegészítés (netán mutogatás kézzel lábbal) az egy kínai bevándorló számára esetleg végzetes lehet.

Vannak azután olyan kommunikációs jelenségek, amikor *nem állítunk semmit*, vagy nem az a lényeges, hogy mit állít valamely közlemény. Ezek a *nempropozicionális* közlemények. Ilyenre példa a parancsok a rendeletek, a büntetések stb.

Vannak azután nem szokványos nyelvhasználati esetek.

[Wittgenstein] számos példát említ nem szokványos nyelvhasználatra:

[Black], 96.old...

A Berry-féle kommunikáció szituáció-típusok

A tudomány által vizsgált jelenségek körét kezdetben az intuitív megfigyelési tapasztalatok mellett *modell-referenciás megfigyelések* is alkotják. Ez azt jelenti, hogy a megfigyelési tapasztalatok nem mindig *elméletmentes* alkalmi mondatok ([Quine] szóhasználatával), más szóval *primér információk*, hanem igen gyakran *elméletterhelt* megfigyelések is lehetnek.

[Quine] példájánál maradva az „ott egy nyúl” egy alkalmi mondat. Ugyanígy „ott egy hal” ugyancsak alkalmi mondat. Ha azonban valaki egy bálnát látva azt mondja, hogy „ott egy bálna”, az már elméletterhelt mondat. Egy elméletre utal, pontosabban az állatrendszertan

mint elmélet egy modelljére referál. Nos [Berry] modell referenciás jelenségleírást vezetett be.

[Berry] a következő kommunikáció szituáció-típusokat különbözteti meg.

- **A Kémiai Modell.** A műveletben részt vevő ágenseket úgy tekinti, mint molekulákat a levesben, amelyek egy varázslatos mechanizmus, a Brown-féle mozgás következtében kavarognak. Kommunikáció akkor jön létre, amikor két vagy több molekula érintkezésbe kerül egymással, és ennek eredményeképpen néhány régi molekula elpusztul és új molekulák keletkeznek.
- **A Newtoni Modell.** A műveletben részt vevő ágenseket az űrben mozgó bolygókként szemléli. A bolygók minden pillanatban mozognak, aktuális sebességük, továbbá a többi bolygóhoz viszonyított helyzetük és súlyuk által meghatározott gyorsulásuk függvényében. Az információra vetítve az olyan, mintha minden bolygó kommunikálná a tömegét és pozícióját az összes többi bolygónak zero időben.
- **A Rezgés Modell.** A műveletben részt vevő ágenseket kristályszerkezetbe rendeződött molekuláknak tekinti. Amikor egy molekula megütődik, meglöki a szomszédos molekulákat, és ez meghatározott sebességgel (pl. hangsebességgel) terjedő hullámot gerjeszt.

Kockázatelméleti modellreferenciás jelenségleírás

Az a körülmény, hogy a kríziskommunikáció résztvevői konfliktushelyzetet képeznek, azonnal implikálja, hogy külön-külön *kockázati rendszert* jelentenek. Ebből az következik, hogy mindkét résztvevő számára értelmezhető egy-egy *nemkívánatos esemény*³⁹. Miután e két kockázati rendszer szoros kapcsolatban áll egymással, és viselkedésük egymásra hatását sokszor szembeszökő szabályosságok kísérik, kézenfekvőnek tűnik, hogy esetleg alkalmazható az *emberi játszmák* [Berne]-féle paradigmája. A Berne által tanulmányozott játéksituációk azonban mindig egyének között zajlanak, esetünkben viszont általában *csoportokról* van szó még akkor is, ha bizonyos krízishelyzetben valamely egyén kockázatairól van szó (például egy pogrom esetében). Ilyenkor az egyén kockázata, mint

³⁹ Erre vonatkozóan [Bukovics] dolgozatára utalunk

valamely (például kisebbségi) csoport tagja elemzendő. A kríziskommunikációt kísérő konfliktushelyzetben tehát a résztvevőket a kialakítandó paradigmán belül azok explicált kockázati rendszer-modelljével célszerű képviselni.

A (biztonsági) kockázatelemzés prototípusa (vagyis a hibafa módszer) elsősorban műszaki rendszerek vizsgálatára készült. E téren valóban óriási sikereket könyvelhetett el mindmáig, mi több, mind sikereinek mind alkalmazási területeinek száma egyre növekvő tendenciát mutat⁴⁰. Számos rokon területre is behatol, például a munkavédelem területére [Molnár-Bukovics]. A kockázatelemzési módszereknek a *minőségbiztosítással* való kapcsolata is figyelemre méltó⁴¹. A *humán területekre* való alkalmazás kísérleteit (például az oktatás vonatkozásában) egyes esetekben humán oldalról élénk ellenkezés fogadja⁴². Ha mégis alkalmazásra kerül, a hivatalos, intézményekben végzett vagy végeztetett humán biztonsági kockázatelemzés általában valószínűségi apparátust használ. Az egyedi, egyszeri, megismételhetetlen események: nemvalószínűségi kockázatot jelentenek. Ez azt jelenti, hogy az *objektív* (azaz a véletlen tömegjelenségekkel kapcsolatos kísérletek, megfigyelések illetve mérések során kapható) *relatív gyakoriságokon alapuló* valószínűségfogalom jelentés nélküli, használata logikai ellentmondásra vezet. Ilyen esetben a bizonytalan események kimenetelének számszerű megítélésére csupán a szubjektív valószínűségek módszere marad. E két valószínűségfogalom elméleti vizsgálatával [Carnap] klasszikus munkája foglalkozik. Egyszóval a kockázatelemzés legelterjedtebb módja valószínűségi. A kérdés, hogy miként lehet a kockázatelemzés módszerét a valószínűségi vonatkozásoktól megfosztva az egyedi eseményekre alkalmazni előző dolgozatainkban teljes elbírálásban részesült⁴³.

A kríziskommunikáció némelyest szójátékos paradoxona, hogy míg *par excellence* véletlen tömegjelenségekkel foglalkozik, ezek a jelenségek a valószínűség számítás standard értelmében nem tekinthetők véletlen tömegjelenségeknek, hanem véletlen, egyszeri jelenségeknek, amelyeknek alkalmasint tömegek jelentik a kockázati tényezőit.

Felmerülnek ezzel kapcsolatban a következő egymást implikáló kérdések.

- Miként lehet a kockázatelemzés módszerét a valószínűségi vonatkozásoktól megfosztva az egyedi eseményekre alkalmazni, azaz egyfajta *logikai kockázatelemzési paradigmát* kialakítani?

⁴⁰ Ezt bizonyára alátámasztja az a tény, hogy a hibafa elemzés kézikönyvét a NASA gondozásában 2002-ben adták ki, a 2001 szeptember 9.-edikei new yorki terrortámadást követő egy éven belül.

⁴¹ A [Parányi] szerkesztésében megjelent kétkötetes minőségbiztosítási szakmunka a hibafamódszert több helyen is (burkoltan) említi.

⁴² Utalunk itt egy - néhány évvel ezelőtti - oktatási reformra, amelynek során az oktatás minőségbiztosítására a műszaki rendszerekre bevált módszereket vezették be.

⁴³ Itt a következő dolgozatokra utalunk...

- Egy operatív kockázatelméleti paradigma birtokában hogyan értelmezhetők a *krízisszituációk játékelméleti vonatkozásai* különös tekintettel a *kooperáció* és a *kompetíció* jelenségeire?
- Egy kríziskockázati-játékelméleti modell alapján lehetséges-e a *krízisszituációk egzakt tipológiájának* megalapozása?
- A fentiekre adott pozitív válaszok alapján értelmezhető-e egyfajta *kríziskommunikációs egyensúly*?

Ha ezen utolsó kérdésre pozitív válasz adható, akkor reményeink szerint megnyílik az út a krízisszituációk egzakt kommunikációelmélete felé.

E témakört a logikai kockázatelmélet és kríziskommunikáció viszonyával foglalkozó fejezetre halasztjuk.

Módszerek

Elmélet és módszer

Valamely paradigma eléggé magas fejlettségi fokán a tudományos eredmények (azaz a tudomány szerint igaznak tartott állítások) megszerzésének módja a legszorosabb kapcsolatban van az elmélettel. A kezdeti stádiumban azonban a módszert nem alapozhatja meg az elmélet. Ilyenkor jelennek meg az *ököl szabályok*, a *jótanácsok*, a *parajnézisek* és *maximák*, a *kuruzslás*, a *dilettantizmus*, a *sarlatánság* sokszor pedig az *intellektuális imposztorság* (V.ö. [Sokal]). Sok fejletlen tudományág esetében a módszerek nem a jelenség (érdektelen) tanulmányozásának módszerei, hanem a jelenségkörben tapasztalható nem kívánatos esetek elkerülésének eszközei. Minél közelebb van a jelenségkör a mindennapok nemkívánatos eseteihez, annál nagyobb a veszélye annak, hogy a problémákat azok megértése nélkül próbálják megoldani. Ilyen esetekre példa

- a mentális aberrációk kezelése,
- a bűnüldözés gyakorlata,
- a környezetszennyezés elleni harc,
- a munkavédelem,
- a terrorizmus elleni harc,
- a klimatikus extremitásokhoz való adaptáció és nem utolsósorban
- a kríziskommunikáció.

Hogy tárgyunknál maradjunk, ezzel az utóbbi esettel részletesebben foglalkozunk.

Woodyard módszere

[Woodyard] ezredes (USA Air Force) tanulmánya bombasztikus *bon mot*-val indul:

“A crisis is an equal opportunity employer.” (“A válság egy esélyegyenlőségi munkáltató”)

A szerző szükségesnek tartja, hogy a kríziskommunikációra vonatkozó parajnézist és maximáit a krízishelyzetek elemzésével kezdje. Persze meg sem kísérli (még egy exkuzáció erejéig sem), hogy a krízisről illetve a kríziskommunikációról, *min olyanról* mondjon valamit. Meg sem kísérli, hogy megállapításait valamiből levezesse vagy legalább indokolja.

Problémamegoldást közöl elmélet azaz problémamegértés nélkül.

Úgy tűnik, Woodyard nem ismeri [Merkling] művét, amely a légikatasztrófákat megelőző krízishelyzetek logikai elemzésével, azaz a hibafa-analízissel foglalkozik.

Ha azonban Woodyard intelmeit nem módszertani szempontból, hanem a kríziskommunikációs jelenségek leírásaként, intuitív jellemzéseként fogjuk fel, akkor hasznos paradigmaépítő ismeretekhez juthatunk. Figyelemreméltók az alábbiak:

Krízishelyzet jellemzők

Meglepetés – Vagy nem számítottál a dologra, vagy lehetségesnek gondoltad ugyan, de remélted, hogy soha nem következik be

Nem kielégítő információ – A szervezetednél senki sem ismeri a teljes történetet, és gyakorlatilag lehetetlen megalapozott döntést hozni.

Az események eszkalálódása – Tíz döntést kell meghoznod az elkövetkező tíz percben.

Az egyik dolog elvezet a másikhoz, aztán megint egy másikhoz, és így tovább.

Az ellenőrzés hiánya – A céget, amelynek a fellendülése és védelme érdekében olyan keményen dolgoztál, hirtelen riporterek, politikusok, vetélytársak, kommentátorok, szabályalkotók és más kívülállók kezdik ízekre szedni, többségük alig tud rólad valamit, és még annyira sem törődik veled. Nagy sztori van kilátásban, és mindenki kapni akar egy kis darabot belőle.

Kívülről jövő, intenzív vizsgálódás – Reflektorok keresztüzébe kerülsz, mindenki téged figyel. Rákérdeznek a dolgaidra, az erkölcsöidre mindenféle szempontból, és indiszkréciónak után kutatnak a múltadban.

Ostromlottság-érzés – Sarokba vagyok szorítva. Keményen a sarkamra fogok állni, és kimondom kerek-perec a nyers igazságot.

Pánik – Rángasd az embereidet ide-oda, úgy, hogy az semmiképp nem vezet a probléma megoldásához.

Rövid távú nézőpont – Átrágnak minden újságcikket és filmfelvételt, hogy bármiféle hibát, hibás idézetet, elírást, elszólást találjanak, úgyhogy aztán estére kérhetsz helyreigazítást.

Woodyard értelmezésében a [Wilson]-féle kríziskezelő vállalkozás⁴⁴ tanácsai a következők:

- **Légy felkészülve!**

- .Tudd, hogy mi lesz az interjú tárgya!

- Tudd meg, ki lesz a kérdező!

- Legyél otthon a témában!

- Tudd, hogy mi történt!

- .Határozd meg a találkozó szabályait és az interjú hosszát!

- **Tudd, hogy mi lesz a mondanivalód!**

- .Milyen információt akarsz átadni.

- .Állítsd össze a válaszod és ismételd!

- .Szorítkozz a tényekre!

- .Magadtól ne adj negatív információkat!

- .Ne kicsinyeld le a helyzetet, ismerd el a nyilvánvalót!

- **Csomagold be a mondanivalódat!**

- .Mérlegeld a kérdést és készülj fel a válaszra!

- .Táld az üzenetedet a média számára használható formában!

- Beszélg rövid, használható, idézhető formában!

- .Mondanivalód legyen tiszta és érthető!

- .Mondd el, mi történt, és hogy mit fogsz tenni!

- **Légy meggyőző!**

- .Légy a média felé nyitott, és mutass hajlandóságot a beszélgetésre!

- .A hitelesség a szóvivő alapvető és legfőbb erénye.

⁴⁴ www.wilson-group.com

- . Higgy abban, amit mondasz, vagy keress magad helyett valaki mást, aki majd elmondja!
- . Az igazat és csakis az igazat mondd!
- **Jelölj ki szóvivőt!**
 - . Válassz korosabb, képzett, felelős beosztásban lévő személyeket!
 - . A média kiképezi a potenciális szóvivőket.
 - . Mutass fegyelmet, törődést, könyörületességet és együttműködési készséget!
 - . Ragaszkodj a mondanivalódhoz!

Elmélet

Az elmélet legfőbb alkotó részei

1. egy nyelv
2. egy igazságkritérium,
3. axiómák,
4. definíciók
5. tételek

Nyelv

Kemény tudományelméleti kontextusban *formális* szempontból elméletnek valamely *nyelv mondatainak* összességét nevezzük. Ennek (technikailag meglehetősen involvált) kifejtése [Tarski ea] munkájában található.

Ami a kríziskommunikáció sajátosságos nyelvét illeti, az külön tanulmány tárgya lehet.

Itt csak annyit jegyzünk meg hogy egy operatív kríziskommunikáció-elmélet nyelvének kialakításához mindenestre figyelembe kell venni a következőket:

- A *szaknyelv* és a *köznyelv*; az *alkalmasság* és a *pontosság* valamint a *nyilvánvalóság* és a *szabatosság* sokszor antagonisztikus kapcsolatban vannak, és ez krízishelyzetekhez vezethet,
- A tudományok fejlődésének kezdeti szakaszában az egzakt *tipológia* sokat segíthet az adekvát nyelvi struktúra mind szemantikai, mind szintaktikai mind pedig pragmatikai kidolgozásában.

Igazságkritérium

Tudományágunk még nincs azon a fejlettségi szinten, hogy szabatosan definiálhatná az *igaz kríziskommunikációs mondat* fogalmát. Ehelyütt csak egyetlen problematikus vonatkozásra szorítkozunk. Ezt – belső használatra – a „*kríziskommunikációs paradoxon*”. Névvel illetjük. Tegyük fel, hogy egy válsághelyzetben valamely felelős személy azt a kijelentést teszi, hogy „hazudtunk”. Ez esetben – azzal a csúsztatással, hogy az illető közlését úgy értelmezzük, hogy „én most hazudok” – előállhat az a helyzet, hogy *ezt a közleményt* kifogástalan logikai okfejtéssel *egyidejűleg kell igaznak és hamisnak ítélni*. Mert (1) ha az illető igazat mondott, akkor igaz, amit mondott, tehát **hazudott**, ha pedig (2) hazudott, akkor állításának ellentéte az igaz. Mivel pedig állítása az volt, hogy hazudott, ennek ellentétének kell igaznak lennie, vagyis **nem hazudott**.

Axiómák

A kommunikációtudomány, pontosabban a kríziskommunikáció-tudomány még nem jutott el fejlődésének abba a szakaszába, amikor szilárd, időtálló axiomákat mondhat ki. Az axiomáknak (a definíciókkal együtt) csak termékenységük ad polgárjogot. Az axiomákból (alkalmas definíciók felhasználásával) levezetett tételek rendszerré szervez(őd)ése időigényes. A matematika egyes ágaiban például évszázadokat jelent. Jelen fázisban csak ideiglenes axiomákban reménykedhetünk. vette a bátorságot és két ilyen sarkalatos megállapítást tett:

- Nem lehet nem kommunikálni. A viselkedésnek nincsen ellentéte.
- „...minden kommunikációban jelen van egy tartalmi és egy viszony-meghatározó aspektus, amely utóbbi minősíti, osztályozza az előbbit, tehát *metakommunikáció* [az én kiemelésem, B. I.]” Explicitebben: Minden helyzetben minden résztvevő valamilyen magatartást tanúsít.
- Tegyük hozzá: van *metainformáció* is és ez a kríziskommunikációs szituációkban – úgy tűnik – lényeges szerepet játszik. Persze az, hogy ez a fogalom milyen *termékeny*nek bizonyul majd, (a kríziskommunikáció elméletén belül) arról egyelőre természetesen nem lehet nyilatkozni. A metainformáció valamely információra vonatkozó információ. Legeklejtőbb példái a matematikai levezetésekben figyelhető meg, de az élet gyakorlatilag minden területén is előfordul. A rádió híradásában állandóan elhangzó mondat: „Megismétljük főbb híreinket” metainformáció, mert a hírekre mint információra vonatkozik. Ha egy tudományos

szövegben az áll, hogy „Definíció”, akkor metainformációról van szó, amelynek tartama az, hogy a következő mondat vagy szövegrész egy definíció. Ha egy fegyveres testület előljárója egy beosztottjának azt mondja, hogy „ez parancs”, akkor metainformációt közöl. A példákat a végtelenségig lehet sorolni.

- Tegyük hozzá: axiómatikusan posztulálhatjuk, hogy a kríziskommunikációs szituációk elválaszthatatlanok a tettlegességektől.

Definíciók

A [Berry] modell-koncepciója alapján a következő fogalmakat definiáljuk:

- Valamely kommunikációs rendszer *transzformatív*, ha az őt ért behatást a környezetére gyakorolt kihatássá alakítja és megáll.
- Valamely kommunikációs rendszer *interaktív*, ha résztvevői, akkor és annyiban jutnak hozzá a rendszer erőforrásaihoz, amikor és amennyiben azt a rendszer lehetővé teszi. A résztvevőnek várnia kell a rendszerre. A rendszer kiszolgálja, de egyben *felügyeli* a résztvevőt. A pénzkidó bank-automaták használata során a kommunikációs szituáció jellemzően interaktív (természetesen az automata és a bank közti kommunikáció kivételével.)
- Valamely kommunikációs rendszer *reaktív*, ha a rendszer erőforrásai a környezeti hatásokra reagálnak. A rendszer viselkedését a környezet viselkedése (beleértve az egyedi résztvevőket is) határozza meg. A rendszer *engedelmeskedik* a környezetnek. A repülőgép vezetés normális kommunikációs szituációjában például a reaktivitás dominál.

Tételek

Itt jószerével csak annyit lehet mondani, hogy egyáltalán miféle elvárások és megfelelési kötelezettségek képzelhetők el a kríziskommunikáció-tudomány tételeivel szemben.

Modell

A paradigmafogalom értelmében a *modell mindig valamely elmélet modellje*. Ha a paradigma s vele az elmélet fejletlen, azaz fejlődésének kezdeti fázisában van, akkor a modell intuitíve az interpretálandó entitásra fog emlékeztetni, vagy pedig egy mások tudományágból kerül

átvételre analógia meggondolások révén (ha tetszik: magasabb absztrakciós szinten). Ilykor elő-elméletről is szokás beszélni és ebben a vonatkozásban az *elő-modell* is szóba kerül. [Berry] a kommunikációelméletnek három ilyen elő-modelljét dolgozta ki, amelyet a következőkben ismertetünk. A Berry-féle alapvetésnek az a *novuma*, hogy a kommunikációs rendszereket rendkívül újszerűen jellemezte azáltal, hogy

- figyelembe vette a fizika néhány legalapvetőbb vívmányát.
- ráirányította a figyelmet a kommunikáció egyedi résztvevőinek és a kommunikációs rendszernek, *mint egésznek* a viszonyára.

A Berry-féle modell-koncepcióhoz bizonyos előkészületeket kell tenni.

Figyelembe kell venni, hogy egy kommunikációs szituációban nem csak az történik, hogy a résztvevők kommunikálnak egymással, hanem az is, hogy a résztvevők felhasználják a rendszer *erőforrásait*. Ilyen erőforrások többek között a különböző hírcsatornák, a média, az internet és a telefonhálózat.

Kompozicionalitás

A kommunikációs szituációban van két alapvető komponens: az *adatok* és a *kontrollok* (adatfeldolgozó apparátusok, műveleti egységek). Egy kommunikációs szituáció akkor *kompozicionális*, ha a résztvevők *csoportjai* és a kommunikációk *sorozatai* egészként kezelhetők.

Kompozicionalitás és szituációtípusok

E három modell négy elvárásunknak különféle módon felel meg. A legfőbb különbség közöttük a kívánt kommunikáció kiépítéséhez szükséges idő (x). Mivel a kommunikációs folyamat során az időtényezők összeadódnak, a kompozicionalitás közelítőleg kifejezhető az $x + x \sim x$ egyenlettel, ahol $\sim$ = hozzávetőleg, körülbelül. A Kémiai Modellben x *tetszőleges*, így a kompozicionalitás *tetszőleges + tetszőleges $\sim$ tetszőleges*. A Newtoni Modellben x mindig 0, és $0 + 0 = 0$. A Rezgés Modellben a kommunikáció ideje állandó, illetőleg inkább *korlátozott*, figyelembe véve néhány, a hevítés variációiból eredő nem-determinisztikus elemet, így *korlátozott + korlátozott $\sim$ korlátozott*. Ez a három alapmodell.

A kémia nem-determinisztikus és aszinkron: nem törvényszerű, hogy adott időben két adott molekula kölcsönösen hat egymásra, hacsak ezt a kölcsönös egymásra hatást nem tekintjük eleve szinkron / egyidejű történésnek. A CHAM a kémia egy matematikai verziója, amely ma már az interaktív számítási folyamatok, vagy a nyelvek szemantikájának alapja. Mivel az

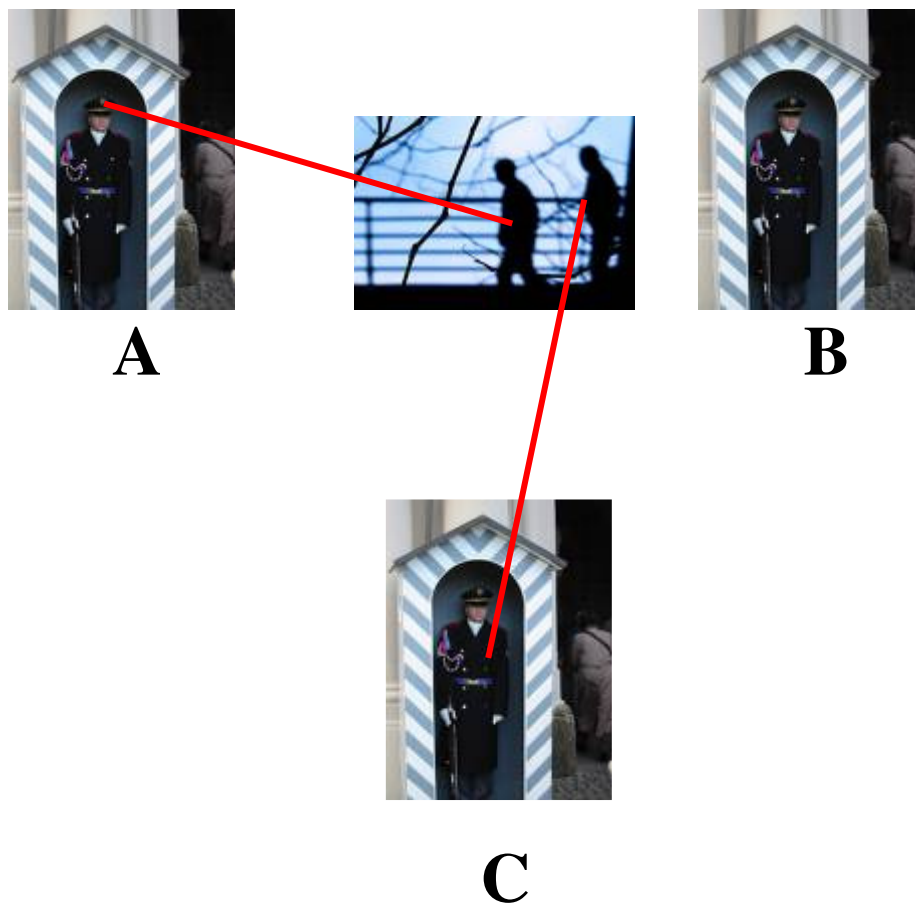
időszerűség kifejezésére nem alkalmas, a Kémiai Modell nyilvánvalóan nem alkalmazható reaktív rendszerek esetében.

A Newtoni Modellben a bolygók meghatározott és tökéletesen szinkron módon keletkeznek. A Newtoni Modell iránymutatásként szolgál majd szinkron nyelvezet meghatározásához és szemantikájához, amelyben azonos módon elfogadjuk, hogy a folyamatok között azonnali információcsere történik, determinisztikus módon. A gyakorlatban a legösszetettebb Rezgés Modellt fogjuk használni, amelyben az információ késleltetéssel terjed, geometriai kényszerűségek léphetnek fel, és lehetnek kontrolálható belső nem-determinisztikus elemek.

A három őrszem rejtvénye

(Lásd Ábra)

A három őrszem rejtvénye egy krízisszituáció olyan absztrakt logikai modellje, amely megmutatja, miként lehet az ismeretlogika módszerével egy valóságos és egyébként („józan paraszti ésszel”) reménytelenül nehéz problémát megoldani.

Ábra
A Három őrszem rejtvény

A szituáció résztvevői: három őrszem, A, B és C és egy őrparancsnok (D)

A szituációt a következő feltételek definiálják.

- (1) Az őrparancsnok, tudja, hogy legfeljebb két őrt (tehát lehet, hogy egyet se, de nem mind a hármat) lesből lézerpisztollyal le akarnak lőni. Ezt az örök is tudják. Ha valakit le akarnak lőni, az itt azt jelenti, hogy a homlokán egy vörös un. lézerfolt jelenik meg.
- (2) Az örök egymást látják, de támadókat nem, egymásnak nem adhatnak jeleket, saját állapotukat nem láthatják (nem nézhetnek tükörbe). $\leq$
- (3) Az őrparancsnok sem az öröket, sem a támadókat nem láthatja. Az őrparancsnok az örökkel rejtett konferenciatelefonon keresztül kommunikál. Az örök csak akkor beszélhetnek, ha D kérdést tesz fel, azaz jelentést kér. Ekkor csak igennel vagy nemmel válaszolhatnak. Az örök (csak) ilyenkor hallják egymást.
- (4) A támadók nem ismerik az örök és az őrparancsnok közti kommunikációt
- (5) D mindegyik őrt megkérdezi tudja-e saját *állapotát*, azaz hogy van-e vagy nincs homlokán a lézerfolt
- (6) D Gondolkodási időt hagyva még kétszer felteszi ugyanezt a kérdést.
- (7) Az első és második kérdésére mindegyik ör negatív választ ad. (Ezekről mindegyik ör tudomást szerez.)
- (8) Mindegyik ör logikusan gondolkodik és igazat mond.
- (9) És az őrparancsnok is igazat mond.
- (10) A harmadik kérdésre mindegyik ör, igenlő válasz ad.

Hogyan lehetséges ez?

Nevezzük *jelöltnek* azt az őrt, akinek a homlokán a vörös lézerfolt látszik.

Egy ör *állapota* lehet *jelölt*, vagy *jelöletlen*.

Megoldás

Állítjuk, A harmadik kérdésre mindegyik ör csak úgy adhatott igenlő választ, hogy **mindegyik ör *jelöletlen* volt.**

Bizonyítás:

Az őrparancsnok első kérdése megválaszolása után az *ismeretszituáció*, a következő:

(1.1) mindegyik ör tudja, hogy egyik ör sem tudja saját állapotát,

(1.2) mindegyik ör tudja a társai állapotát

Ugyanis az első kérdés után az A ör (és teljesen hasonlóan B is, C is) így gondolkodik. Két *jelöletlent* látok. Ha tehát én *jelölt lennék*, akkor B-nek is C-nek is egy *jelöltet* és egy *jelöletlent* kellene látnia. D negatív választ adtam velem együtt, tehát B is C is tudja, hogy *én nem tudom, jelölt vagyok-e*. (Ha tudnám, igennel kellett volna válaszolnom).

A második kérdése megválaszolása után az *ismeretszituáció*, a következő:

(2.1) mindegyik ör tudja, hogy mindegyik ör tudja, hogy egyik sem tudja saját állapotát,

(2.2) mindegyik ör tudja a társai állapotát

A második kérdés után az A ör (és teljesen hasonlóan B is, C is) most már így gondolkodik. Lehetetlen, hogy jelölt legyek, mert ha jelölt lennék, akkor ezt B is, C is tudná, hiszen teljesen azonos módon gondolkodunk, és ha mindegyikünk egy jelöltet és egy jelöletlent látott volna, akkor rá kellett volna jönnie arra, hogy saját maga meg van jelölve (a mások kettő pedig nincsen). Eszerint három jelöltnek kellene lennie, ami ellentmondás, hiszen kell legalább egy jelöletlen örnek lennie. Így tehát - ezen ellentmondás okán - nem tudhatja senki, hogy mi az állapota.

Mármost az a tény, hogy senki nem adott pozitív választ, azt bizonyítja, hogy mindenki rájött erre az ellentmondásra (hiszen a feltevés szerint mindenki logikusan gondolkodott) és *ezért* nem adott pozitív választ az örparancsnok második kérdésére.

Ez az ellentmondás azonban a feltevés ellentétét bizonyítja, vagyis, hogy lehetetlen, hogy A *jelölt* legyen. Ezért A-nak jelöletlennek kell lennie. Erre ugyanezen gondolatmenettel B is C is rájött és ezért adott a harmadik kérdésre pozitív választ.

Relevancia

Érdekmentesség és tudományosság

Hogy a kríziskommunikáció-tudomány érdeklődési körébe mi tartozik, azt talán kizárásos alapon könnyebb meghatározni, mint valamely taxatív felsorolással vagy leírással.

A kríziskommunikáció-tudomány ha igényt tart arra, hogy szigorú tudomány legyen, akkor nem lehet világnézeti tudomány, mert ilyen egyszerűen nem létezik, nem létezhet. Volt idő, amikor a „világnézeti tudomány” illetve a „világnézeti filozófia” világméretű politikai csatározások tárgya volt, ma azonban – álláspontunk szerint – helyesebb, ha objektív, tehát érdekmentes megközelítésre, paradigmára törekszünk. A világnézeti filozófia és a szigorú tudományosság kérdését egyébként [Husserl] már a múlt század elején teljes elbírálásban részesítette. Eredményeit irányadónak tekintjük.

Álláspontunk szerint tehát a kríziskommunikáció paradigmájában a politikai-világnézeti kérdések érdektelenek.

Az interdiszciplinalitás relevanciája

A kríziskommunikáció paradigmája *ab ovo interdiszciplináris* ugyanis, mint a jelenségekkel foglalkozó alfejezetben kifejtettük, a Berry-féle kommunikáció-típusok szerepeltetése megkerülhetetlen. Márpedig e három típus három diszciplínát képvisel.

Kompetencia

Az illetékesség kérdése a krízishelyzetekben különös élességgel vetődik fel. Sok esetben tisztázatlan és jogi, politikai vitákra ad okot. Megfelelő elmélet esetén azonban az illetékesség jól definiálható. Ezt az explikált kockázati rendszerek hálózatának esetében mutatjuk meg. Az explikált kockázati rendszerek egy önszervező védelmi stratégiáját egy korábbi munkában [Bukovics AIM-SORS] dolgoztuk ki. Ott a főhangsúlyt a hálózatközpontú szemlélet jelentette, azon belül pedig az immunitás (illetve sebezhetőség) fogalmának elméleti kidolgozása. Az illetékesség taglalására nem került sor. A kutatás jelen fázisában annyi mondható, hogy az AIM-SORS rendszer használatának vonatkozásában megjelenő felelősséget és illetékességet az alábbi ún. *Rex allokáció*⁴⁵ alkotja.

Rex allokáció

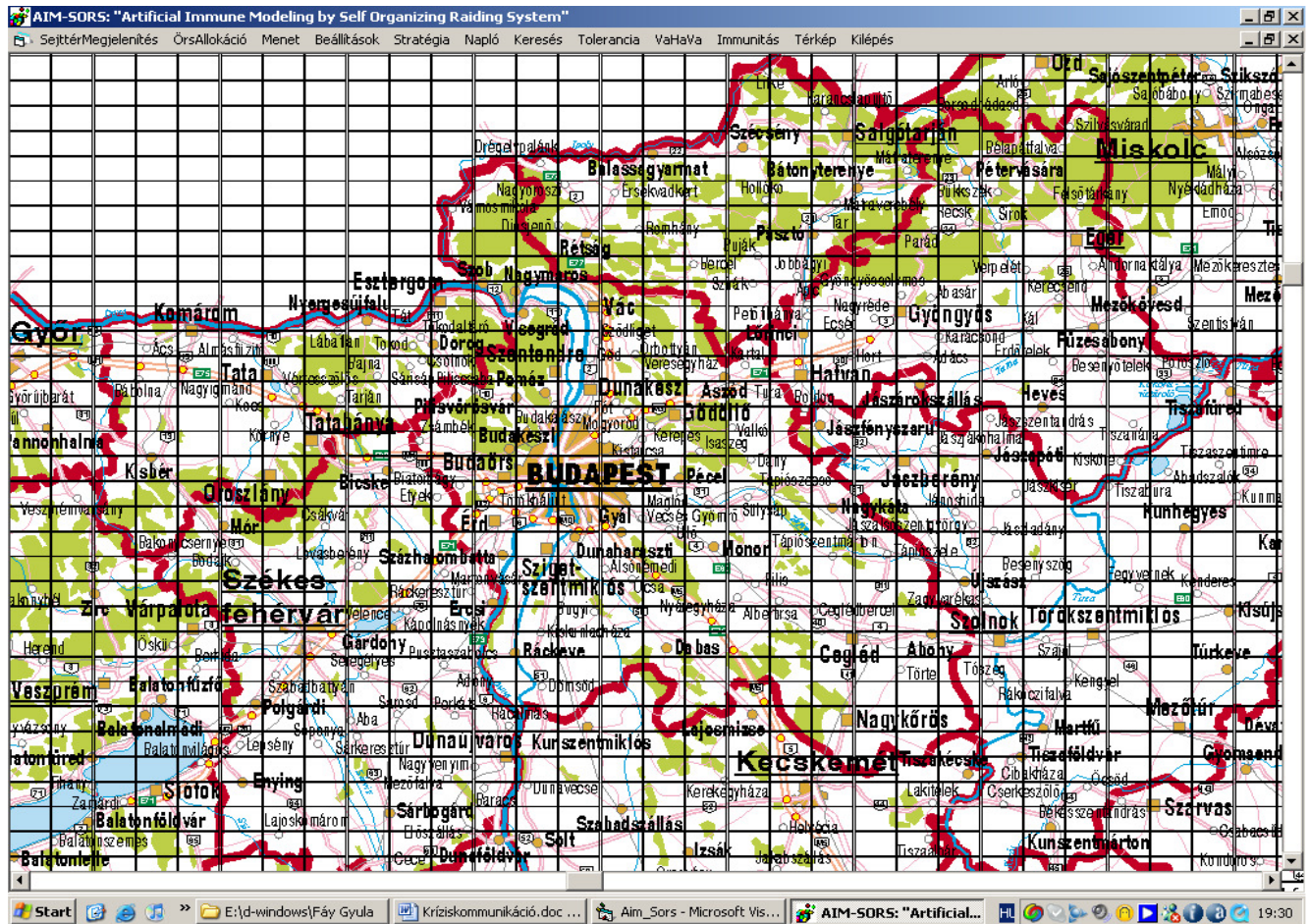
Intuitíve arról van szó, hogy az AIM-SORS paradigma kompetencia-komponensét az határozza meg, hogy a SORS-rendszer helyszíneihez milyen kockázati explikátumokat, azaz milyen logikailag elemzett nemkívánatos eseményeket rendelünk hozzá. Ennek a hozzárendelésnek hatékonynak kell lennie, ezért manuálisan gyakorlatilag elképzelhetetlen. Ugyanis a SORS-modellben 4096 színhelyre (elemi tájegységre, sejtire) vonatkozóan kell kijelölni a helyszínen fellelhető műszaki-gazdasági-kultúrális és egyéb veszélyforrásoknak megfelelő kockázat-explikátumokat (hibafákat). Ennek számítógéppel végezhető módja a Rex-allokáció.

⁴⁵ A „Rex” szó az angol „Risk-explicatum” (explikált kockázati rendszer) rövidítése.

A Rex allokáció menete

Ennek részleteiről lásd az [AIM-SORS] kézikönyvet.

Tekintsük az alábbi ábrán látható térképet. A térkép egy 4096 sejtéből álló rácshálózatot tartalmaz. A feladat: minden sejthez – *számítógéppel feldolgozható formában* – hozzárendelni az illető sejtre jellemző explicált kockázati rendszert.

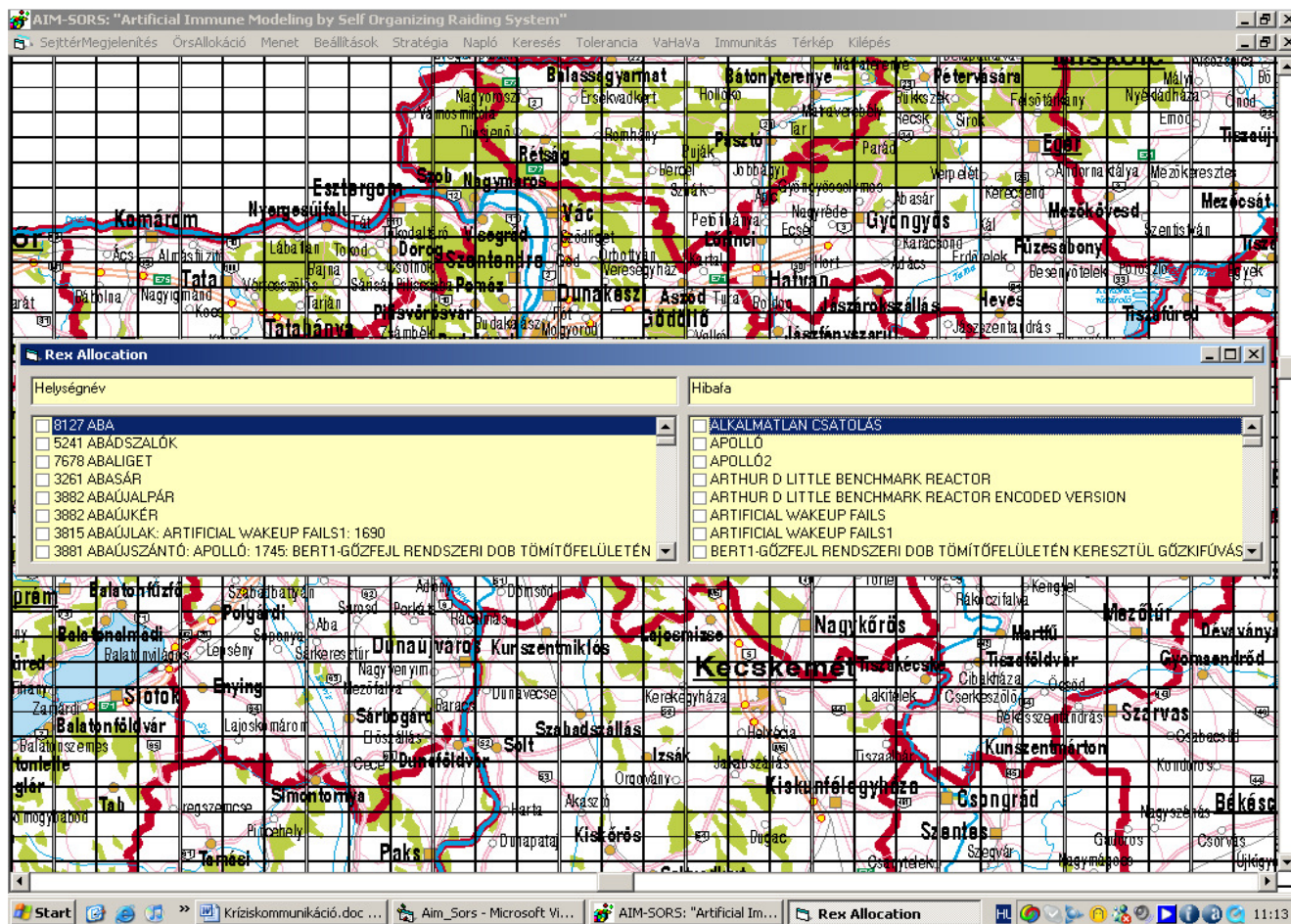
Ábra.

A kockázati rendszerek allokációja. (Zentai László hozzájárulásával)⁴⁶

Az AIM_SORS program⁴⁷ lehetővé teszi, hogy a (görgethető kivitelben megjelenített térkép) kijelölt helyén az explicált kockázati rendszerek jegyzékéből kiválasztott tétel szerint történjék a vonatkozó számítógépes kockázatelemzés.

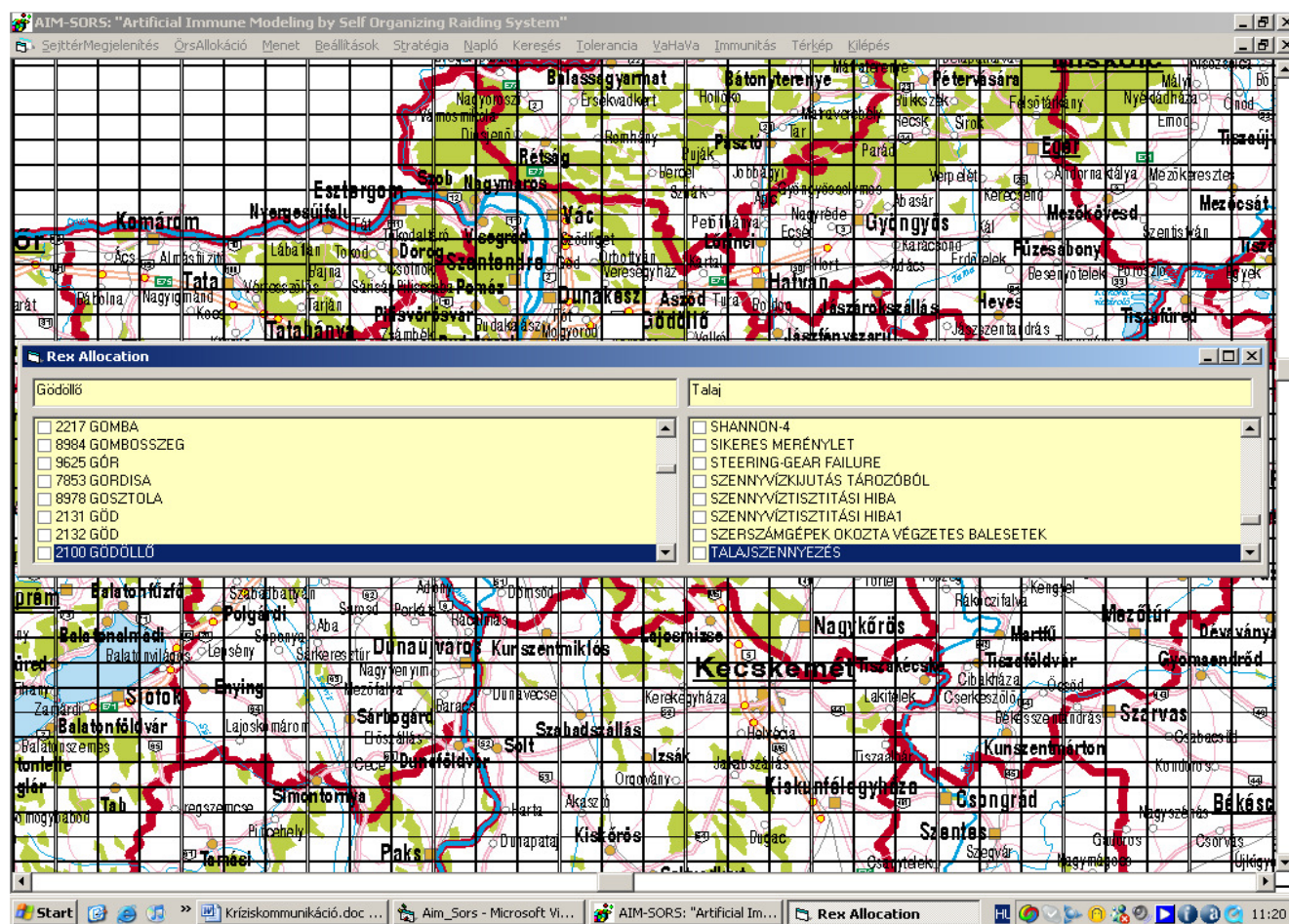
⁴⁶ (<http://lazarus.elte.hu/gb/maps/mo-full.gif>) a térkép a 2000-es állapotot mutatja

⁴⁷ www.profes.hu

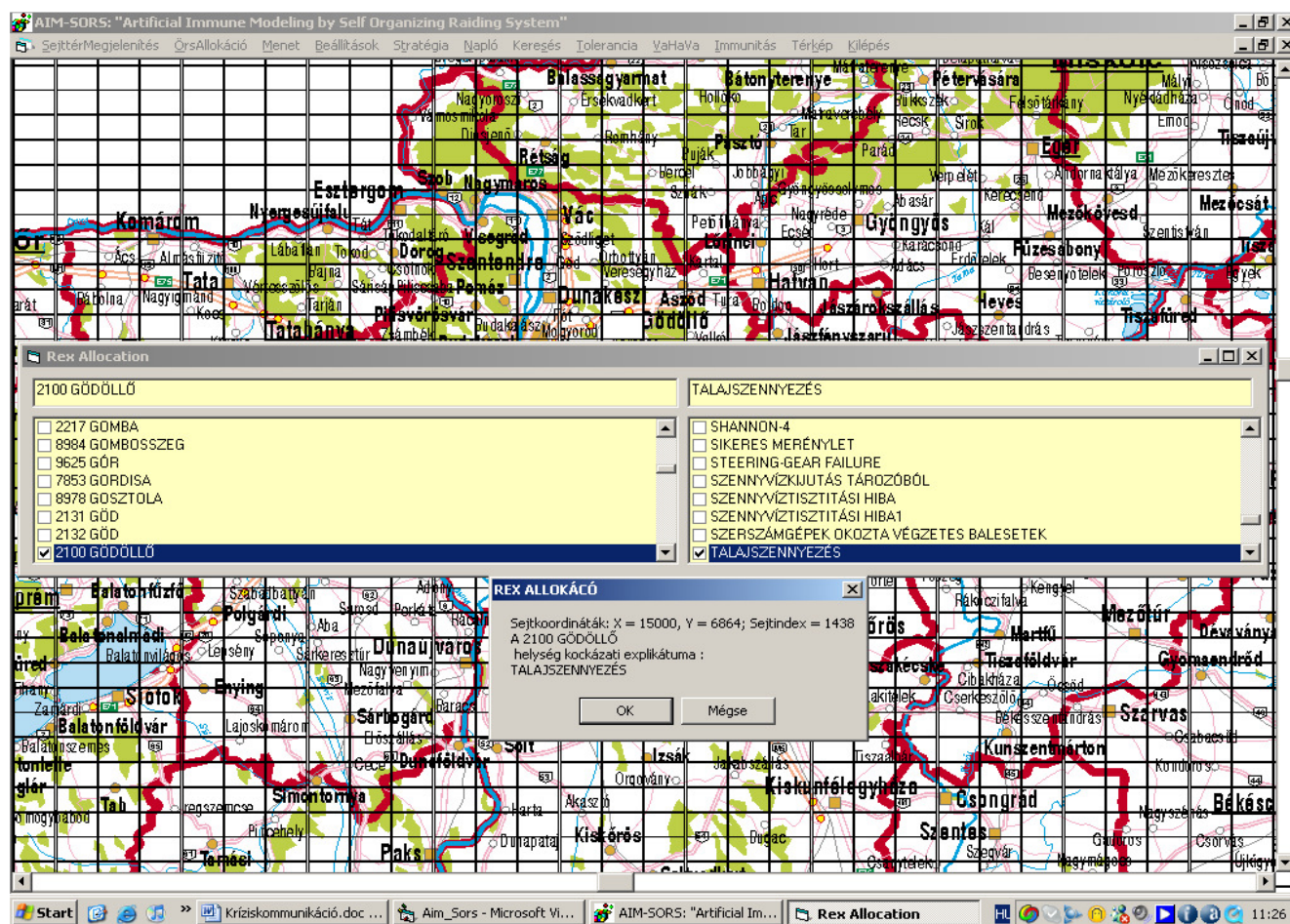
Ábra. Az allokáció első lépése

A kiválasztott helység (esetünkben Gödöllő) egyik sejtrepresentánsára kattintva megjelenik a helységnevek és a hibafák (Rex-ek) listája.

Ábra. Az allokáció második lépése.

Kiválasztjuk például a helységnévlistán a Gödöllő-t, a hibafa listán a Talajszennyezés-t.

Ábra. Az allokáció harmadik lépése.

A kiválasztott tételek jelölőnégyzetének kijelölését követően megjelenik a visszaigazoló üzenet, melynek elfogadásával (az OK gomb lenyomásával) az adatok az AIM-SORS projekt adatbázisába kerülnek.

Értékmérő

Hogy egy tudomány mely eredményeit tartja értékesnek, hogy milyen értékrendet fogad el azt a tudomány és annak társadalmi környezetéhez való viszonya határozza meg. Elsősorban tehát *ismeretszociológiai* kérdés, de bőven vannak etikai vonatkozásai is. Kétséges, hogy egy tudománynak van-e döntő szava saját értékrendjének akár kialakításában akár elfogadtatásában. Ennek talán a *tanatológiai eutanáziakérdés* a legeklektánsabb példája, de ide tartozik a *klónozás* és a *géntechnológiailag módosított organizmusok* előállíthatóságának kérdése is. Ezekben nem tartván illetékesnek magunkat, csak annyit jegyzünk meg, hogy az értékrend-problémák gyakran együtt járnak a (különböző fokozatú) krízishelyzetekkel. Itt azután jogi, etikai tudományelméleti és logikai kérdések sokszor reménytelenül összefonódnak.

5. Logikai kockázatelmélet és kríziskommunikáció

A Kockázatelméleti modellreferenciás jelenségleírás c. fejezetben kifejtettek alapján programszerűen a következő 1.- 3. pontból indulunk ki, a továbbiak során pedig a 4. - 6. pontbeli állítások mellett érvelünk.

1. A kríziskommunikáció résztvevői (kommunikátor, célcsoport) *kockázati rendszert* jelentenek, kockázati rendszerként írhatók le.
2. A kríziskommunikáció résztvevői számára értelmezhető egy-egy *nemkívánatos esemény*.
3. A kríziskommunikáció résztvevőinek viselkedése *stratégiai játszmákként* modellezhető..
4. A kríziskommunikáció résztvevői azok *explikált kockázati rendszer-modelljével* képviselhetők.
5. A kríziskommunikáció résztvevőinek explikált kockázati rendszer-modellje alapján egy *krízistipológia* értelmezhető
6. A krízistipológia alapján *kríziskommunikációs egyensúly* értelmezhető⁴⁸.

Konfliktuselmélet és kockázatelmélet

Abból indulunk ki, hogy *kríziskommunikációs szituációban* a résztvevők *konfliktushelyzetben* vannak. Úgy gondoljuk, hogy a kríziskommunikációnak, mint szigorú elméletnek a kidolgozása csakis egy szigorú konfliktuselmélet és a logikai kockázatelmélet szintézise alapján történhet.

A [Kis]-féle konfliktuselmélet számunkra szerencsés paradigmával rendelkezik, mivel módszerében a Boole-algebrának kitüntetett szerepe van, csakúgy, mint a logikai kockázatelméletben. Ebben a fejezetben tehát felvázoljuk, hogy a [Kis]-féle konfliktuselmélet és az (általunk eddig kidolgozott explikatív) kockázatelmélet szintézisére milyen lehetőségek állnak rendelkezésünkre⁴⁹. A továbbiakban a rövidség kedvéért a [Kis] dolgozatában kifejtett elmélet helyett egyszerűen a „*konfliktuselmélet*” szót használjuk, az általunk eddig kidolgozott explikatív kockázatelmélet helyett pedig röviden csak *kockázatelméletet* mondunk.

A *konfliktus* illetve a *konfliktushelyzet*: konfliktuselméleti *terminus technicus*. A konfliktus egy kétváltozós *reláció*, amely két *entitás* közti viszonyt fejez ki. Jelentésük a konfliktuselmélet értelemben értendő. Ez intuitíve annyit jelent, hogy a konfliktus

⁴⁸ Ez a később kifejtendő téma szoros kapcsolatban van a szabotosság vs. szemléletesség kérdésével.

⁴⁹ Az explikatív és a logikai kockázatelmélet itt lényegileg szinonimáknak tekintendők, azaz fogalmi különbségük a továbbiakban lényegtelen. Erre vonatkozóan a következő dolgozatokra utalunk...

résztevői számára valamilyen *kudarccforrások* nyílnak meg és ezáltal „rendeltetésszerű működésük”, ésszerűen elvárható viselkedésük *akadályokba* ütközik⁵⁰. Ahol valamely *racionalis ágens* akadály ütközik, ott *nemkívánatos esemény* történik⁵¹.

Konfliktuselméleti alapvetés

A konfliktuselmélet felfogása szerint a konfliktushelyzetben – pontosabban: konfliktusviszony van lévő *ágensek* (azaz humán egyedek, egyének vagy természetes, vagy mesterséges rendszerek egyedei vagy csoportjai) számára a konfliktus úgy jelenik meg, hogy életvitelük, működésük, működőképességük, funkcióik kisebb nagyobb mértékben akadályozva vannak. A konfliktushelyzetben lévő egyén vagy csoport közös neve legyen mostantól a gördülékenyebb tárgyalás érdekében: *konfliktusviselő* vagy a vele rokon, de a mesterséges intelligenciakutatásban már kisajátított *agens*. [Kis]-nél a *referenciapartner* elnevezés a használatos. A konfliktuselmélet felfogásában a *konfliktusviselő* kisebb vagy nagyobb mértékben *elviseli* (eltűri, tolerálja) a konfliktust. Különbféle konfliktustípusok lehetségesek és a különböző típusokat egy konfliktusviselő különböző mértékben viselheti el. Annak mértéke, hogy a konfliktusviselő *mennyire* visel el egy adott típusú konfliktust, a konfliktusviselő konfliktusviselőképesége, röviden *toleranciája*. A tolerancia egy *dichotóm indikátor* más szóval bináris, vagy logikai változó, amely csak két értéket vehet fel, melyek megállapodás szerint a 0 és az 1.

Formálisabban: azt, hogy a K konfliktusviselő a T típusú konfliktusszituációt *elviseli*, úgy fejezzük ki, hogy $TOL(K, T) = 1$, ellenkező esetben $TOL(K, T) = 0$. Itt a $TOL(,)$ függvény a toleranciát jelenti⁵².

A konfliktuselmélet posztulálja, hogy fennáll a következő

⁵⁰ Az akadály absztrakt elmélete [Shannon] klasszikus dolgozatával veszi kezdetét. Ez dolgozat vált a logikai áramkörök és az elektromos kapcsolóáramkörök elméletének alapjává. A kezdetekkor Shannon az elektromos megszakító-kapcsolók elméletét az áramköri *ellenállás* (resistence, rezisztencia) analógiájára az „akadály” (hindrance, hindrancia) fogalmára alapozta. Korszakalkotó felfedezésével kimutatta, hogy míg az ellenállásokat *aritmetikai* módszerekkel lehet leírni, addig az akadályok a Boole-algebra szabályait követik. Az akadályok Shannon-féle elmélete azonban csakhamar a szűk prakticismus martalékává vált és feledésbe merült, hogy az akadályfogalom egzakt elmélete az élet egyéb területein is alkalmazható.

⁵¹ Az „agens” a mesterséges intelligenciakutatásban kezd a humán és a gépi intelligenciával bíró rendszerek gyűjtőnévévé kezd válni. Lásd [Russell - Norvig]

⁵² A konfliktus tűrőképességének mérésére ezúttal még nem adhatunk módszert, de utalunk arra, hogy az orvosi gyakorlatban alkalmazott számos paraméter (indikátor) fogalmilag közel áll a toleranciához. Egy konfliktus (szituáció) elviselésére jellemző lehet például a Selye János által bevezetett *stressz*. Itt említendő meg a különféle empírikus diagnosztikai indikátorok, mint például a vérnyomás, a vércukorszint, az adrenalinszint, a pulzusszám, a testhőmérséklet, stb.

Első Axióma

Minden (konfliktus) szituáció a következő három tényezővel (paraméterrel, konfliktushatározóval) jellemezhető.

Más szóval és részletesebben:

Minden szituációhoz hozzárendelhető

- *konfliktusviselő*, más néven *referenciapartner* vagy *ágens*
- *jellemző helyszín*, másként *konfliktushelyszín*, röviden: helyszín, amely a szituációval természetes módon kapcsolatba hozható. Ilyen például a lakás, egy munkahely, egy tárgyalóterem, egy autóbusz megállóhely, egy utcaszakasz, egy rendészeti értelemben vett művelési terület, egy kárhelyszín stb., stb.
- végül egy tényező, amit *kudarccforrás-megnyitónak* nevezünk.

Az elmélet szerint tehát minden konfliktusszituációhoz (de nem szükségképpen annak helyszínén) található valami, amiről állítható, hogy a konfliktusviselő számára *“kudarccforrást nyit meg”*. Lehet, hogy a referenciapartner zavarja ez a kudarccforrás, lehet, hogy nem. Lehet, hogy a kudarccforrást egy másik konfliktusviselő nyitja meg, lehet, hogy ismeretlen tényező (vakvéletlen, környezet, ismeretlen elkövető stb.)

Egy konfliktusszituáció tehát akkor van definiálva, ha tartalmazza annak

- *konfliktusviselőjét*,
- *jellemző helyszínét* és
- *kudarccforrás megnyitóját*.

A *“kudarccforrás megnyitója”* igen sajátos (és meglehetősen elvont) fogalom. Így, például nem kell, hogy a kudarccforrás megnyitója valamely személy legyen (bár lehet az is). Például a zavargó tömeg számára a *kordon* pusztá léte lehet kudarccforrás-megnyitó. Az atléta számára ez lehet a *"citius altius fortius"* olimpiai *alapelve* ("gyorsabban magasabbra, erősebben") érvényesülése, elvárása, megfelelési kényszere. Hangsúlyozzuk: az elmélet számára teljesen közömbös, hogy hogyan *konkretizáljuk*, illetve *interpretáljuk* a fenti három *konfliktushatározó*-paramétert. Az elmélet megállapításainak igazsága mindig azokra a paraméterekre vonatkozik, amelyeket az alkalmazó választott. Hasonló ez ahhoz, ahogyan például egy telek területének kiszámításakor cselekszünk. Ha a téglalapalakú telek rövidebb oldala 40m, a hosszabbé 150m, akkor a területe vitathatatlanul 0,6 hektár lesz. Az már nem az elmélet hibája, hogy ha a telek alakja nem téglalap, akkor a területe sem lesz 0,6 hektár. Az "a szóban forgó telek területe 0,6 hektár" kijelentés igazsága egy téglalapalakú telekre

vonatkozott. Hogy az alkalmazó felismeri-e a telek alakját vagy sem, annak semmi köze sincs a geometriai megállapítások érvényességéhez. Hasonló a helyzet a *rosszul megítélt konfliktusszituáció*val kapcsolatban is.

A konfliktuselméletben elfogadott a következő.

Második axióma

Minden szituáció a következő négy (szituációt jellemző) alaptulajdonsággal – attribútummal – és annak ellentétével jellemezhető.

- Az "Aktivitás", jele A, ellentéte: "Reaktivitás"(R)
- A "Belsőség"⁵³, jele B, ellentéte: "Külsőség" (K)
- A "Csoportosság" jele C, ellentéte: "Egyediség" (E)
- A "Direktség" jele D, ellentéte: "Indirektség"(I)

Másként fogalmazva: minden szituáció összesen nyolcféle tulajdonság alapján ítélt meg, és pedig, oly módon, hogy e nyolcféle tulajdonság közül az egyik négy a másik négy egyikének az ellentéte. Voltaképpen, tehát minden szituáció négy alaptulajdonság egyidejű megadásával jellemezhető és pedig úgy, hogy ezek mindegyike egy tulajdonságpár egyik tagja.

Pontosabban szólva legyen adva valamely tetszőleges s szituáció.

- "A" ahelyett az *állítás* helyett áll, hogy az s szituációban megnyitott kudarcforrás jellemző tulajdonsága (az, hogy) Aktív.
- "B" annak rövidítése, hogy Az s szituációban megnyitott (s-hez tartozó) kudarc-forrás jellemző tulajdonsága (az, hogy) Belső.
- "C" azt rövidíti, hogy az s szituációban megnyitott (s-hez tartozó) kudarcforrás jellemző tulajdonsága (az, hogy) Csoportos.
- "D" a következő kijelentés helyett áll: az s szituáció "Direkt".

Teljesen hasonlóan értendő az "R", "K", "E", "I" betűk jelentése is.

Nyomatékosan felhívjuk a figyelmet arra, hogy az A, B, C, D, R, K, E, I kijelentések *elméletterhelte attribútumnevek: szakkifejezések*, ezért köznyelvi jelentésük, interpretációik revideálandó.

⁵³ A közgazdaságtanban ezzel rokon az *endogén* tényező.

Interpretáció

Az, hogy egy szituáció(hoz tartozó kudarcforrás) *aktív*, nem azt jelenti, hogy a kudarcforrás valamiféle "aktivitást fejt ki", hanem egészen mást. Azt jelenti, hogy a kudarcforrás megnyitása a *konfliktusviselő* akcióihoz (cselekedeteihez) képest *elsődleges*. Más szóval, hogy nem a konfliktusviselő referenciapartnerével, hanem "magával a konfliktusviselővel van baj". Azaz a kudarcforrást a résztvevő nyitotta meg *a partner* számára. Így például *aktív* az eset, ha egy rendőrt egy tüntető megtámad (amikor a tüntető a konfliktusviselő és a rendőr a referenciapartner) de *reaktív*, ha a rendőr egy támadást hárít és ellenintézkedést tesz. Reaktív a kudarcforrás annak a teniszjátékosnak a számára, aki "kikényszerített hibát" vét. Reaktív kudarcforrás nyílik meg az ökölvívásban, ha az ellenfél "kontraboxot" játszik. Mondanunk sem kell, hogy ezúttal a "kinek volt igaza", "kinek mit szabad" kérdéséről *ezen elmélet keretein belül*, mint extradisziplináris *rosszul feltett kérdésektől* a legmesszebbmenőkig elhatároljuk magunkat. Ilyen kompetencia-kérdések megválaszolására csak egy kidolgozott elmélet paradigmája alapján kerülhet sor.

Ugyancsak szakkifejezés a "*Belsőség*" is. Akkor (és csakis akkor) mondjuk azt, hogy valamely *s* szituáció kudarcforrása *Belső* (vagy, hogy *Belső* kudarcforrás nyílt meg egy konfliktusviselő számára,) ha *a kudarcforrás a szituáció-jellemző helyszínén került megnyitásra*.

Ha a futballpálya lelátóját nem tekintjük valamely sportesemény-konfliktus jellemző helyszínének s a lelátóról sörösüveg repül a pályára, akkor *Külső* a jellemző tulajdonság. Ha a pályán egy játékos szándékosan szabálytalankodik, akkor *Belső* a kudarcforrás annak a konfliktusviselő játékosnak a számára, akivel szemben a szabálytalanság történt.

A *Csoportossággal* kapcsolatban nem kell feltétlenül *embercsoport* által megnyitott kudarcforrásra gondolni. A lényeg a csoportosságban van. Egy csoportosan elkövetett bűncselekmény (pl. egy gépkocsi felborítása) csoportos. megnyithat egy kudarcforrást, mint egy *sereg* olajfolt, amit kezelni kell.

A *Direktségnek* - mint konfliktuselméleti attribútumnak - *semmi köze nincs a szándékossághoz*.

A szándékosság nem konfliktuselméleti kategória és konzekvens elmélet nélkül nem is alapozható meg. A direktség a kudarcforrás *nyíltságát*, észrevehetőségét, tetten érhetőségét jelenti. A munkahelyi intrika mindig indirekt. A rágalmozás direkt. A kapkodás, a besurranás: indirekt. A rablótámadás akkor direkt, ha a támadók nem viselnek álarcot. A szélhámosság akkor is indirekt, ha személyi igazolvány felmutatásával jár együtt. A színlelés mindig

indirekt. Az ismeretlen személy által megnyitott kudarcforrás mindig indirekt. Ha a szatír a legitimebb testrészét nyíltan mutogatja is, a nyomozótiszt számára ismeretlen elkövetőként *indirekt* kudarcforrást nyit meg. Direkt kudarcforrás nyílik meg egy munkahelyen a munkás számára, ha látja a feléje zuhanó tárgyat. Itt a feléje zuhanó tárgy a kudarcforrás megnyitója. Ha félreugrik, elzárta a kudarcforrást és eltúrta a konfliktust.

Ezen négyféle attribútumpárral (**A-R**, **B-K**, **C-E**, **D-I**) kapcsolatban ugyanazokat az elvi fenntartásokat kell figyelembe venni, mint a szituációparaméterek megállapításánál: hogy az alkalmazó *hogyan ítél meg* egy szituációt, vagy, hogy a négy attribútumpárból mely egyedetket ítéli jellemzőül, az egyedül és kizárólag őrá tartozik az elmélet alkalmazójának a *pragmatikuma*. Azért, mert nem jól ismerte fel az attribútumokat, nem teheti felelőssé az elméletet. Hogy az elmélet viszont miért felelős az elmélet kiépítése során válik majd fokozatosan világossá.

A konfliktuselmélet feltételezi, hogy a konfliktusviselő esetenként képes valamely attribútum megváltoztatására, például egy aktív szituációt reaktívvá tud tenni, mint például egy támadás hárításakor. Megtörténhet ilyenkor, hogy egy nem tolerált konfliktusszituációból tolerált lesz, illetve megfordítva.

A konfliktuselmélet gyakorlati haszna abban áll, hogy nyomon tudja követni a konfliktusviselő attribútumváltoztatási lépéseit.

Konfliktustipológia

A konfliktuselmélet második axiómája alapján bevezethető a konfliktusszituáció egyfajta *tipológiája*. Az axióma ugyanis úgy is megfogalmazható, hogy minden (konfliktus)szituáció *típusát* egyértelműen meghatározza a fenti négy attribútumpár, vagyis az

- az Aktivitás, tehát az **A** vagy **R** kijelentések egyike,
- a Belsőség, tehát a **B** vagy **K** kijelentések egyike,
- a Csoportosság, tehát a **C** vagy **E** kijelentések egyike,
- a Direktség, tehát a **D** vagy **I** kijelentések egyike.

Ez az axióma a típusfogalom *implicit definícióját* jelenti. Vagyis a nyolc attribútumból kiválasztható *kompatibilis* (azaz egymásnak logikailag nem ellentmondó attribútumokból álló) attribútum-négyeseket *nevezzük* (konfliktus)*típusoknak*.

Ennek az axiómának elemi következménye, hogy összesen 16 féle konfliktustípus létezik.

A tipológia operacionalizálása érdekében bizonyos jelölésbeli változtatásokat kell bevezetni. Vegyük kölcsön az orvosi diagnosztika gyakorlatából azt a konvenciót, hogy egy tulajdonság meglétét *pozitívnak*, hiányát (valójában *ellentétét*) pedig *negatívnak* mondjuk.

Írjunk rendre **A, B, C, D** helyett **A⁺, B⁺, C⁺, D⁺**-t, **R, K, E, I** helyett pedig **A⁻, B⁻, C⁻, D⁻**-t. Ezek után hagyjuk el a főszimbólumot és térjünk át a *helyértékes írásmódra*. Ez azt jelenti, hogy a kompatibilis attribútumkombinációkat a + és – jelekből megalkotott négytagú sorozatokkal azonosítjuk és egy ilyen sorozaton belül a jel *jelölését* a jele *helye* határozza meg. Így tehát az x1x2x3x4 jelsorozatban, ahol mindegyik xi (i = 1,...,4) a + és – jel valamelyike,

- x1 jelentése mindig **A**
- x2 jelentése mindig **B**
- x3 jelentése mindig **C**
- x4 jelentése mindig **D**.

Eszerint

0.	a ----	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁻, C⁻, D⁻ ,
1.	a ---+	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁻, C⁻, D⁺ ,
2.	a --+-	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁻, C⁺, D⁻ ,
3.	a -++-	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁻, C⁺, D⁺ ,
4.	a -+-+	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁺, C⁻, D⁻ ,
5.	a -++-	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁺, C⁻, D⁺ ,
6.	a -+-+	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁺, C⁺, D⁻ ,
7.	a -+++	jelsorozat	jelentése: A⁻, B⁺, C⁺, D⁺ ,
8.	a +---	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁻, C⁻, D⁻ ,
9.	a +---+	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁻, C⁻, D⁺ ,
10.	a +--+	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁻, C⁺, D⁻ ,
11.	a +--+	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁻, C⁺, D⁺ ,
12.	a ++--	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁺, C⁻, D⁻ ,
13.	a ++-+	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁺, C⁻, D⁺ ,
14.	a +++-	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁺, C⁺, D⁻ ,
15.	a ++++	jelsorozat	jelentése: A⁺, B⁺, C⁺, D⁺ .

Itt az első oszlopban álló 1.-15. számok a *situációtípus-kódok*.

Példák konfliktusokra

Jelen példákban nem hagyjuk magunkat a gyakorlatiasság csalóka ábrándjától vezetni. Olyan példákat mutatunk be, amelyek a konfliktusjelenségek lehető széles körét lefedik, és nem szorítkoznak valamely előre meghatározott “fontos”netán létfontosságú célterületre. Nem az a célunk, hogy megoldjunk problémákat, mielőtt birtokába jutnánk azok elméleti megértésének.

Példáink – az adott megoldásukkal együtt – a konfliktusproblematika elméleti megértését, paradigmájának elsajátít(tat)ását célozzák. Remélhető, hogy hasonló példákat a bemutatottak tanulmányozása után bárki képes konstruálni az élet legkülönbözőbb területeire vonatkozóan.

A példatáblázatokban a konfliktus résztvevőit a *Világos* illetve a *Sötét* jelenti, Magának a konfliktusnak a verbális tartalmát a *Leírás* oszlop tartalmazza. A konfliktus attribútumait (jellemző paramétereit, típushatározoit) az *Attribútumok* feliratú oszlop mutatja. Itt a “*Csoportos*” attribútum helyett a “*Kollektív*” áll. Végül a típusbesorolást az utolsó oszlopban találjuk.

Családi konfliktusok

VILÁGOS	SÖTÉT	HELYSZÍN	LEÍRÁS	ATTRIBUTUMOK	TÍPUSKÓD
Ön	a család	otthon	Egyik nap nagyon fáradtan érkezik haza, így cipőjét, ruháját széthagyva ül le pihenni. A család Önre támad, hogy ilyen rumliban nem lehet élni és főleg nem pihenni.	Reaktív: cipőt, ruhát széthagyja Belső: család Kollektív: többen Direkt: nyíltan tesznek kifogást.	7
Ön	a család	otthon	A családtagok azt terjesztik Önről a munkahelyén, hogy otthon állandóan részeg.	Aktív: terjesztés Kulso: munkahelyen (nem otthon) Kollektív: többen Indirekt: háta mögött terjesztik.	10
Ön	család	színház	Egyik este színházba megy a család. Ön szokásához híven egyszerűen, izléselesen öltözködik fel. Az egyik ruhadarab színe kissé fakult. A családtagok egész este kerülik az Ön	Aktív: kerülik a családtagok Belső: család Kollektív: többen Indirekt: nem mondják nyíltan,	14
Ön	család	otthon	A családtagok közlik Önnel, hogy többet kell dolgoznia, mert felemelik az energiahordozók árát.	Aktív: mondják Kulso: szociális helyzet Kollektív: a családtagok Direkt: nyíltan	11
Ön	család	munkahely	A lakást tanár létére Ön mániákusan takarítja a családban. A család tagjai ezt megakadályozandó beajánlják Önt a cégéhez takarítónak.	Reaktív: takarítás-beajánlás Kulso: családban, nem munkahelyen nyílik a kudarcforrás	2
Ön	a meghívottak	otthon	Névnapiján a meghívott családtagok szövateszik, hogy csak szendviccsel kínálja őket és unnepi vacsora nincs.	Reaktív: a szövátetés a vacsora hiány reakciója Belső: mert otthon teszik szová	7

Iskolai konfliktusok

VILÁGOS	SÖTÉT	HELYSZÍN	LEÍRÁS	ATTRIBUTUMOK	TÍPUSKÓD
Ön	egy diák	tanterem	Egy diák körmöt tisztít.	Aktív: körmöt tisztít Belső: óra alatt Egyéni: egy diák Direkt: nyíltan.	13
Ön	egy diák	tanterem	"Nem volt kedvem készülni!"	Reaktív: feleltetés - reagálás Külső: otthon nem volt kedve készülni Egyéni: egy diák Indirekt: nyíltan	0
Ön	egy diák	iskola	"Miért kapok ilyen szar jegyeket?"	Reaktív: minosítés - méltatlankodás Belső: iskolai eset Egyéni: egy diák kérdése Indirekt: az Ön	4
Ön	az osztály	találkozóhely	Ön az osztályával kirándulásra készül. Az adott napon az osztályt sehol sem találja.	Reaktív: kirándulást Ön kezdeményezi Belső: iskolai kirándulás Kollektív: osztály	6
Ön	az osztály	tanterem	Képzelve azt, hogy Ön tanár. Diákjai a tanév utolsó hetében még jutalmazás ellenében sem hajlandók tanulni. Az ismétlődő órák alatt beszélgetéssel, széktoloztatással zavarják	Aktív: fegyelmeztetlenkedés Belső: tanteremben történik Kollektív: az egész osztály	15
Ön	egy tanuló	tanterem	Egy tanuló nem akarja folytatni a feladatot.	Reaktív: feladatkitűzés - parancsmegtagadás Belső: iskolai eset Egyéni: egy tanuló Direkt: nyílt	5

6. Kitekintés

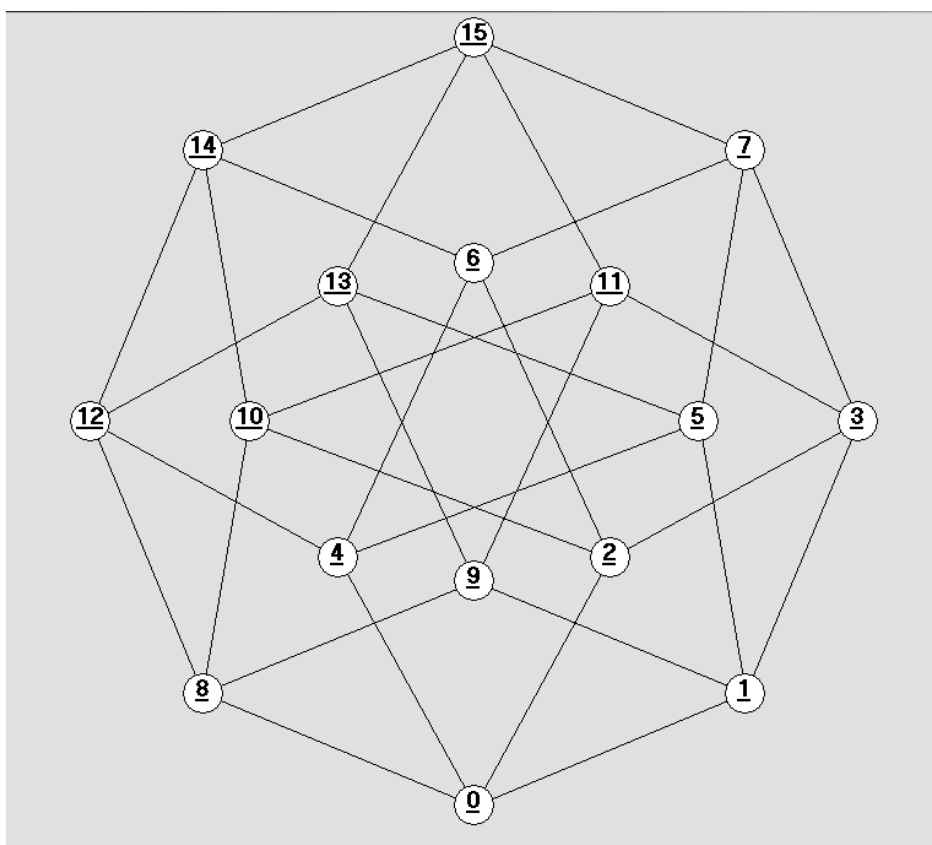
Kutatásaink folytatása során ki akarjuk dolgozni a kockázatelmélet konfliktuselméleti általánosítását.

A következőkben felvázoljuk azokat az eddigiek alapján bevezethető fogalmi konstrukciókat, amelyek részleteit a továbbiakban szükségesnek és reménykeltőnek tartunk.

Konfliktustípusok ábrázolása

A konfliktustípusok a fentiek alapján diagramban ábrázolhatók (lásd Ábra).

A konfliktustípusokat egy *gráf*⁵⁴ szögpontjaival ábrázoljuk. Két szögpontot (akkor és csakis akkor) köt össze egy *él*, ha a megfelelő típusok *szomszédosak*. Két konfliktustípust akkor mondunk szomszédosnak, ha bináris jelük csak egy tagban különbözik. Így tehát +--- és ++++, azaz a 8 és a 9 konfliktustípus *szomszédos*.

Ábra:
A konfliktustér vagy konfliktustípus-diagram
A számok az egyes konfliktus típusok kódszámait jelentik
(www.profes.hu)

⁵⁴ Gráfelméleti alapvetésként [Andrásfai] kitűnő könyvét ajánljuk.

A toleranciafogalom bővítése

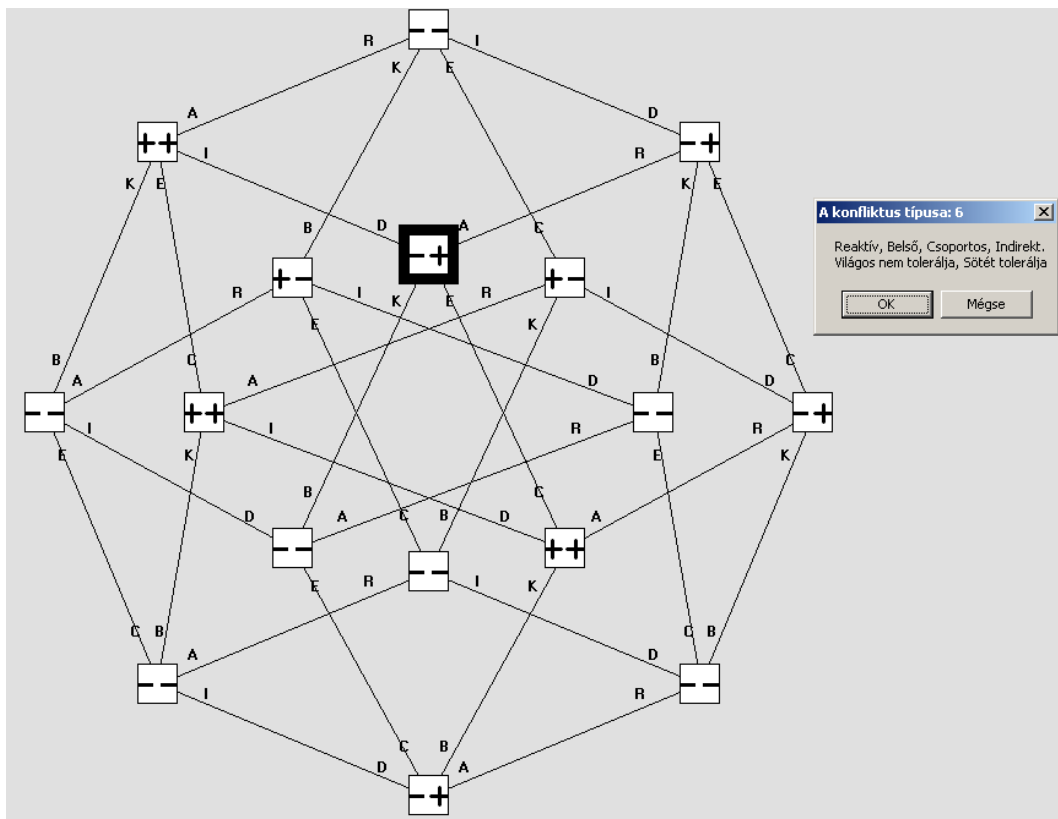
Egy konfliktusviselő számára általános esetben a különböző konfliktustípusok különbözőképpen viselhetők el, *tolerálhatók*. Lesznek tolerálható és nem tolerálható esetek. A résztvevőre jellemző, hogy mely konfliktustípus(oka)t képes tolerálni, azaz, hogy milyen típusú konfliktusszituációkban *képes funkcionálni, fungálni* (pontosabban melyekben *eufunkcionál*) és melyeket nem, azaz, hogy milyen típusú konfliktusszituációkban nem képes funkcionálni (pontosabban melyekben *diszfunkcionál, diszfungál*).

A konfliktustípus fogalmának bevezetése lehetővé teszi, hogy valamely konfliktusviselő toleranciáját az egyes típusokról kiterjesszük a típusok tetszőleges *összességére*. Így minden R résztvevő vagy konfliktusviselő számára kijelölhető egy jellemző *toleranciakör*, más szóval *toleranciataromány*, amely definíció szerint az R résztvevő által tolerált konfliktustípusok összessége. Az R résztvevő toleranciakörét a korábbi jelöléseinkkel összhangban így jelöljük:

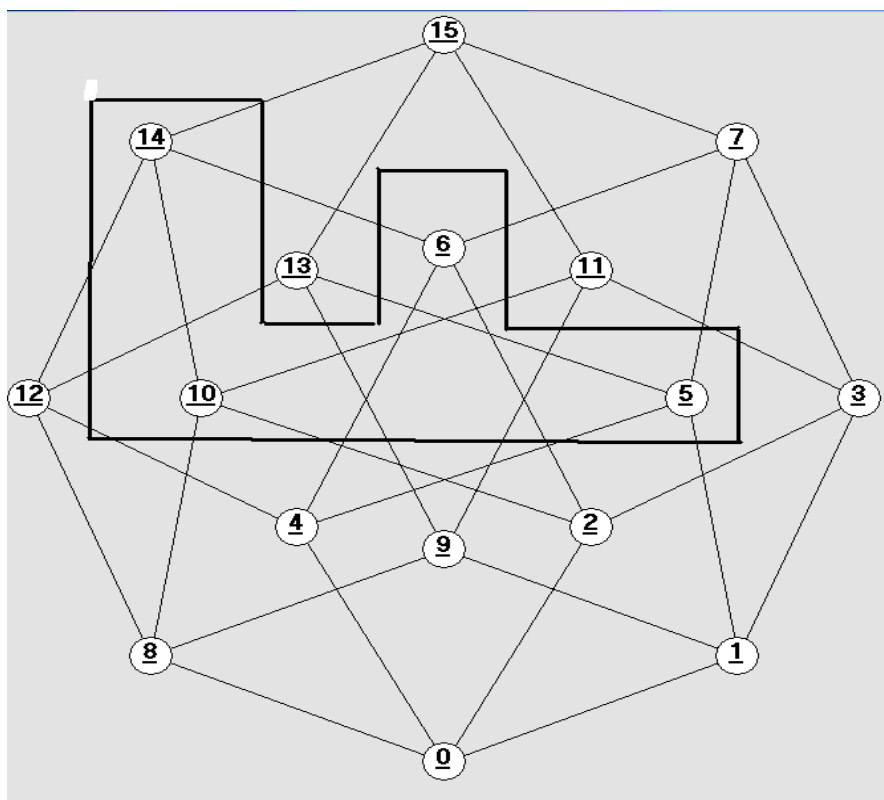
TOL(R, **T**),

ahol **T** $\subseteq \{0, 1, \dots, 15\}$.

Az alábbi ábrák áttekintést adnak a konfliktustér alkalmazástechnikájáról.

Ábra
Kijelölt típusú konfliktushelyzet

Ábra

Az {5, 6, 10, 14} egyszeresen összefüggő toleranciatartomány.

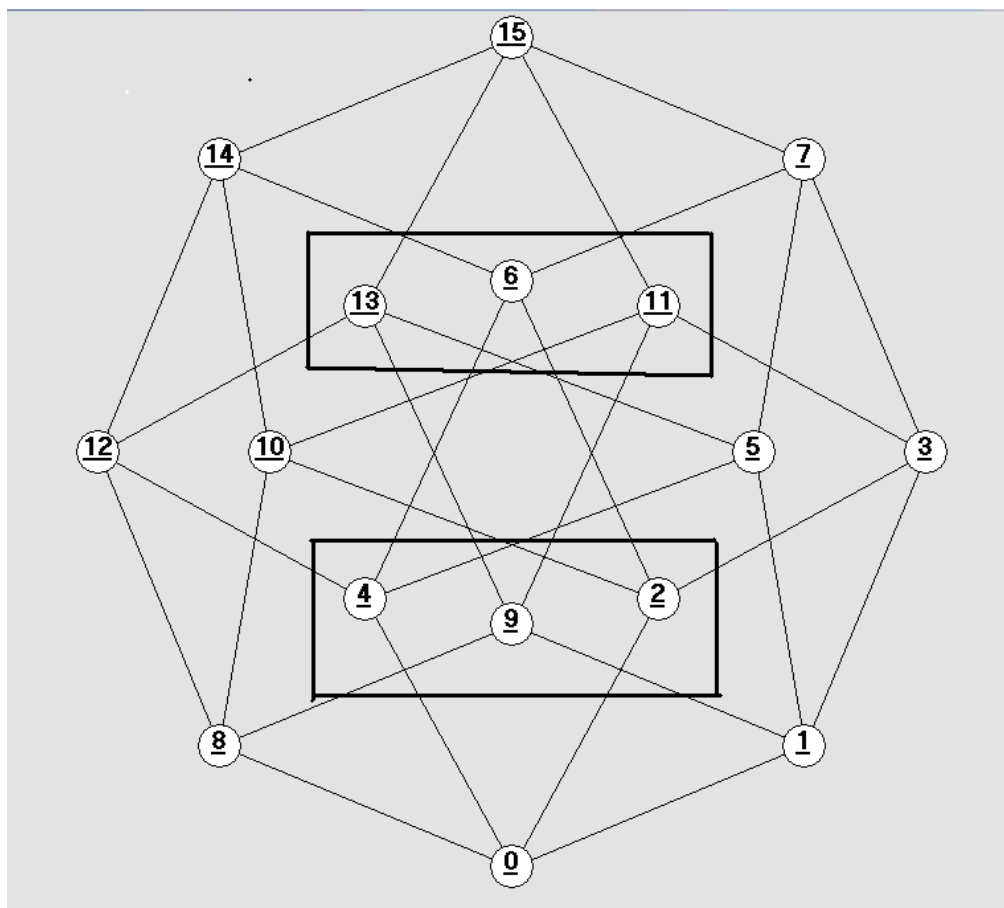
Az ábra szerinti toleranciatartománnyal rendelkező valamely K konfliktusviselő a következő típusú konfliktusokat tolerálja:

- 5: -+-- (reaktív, belső, egyedi, indirekt)
- 6: -++- (reaktív, belső, csoportos, indirekt)
- 10: +--+ (aktív, külső, csoportos, direkt)
- 14: ++++ (aktív, belső, egyedi, direkt)

A Boole-algebra szabályait alkalmazva 5 és 6 implikálja, hogy: $-+x-$, ahol

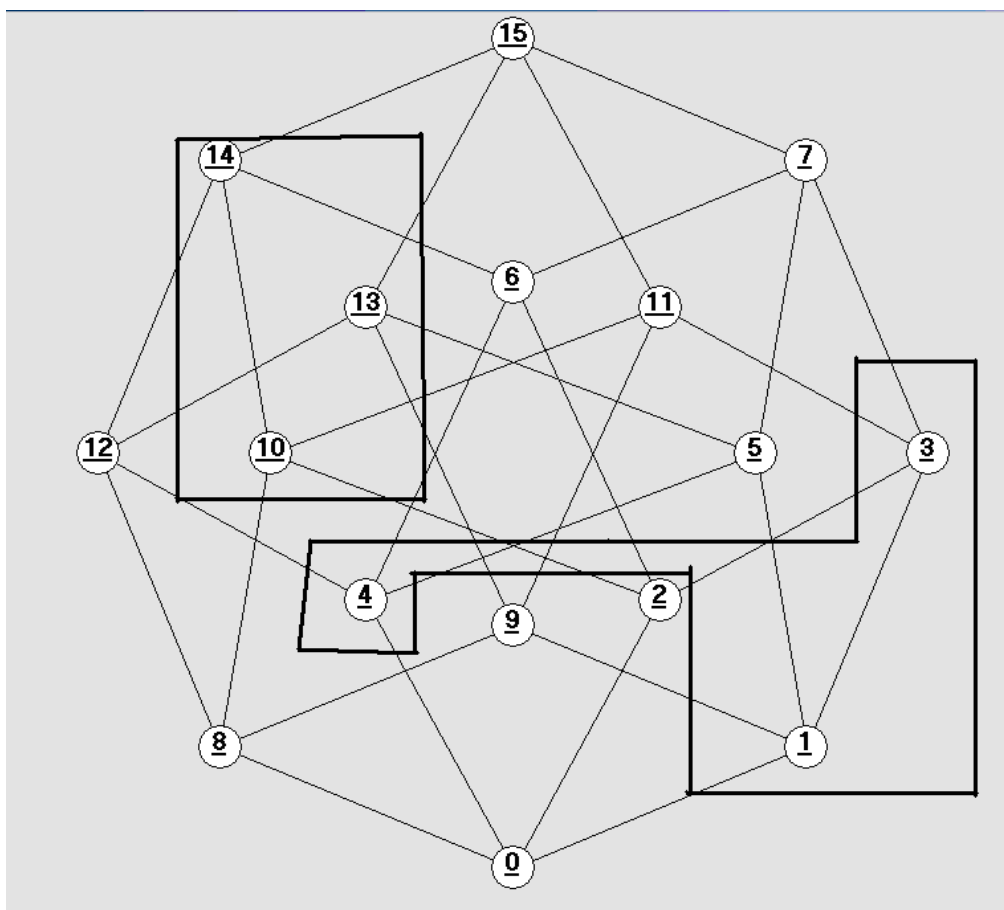
“x” jelentése: “közömbös”. Épp így 10 és 14 implikálja, hogy, $+x-+$.

Eszerint ez a toleranciakör így interpretálható. A K konfliktusviselő számára a csoportos konfliktusforrás közömbös minden reaktív belső indirekt szituációban, továbbá a belső konfliktusforrás közömbös minden aktív csoportos direkt szituációban.

Ábra

Kétszeresen összefüggő toleranciatartomány

Ábra

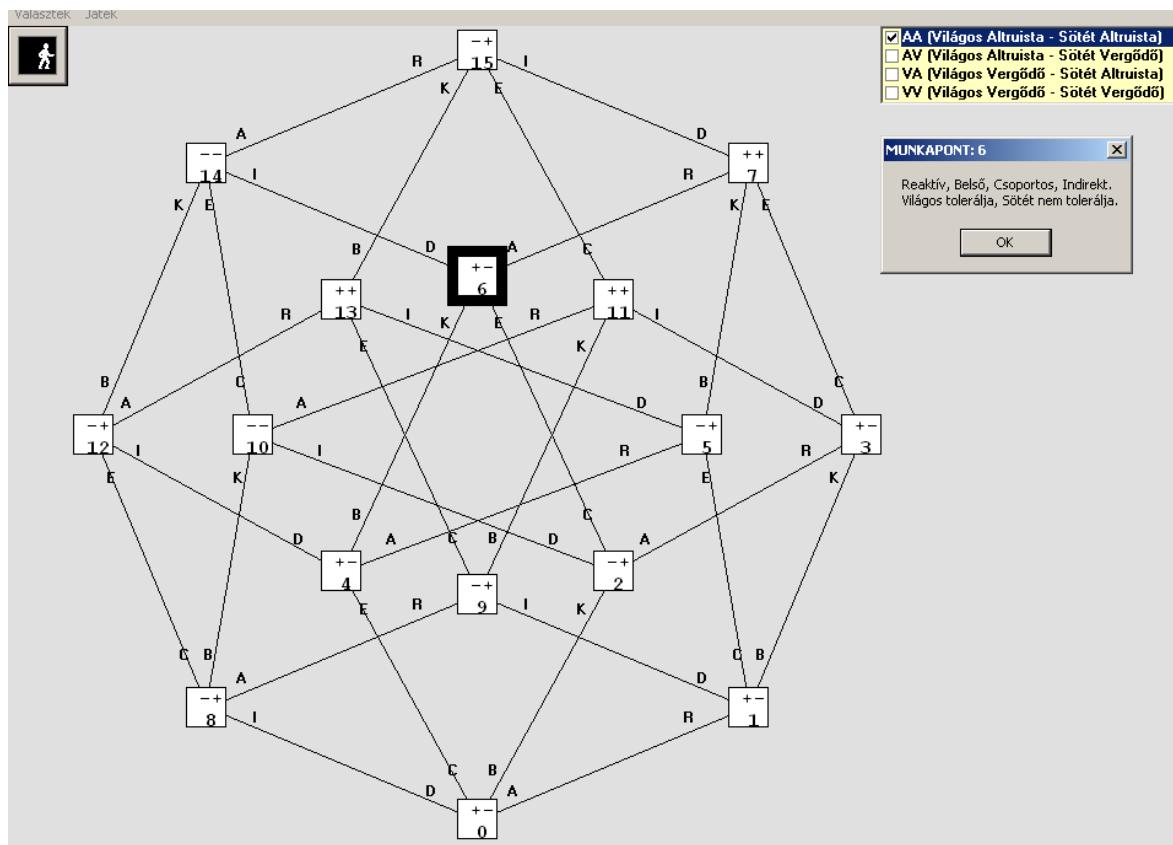
“Szifonúszó” toleranciatartomány:

Az 1 és a 13 típusú konfliktus egyaránt *tolerált* (valamely résztvevő számára). Ha azonban valaki a 13 típusú helyzetét 1 típusúvá akarja változtatni, akkor el kell szenvednie egy közbenső (általa) nem tolerált típusú helyzetet, például az 5 típust.

A konfliktuselméletben a „*rendeltetésszerű működés*” illetve személy esetében az „*elvárható normális magatartás*” alapfogalom illetve a hallgatólagos *konfliktusmentes állapot* szinonímája. A konfliktuselmélet szemlélete nem ismeri a *konfliktusmentes állapotot*. Ehelyett azt posztulálja, hogy minden szituáció konfliktusszituáció, legfeljebb *tolerált*⁵⁵. A [Kis]-féle alpműben az *állapotfogalom* sem került meghatározásra. Ezért a két elmélet (tehát a konfliktuselmélet és a kockázatelmélet) szintézisbe hozásának érdekében a „*rendeltetésszerű működés*” fogalmát kockázatelméleti kontextusban kell definiálni. Erre ígéretes lehetőséget kínál a *szintvédelmi modell*⁵⁶.

⁵⁵ Ez a szemlélet a tudományosság kezdeti szakaszára jellemző. Például: az Adóhivatalnak csak az adóalanyokhoz lehet valamilyen köze. Ezért *mindenkit* kivétel nélkül adóalanynak, legfeljebb *nullakulcsosnak* tekint. Ez természetesen a köznyelvi visszáságokat szülhet, amit az ügyvitel gépesítés során nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ellenkező esetben megszületik a 0.00 Ft befizetésére vonatkozó felszólítás.

⁵⁶ Bukovics

Ábra

Konfliktustér tranzakciós pontokkal. Az A, B, C, D; R, K, E, I feliratokra kattintva a konfliktustípus a vonatkozó él ellentétes szögpontjába kerül.

Konfliktus és kockázat

Ebben a pontban a *konfliktuselmélet* és a *kockázatelmélet* egyesítése érdekében a két elmélet fogalmait meg kell feleltetni egymásnak. A két elmélet szintézisét a következő intuitív alapelv érvényesülése teszi lehetővé:

Minden kríziskommunikációs szituáció egyben valamilyen konfliktushelyzet, és megfordítva, minden konfliktushelyzetben a résztvevők kríziskommunikációs kockázatoknak vannak kitéve.

A célbavett egyesített elméletet célszerű külön névvel illetni. Munkanévként fogadjuk el a „Konfliktuskockázat-elmélet” elnevezést.

Ennek az elméletnek az első és legfontosabb *alapfogalma* tehát a *szituáció*, amely egyaránt interpretálható (a konfliktuselméletben) *konfliktushelyzetként* és (a kockázatelméletben) *kríziskommunikációs kockázati helyzetként*.

A *kríziskommunikációs kockázati helyzet* természetesen a kockázatelméletben alapfogalom.

A két elmélet szintéziséhez még egy konfliktuselméleti fogalomra lesz szükségünk, ez pedig a kockázati helyzet *résztevője* fogalmára. Ez definíció szerint maga az *explikált kockázati rendszer*.

Mármost a két elmélet közti fogalmi megfeleltetés azt jelenti, hogy

- a konfliktuselméleti fogalmakat kockázatelméleti fogalmakkal kell definiálni
- a kockázatelméleti fogalmakat konfliktuselméleti fogalmakkal kell definiálni

A következő konfliktuselméleti fogalmakról van szó:

- *konfliktusszituáció,*
- *referenciapartner,*
- *konfliktushelyszín,*
- *kudarcforrás-megnyitó,*
- *konfliktustípus-határozó.*

A következő kockázatelméleti fogalmakról van szó:

- *kockázati helyzet*
- *kockázati helyszín*
- *kockázati rendszer részttevője*
- *prímesemények*
- *összetett események*
- *főesemény*

A konfliktus- és a kockázatelmélet fogalmi megfeleltetésének első lépéseként a *konfliktusszituáció* és a *kockázati helyzet* fogalmát egyszerűen azonosítjuk egymással. Közös nevük tehát a konfliktuskockázat-elméletben: (konfliktuskockázati) *szituáció*.

Eszerint

- *Konfliktusszituáció = Kockázati helyzet*

Második lépésként a konfliktuselméleti *referenciapartner*t úgy értelmezzük, mint a kockázatelméletben alapfogalomként szerepeltetett *kockázati rendszer részttevője* fogalmat.

Eszerint

- *Konfliktusviselő = Kockázati rendszer részttevője*

Harmadik lépésként a *konfliktushelyszínt* azonosítjuk *kockázati helyszínnel*:

- *Konfliktushelyszínt = Kockázati helyszín*

A logikai kockázatelmélet keretében a *krízisszituációk játékelméleti vonatkozásainak* értelmezéséhez a következő megfontolásokat tesszük: A [Bukovics...] dolgozatban kimutattuk, hogy minden explikált kockázati rendszer kezeléséhez hozzárendelhető néhány *természet elleni játék-stratégia*. A *természet elleni játékot* az jellemzi, hogy csak az egyik játékos egy explikált kockázati rendszer, a másik nem az; pusztán a véletlen. Ezzel kapcsolatban figyelembe kell venni, hogy konfliktusjátzmák esetében megtörténhet, a játzmák egyik résztvevője sem valamely egyed, hanem mindkét játékos egy-egy *csoport*, mint explikált kockázati rendszer.

7. Összefoglalás

A dolgozat alapvető célkitűzése, hogy a kríziskommunikációs szituációk kezelését az általunk korábban kidolgozott logikai kockázatelmélet módszereire vezessük vissza. A probléma az, hogyha két kockázati rendszer eléggé erős kölcsönhatásban van egymással, akkor nemcsak állapotuk, hanem logikai szerkezetük (hibafájuk) is megváltozik. Ha egy repülőgép (amelynek biztonsági kockázatát kitűnően le lehet írni és ki lehet számítani az explikátuma alapján) összeütközik egy felhőkarcolóval (amelynek szintén jól ismert hibafája és így kockázati explikátuma van), akkor olyan új kockázati rendszerek állnak elő, amelyek többé nem kezelhetők az eredeti módszerekkel. A repülőgéproncs jóllehet maga is kockázati rendszer, ám viselkedése, állapotváltozásai, környezetével való kapcsolatai merőben más természetűek mint bármelyik működő bár mégoly veszélyes állapotú repülőgépé. Hasonló a helyzet a felhőkarcoló romjai vonatkozásában is. A logikai kockázatelmélet a vizsgálatának tárgyát képező kockázati rendszer explikátumát adottnak veszi, ezért annak megváltozását adekvát módon elvileg képtelen leírni, elemezni. Ezért az ilyen értelemben erős kölcsönhatásban lévő kockázati rendszerek tanulmányozásához új elméletre van szükség. Ezt neveztük el (logikai vagy explikatív) konfliktuselméletnek.

A dolgozat felismeri, hogy a kríziskommunikációs szituáció *par excellence* konfliktust jelent két karakterisztikus *agens* között.

A dolgozat megvizsgálja, miként jellemezhető kellően általánosítható fogalmakkal a kríziskommunikációs szituáció. Ennek során bemutat egy lényegileg etológiai gondolatmenetet, amelynek folyamán kialakulnak az emberré válás korai törzsfjlődési szakaszában a kríziskommunikáció olyan primitív fogalmai, mint a „banda”, mint *vándorló előemberi csoport*,

mint az „egyed”, mint a banda tagja, továbbá:

Csoportos táplálékszerzés, Egyedi táplálékszerzés, Értésülés, Vokális kommunikáció, Gesztuális kommunikáció, Információigény, Szűkösség, Versengés, Vadászó életmód, Gyűjtögető életmód, Zsákmány tárolás, Zsákmányvédelem, Biztonságigény, Térigény, Telep, Belső, Külső, Határ, Revír, Kontinuitás, Ellenség, Támadás, Helyzet, Szomszédság, Szomszédsági előnykülönbség, Belső helyzet, Perifériális helyzet, Őrhelyzet, Veszély, Veszélyeztetettség, Veszélyforrás, Veszélyforrás-felismerés, Riasztás, Fenyegetettség, Krízishelyzet.

Ezen primitív fogalomkészlet alapján kialakítottuk a következő szakterminológiai bázist, melynek tagjai a következők:

- A csoportfogalmak
- A kommunikáció-fogalmak
- Az igényfogalmak
- A szűkösségfogalmak
- A versengésfogalmak
- Az életmód fogalmak
- A topológiai fogalmak
- A krízisfogalmak
- A kríziskommunikációs fogalmak

A szakterminológiai bázis alapján kidolgoztuk a kríziskommunikáció – mint diszciplína – tudományos szemléleti modelljét azaz paradigmáját amelynek ismérvei, összetevői az alábbiak:

- *Jelenségek*, amely témakörben részletesen foglalkoztunk a nyelvi megnyilatkozásokkal, a Berry-féle kommunikáció szituáció-típusokkal valamint a kockázatelméleti modellreferenciás jelenségleírással
- *Módszerek*, amely témakörben részletesen foglalkoztunk az elmélet és módszer tudományelméleti vonatkozásaival, valamint a [Woodyard]-módszer keretében a krízishelyzet-jellemzőkkel és a [Wilson]-féle kríziskommunikációs technikákkal.
- *Elmélet*, amelynek taglalása során a nyelv, az igazságkritérium, az axiómák, a definíciók és a tételek kérdését fejtettük ki.
- *Modell*, amelynek vonatkozásában a *kompozicionalitás* és a *szituációtípusok* [Berry]-féle elméletét ismertettük és az ún. *episztemologika* (epistemic logic) [Kooi]-tól eredő klasszikus rejtvényének egy parafrázisát adtuk.

- *Relevancia*, amelynek során az érdekmentesség, a tudományosság és az interdiszciplinaritás kérdéskörébe bocsátkoztunk.
- *Kompetencia*, vagyis valamely diszciplína illetékességének kérdésére. Ezt a krízishelyzetekre exponáltuk, ahol különös élességgel vetődik fel, sok esetben tisztázatlan és jogi, politikai vitákra ad okot. Megfelelő elmélet esetén azonban az illetékesség jól definiálható. Ezt az explicált kockázati rendszerek hálózatának esetében az AIM-SORS rendszerre vonatkozóan mutattuk meg, ahol a főhangsúlyt a hálózatközpontú szemlélet, azon belül pedig az immunitás (illetve sebezhetőség) fogalmának elméleti kidolgozása jelentette. Ennek súlypontját ún. Rex (Risk Explicatum) allokáció alkotja. Az AIM-SORS paradigma kompetencia-komponensét az határozza meg, hogy a SORS-rendszer helyszíneihez milyen kockázati explicátumokat azaz milyen logikailag elemzett nemkívánatos eseményeket rendelünk hozzá. Ennek a hozzárendelésnek hatékonynak kell lennie, ezért manuálisan gyakorlatilag elképzelhetetlen.
- *Értékismérv.* Kétséges, hogy egy tudománynak van-e döntő szava saját értékrendjének akár társadalmi kialakításában akár elfogadtatásában. Ezekben nem tartván illetékesnek magunkat, csak annyit jegyzünk meg, hogy az értékrend-problémák gyakran együtt járnak a (különböző fokozatú) krízishelyzetekkel, ahol azután jogi, etikai tudományelméleti és logikai kérdések sokszor reménytelenül összefonódnak.

Az ezen paradigma szerint kidolgozott apparátussal már meg lehetett fogalmazni a kockázatelmélet konfliktuselméleti általánosításának elméleti egzisztenciáit.

Ezek a következők:

- A kríziskommunikáció résztvevői (kommunikátor, célcsoport) *kockázati rendszert* jelentenek, kockázati rendszerként írhatók le. Leírásukra az explicatív kockázatelmélet alkalmazható.
- A kríziskommunikáció résztvevői számára értelmezhető egy-egy *nemkívánatos esemény*.
- A kríziskommunikáció résztvevőinek viselkedése *stratégiai játszmákként* modellezhető.
- A kríziskommunikáció résztvevői azok bővített *explicált kockázati rendszer-modelljével* képvisel(tet)hetők.

- A kríziskommunikáció résztvevőinek explikált kockázati rendszer-modellje alapján egy *krízistipológia* értelmezhető
- A krízistipológia alapján *kríziskommunikációs egyensúly* értelmezhető.

A paradigma alapján lehetővé vált egy konfliktuselméleti alapvetés, amellyel a kockázatelmélet és a konfliktuselmélet viszonya meghatározható. Eszerint a konfliktusban résztvevő kockázati rendszereket az jellemzi, hogy nemkívánatos eseményei bizonyos kudarcforrások megnyílása által realizálódnak. A kudarcforrások tipológiája a következő:

Minden szituáció a következő négy (szituációt jellemző) alaptulajdonsággal – attribútummal – illetve annak ellentétével jellemezhető:

- Az "Aktivitás", jele A, ellentéte: "Reaktivitás"(R)
- A "Belsőség"⁵⁷, jele B, ellentéte: "Külsőség" (K)
- A "Csoportosság" jele C, ellentéte: "Egyediség" (E)
- A "Direktség" jele D, ellentéte: "Indirektség"(I)

Megadtuk e fogalomkör definícióját és interpretációját bőséges példaanyaggal támasztottuk alá.

A Kitekintésben felvázoltuk, hogy a kockázatelmélet és a konfliktuselmélet közti fogalmi megfeleltetés azt jelenti, hogy a konfliktuselméleti fogalmakat kockázatelméleti fogalmakkal kell definiálni és viszont.

Ezzel összefüggésben a következő konfliktuselméleti fogalmakról tettünk említést:

- *konfliktusszituáció,*
- *referenciapartner,*
- *konfliktushelyszín,*
- *kudarcforrás-megnyitó,*
- *konfliktustípus-határozó.*

A következő kockázatelméleti fogalmakat helyeztük kilátásba:

- *kockázati helyzet*
- *kockázati helyszín*
- *kockázati rendszer résztvevője*
- *prímesemények*

⁵⁷ A közgazdaságtanban ezzel rokon az *endogén* tényező.

- *összetett események*
- *főesemény*

Hivatkozások

[AIM-SORS]: AIM-SORS kézikönyv. Előkészületben. Lásd: www.profes.hu

[Andrásfai]: Andrásfai Béla: Gráf elmélet, folyamatok, mátrixok; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.

[Berne]: Eric Berne: Emberi játszmák. Gondolat Kiadó. Budapest. 1984.

[Berry]: Gérard Berry: The Foundations of ESTEREL. <http://www.inria.fr/meije/esterel>

[Black]: Max Black: A nyelv labirintusa. Holnap Kiadó. 1998. Budapest.

[Boulding]: Kenneth E. Boulding: Conflict and Defense: A General Theory. Harper & Brother: New York, 1962.

[Buck]: Buck, Sharon P.:

Applying Probabilistic Risk Assessment to Agricultural Nonpoint Source Pollution.

MSc Thesis, State University, Virginia, 1997.

<http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-17391653976940/unrestricted/etd.pdf>

[Bukovics]: Bukovics István: *Logikai "nemvalószínűségi" kockázatelemzés*
HADTUDOMÁNY XVI.évf./ 3. sz. 79-89.old.

[Carnap]: R. Carnap: Logical Foundations of Probability, Chicago University Press, 1950;

[Csányi]: Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés. Sanoma Könyvkiadó. Budapest. 2006

[Fitch]: Fitch, F. B.: A Logical Analysis of Some Value Concept.

The Journal of Symbolic Logic, 28/2, 135 -142, (1962)

[Fáy]: Fáy Gyula: (Technokrata) tanulmány a kudarcról. Iskolakultúra, 1992/3. 33. old.

[Fáy-Rizner]: Fáy Gyula - Rizner Dezső: Van-e technika módszertan? Iskolakultúra, 1991/5. 18. old.

[Hobbes]: Thomas Hobbes: Leviatán. Kossuth Kiadó. Budapest. 1999.

[Juhász-Nagy]: Juhász-Nagy Pál: Egy operatív ökológia hiánya, szükséglete és feladatai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986;

[Kis]: Molnárné Kis Margit: A szomatikus diszfunkció konfliktuselméleti és játékelméleti megközelítése. Egyetemi doktori értekezés. JPTE Tanárképző Szak Neveléstudományi Tanszék. Pécs. 1991.

[Kooi]: Barteld Kooi: Knowledge, chance, and change. ILLC Dissertation Series DS-2003-01

[Kripke]: S. Kripke: Szemantikai elemzése, modális logika. The Journal of Symbolic Logic XXIV. szám, 1959.

[Kuhn]: Kuhn, Thomas S.: A tudományos forradalmak szerkezete. Gondolat, Bp., 1984. (Vagy: Bp., Osiris, 2000.)

[Lewis]: T.G.Lewis: Critical infrastructure Protection in Homeland Security. Defending a Networked Nation. Wiley USA Canada, etc. 2006;

[Maslow] Abraham Maslow: A lét pszichológiája felé. Ursus Libris. 2003. Budapest.

[McLuhan]: Marshall McLuhan: Understanding Media: The extensions of Man. New American Library, Inc. New York. 1964.

[Molnár-Bukovics]: Molnár Gábor-Bukovics István: Munkahelyi tűzvédelem. Verlag Dashofer Szakkiadó, Budapest, 2000-2008;

[Merkling]: R. E. Merklings: Seeking Failure-Free Systems. Air University Review 1975, July-August

[Mumford]: Lewis Mumford: A gép mítosza. Modern Könyvtár 530. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1986.

[NASA]: Fault Tree Handbook with Aerospace Applications. Prepared for the NASA Office of Safety and Mission Assurance NASA Headquarters Washington, DC 20546, 2002.

[Neumann – Morgenstern]: Neumann-Morgenstern: Theory of Games and Economic Behavior. Princeton University Press, Princeton, 1953.

[NDR]: „Natural Disaster Roundtable” Alerting America: Effective Risk Communication - Summary of a Forum, October 31, 2002. A Summary to the Natural Disasters Roundtable, The National Academies. <http://www.nap.edu/catalog/10652.html>

[Parányi]: Parányi György: Minőséget gazdaságosan. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001;

[Quine]: Willard Van Orman Quine: A tapasztalattól a tudományig. Osiris Kiadó, 2002. Budapest

[Reichenbach]: Hans Reichenbach: Nomological Statements and admissible operations. North Holland, Amsterdam, 1954.

[Ryle]: Gilbert Ryle: A szellem fogalma. Gondolat Kiadó. Budapest. 1974.

[Russell]: Bertrand Russell: A hatalom – a társadalom újszerű elemzése. Typotex Kiadó. Budapest. 2004.

[Russell 1948]. Bertrand Russell: Social Cohesion and Human Nature <http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=3745948>

[Ruzsa]: Ruzsa Imre: Klasszikus, modális és intenzionális logika. Akadémiai Kiadó Budapest, 1984. (242.old)

[Spengler]: Oswald Spengler: Ember és gép. Pannon Alapítvány. Budapest. 2001.

[Sokal]: Alan Sokal – Jean Brickmont: Intellektuális imposztorok – Posztmodern értelmiségek visszaélése a tudománnyal. Typotex Kiadó. 2000. Budapest.

[Tarski]: Alfred Tarski et al: Studies in Logic and the Foundations of Mathematics. North-Holland Publishing Co., Amsterdam - London. 1971.

[Thao]: Tran Duc Thao: A nyelv és a tudat. Gondolat Kiadó. Budapest. 1978.

[Wittgenstein]: Ludvig Wittgenstein: Logikai, filozófiai értekezés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980;

[Wolfram]: S. Wolfram: A New Kind of Science. Cellular Automata and Computational Complexity. Champaign IL. Wolfram Media Inc. 2001.

[Woodyard]: T. M. Woodyard: Crisis Communication: A Commanders Guide to Effective Crisiscommunication. USAF AU/ACSC/307/1998-04

[NDR]: „Natural Disaster Roundtable” Alerting America: Effective Risk Communication - Summary of a Forum, October 31, 2002 A Summary to the Natural Disasters Roundtable, The National Academies. <http://www.nap.edu/catalog/10652.html>

PROF. DR. BUKOVICS ISTVÁN - DR. UNIV. POTÓCZKI GYÖRGY: KORUNK KÍSÉRŐJELENSÉGE: A GAZDASÁGI BIZTONSÁG DEFICITJE

1. Bevezetés

A gazdaság biztonságos működése - az alapvető biológiai-egészségügyi-létfenntartási szempontok mellett - életünk egyik meghatározó részének tekinthető. A gazdaság hasznosítja (jól/rosszul) a természeti erőforrásokat, termékeivel és szolgáltatásaival determinálja életkörülményeinket, életminőségünket, lehetőségeinket és korlátainkat is. A termelés, a fogyasztás, a beruházás, a közigazgatás, a rendszet, az oktatás, az egészségügy, a közlekedés, az energiaellátás (és megannyi – itt fel nem sorolt - hálózati infrastruktúra) sem nélkülözheti a gazdaság kiegyensúlyozott működését, sőt vele szemben legtöbbször növekedési, bővülési igényeket is támaszt. Az egyes mértékadó ágazatok közötti egyensúly azonban nem bontható meg lényegileg és racionális határokon kívül, hiszen ellenkező esetben komoly következményekkel kell számolnunk világgazdasági, regionális, vagy nemzetgazdasági értelemben is. A téma kutatói jól tudják: a kusza gazdasági érdekszövevényekkel tagolt világunkban már az is jelentős eredménynek számít, ha valamely ország-, nemzetközösség-, vagy politikai, szakmai szerveződés – a gazdasági válságkörülmények ellenére is - képes önmaga korábbi pozícióit fenntartani, megőrizni.

A gazdaság „biztonsági metszetével” történő foglalkozás a megelőző évtizedekben nem volt mindig kiemelt, vagy folyamatos teendő (a nyilvánvaló szükség ellenére sem), hiszen a biztonság kérdésével csak szűkebb körben foglalkoztak egyes intézmények, vagy kutatói csoportok. Ennek egyik oka az lehetett, hogy a gazdaság biztonságának szavatolása - a maihoz képest - sokkal egyszerűbben, kevesebb tennivalóval, vagy könnyebb megoldáskereséssel volt teljesíthető mind belföldön, mind nemzetközi szinten. Korunk aktuális gazdaságbiztonsági kihívásainak történő megfelelés – politikai-közigazgatási, illetve közgazdasági-szociális értelemben is - egyre nehezebb, annak ellenére, hogy érzékelhető fejlődésen mentek keresztül az alkalmazható módszerek.

Jelen cikk – a nemzetközi viszonyok rövid áttekintését követően – elsősorban a hazai viszonyok közötti gazdasági biztonságban fellelhető kérdéseket, dilemmákat kívánja értékelni, elemezni – keresve a helyzet kezelésének lehetséges aspektusait. A cikk

készítésekor Magyarországon folyamatban van a gazdasági biztonságról szóló törvénytervezet döntés előkészítése, amely aktualitást is kölcsönözhet a mondanivalónak.⁵⁸

2. A gazdasági biztonság értelmezése

Jelen korunk - gazdasági (világ?⁵⁹) válságként értelmezett - jelenségei vitathatatlanul magukban hordoznak komoly, sok vonatkozásban eddig nem tapasztalt kihívásokat, kockázatokat és kis mértékben fenyegetéseket is. Elemzők százai szinte hetenként és világszerte adnak ki értékeléseket, különböző részterületi prognózisokat a kialakult válságszituációk megítélésére, kezelési módjára és a kilábalás mikéntjére. Még az is előfordul, hogy azonos jelenségek mozgatórugóit, állapot jellemzőit, illetve lehetséges kimeneti következményeit ellentétesen állapítják/ítélik meg. Az átlagember számára nyilvánvaló: adott jelenség, vagy folyamat és annak teljes ellenkezője nehezen létezhet egyidejűleg és hitelesen (azonos helyszínen, azonos feltételek és körülmények között), következésképpen valamely álláspont vagy a körülmények teljes ismeretének hiányára, vagy a szituáció hamis megítélésére vezethető vissza.

A gazdasági válságjelenségek, azok értelmezése és a kiútkeresés körüli politikai-közgazdasági bizonytalanságok is sejtetik, hogy nem léteznek olyan standard, fixen megalapozott elméleti-gyakorlati megoldások, amelyek egységesen és biztos eredményességgel használhatóak lennének minden fejlődéstörténeti korszakban, vagy az összes politikai-vallási-tudományos-kulturális körülmények között.⁶⁰ A széles körben elfogadott gazdasági törvényeket (esetenként talán még az axiómákat is) felülírhatják időlegesen más prioritások, szélsőséges szándékok, esetleg nem kívánatos (természeti, civilizációs) rendkívüli események is.

A globalizáció térnyerése – az ismert működési mechanizmus előnyei mellett - gazdaságbiztonsági problémákat generálhat regionális, sőt kontinentális értelemben is. Ez a hatás azonban lehet egyoldalú is, hiszen a globalizációs folyamatoknak nemcsak vesztesei,

⁵⁸ E döntés előkészítési folyamat tartalmával jelen cikk későbbi részében kicsit részletesebben foglalkozom.

⁵⁹ A 2008 évben kezdődött gazdasági válság világméretű kiterjedtsége több elemző szerint legalábbis kérdéses, hiszen vannak olyan kontinensek, ahol a kedvezőtlen khatások nem jelentek meg a hazánkban tapasztalható mértékben.

⁶⁰ Lásd például napjaink egyik rendkívül nehéz, mindmáig megoldatlan problémáját: az Európai Unió monetáris pénzügyi rendszerének válsághelyzeti működtetési dilemmáit - az érintett tagországok jelentősen eltérő gazdasági, költségvetési helyzetének tükrében. A monetáris unió működésére léteznek ugyan kidolgozott, színvonalas elméletek, de azok nem adnak/adhatnak teljes körű választ minden, a gyakorlatban kialakult válságszituáció egységes kezelésére.

hanem nyertesei is lehetnek. Ezt mutatja az a körülmény is, hogy az elsősorban Európában és Észak-Amerikában érezhető válságjelenségek nem mutathatóak ki hasonló mértékben pl. Ázsiában.

Fenti gondolatokat erősíti a Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012 (II.21) sz. Korm. Határozat is: *„A globalizáció és az egyenlőtlen fejlődés Magyarország biztonsági környezetében is mélyreható változásokat okoz. A globalizáció és nemzetközi integráció folyamata nem csak a nyitottságot, a fejlődés vívmányaihoz való jobb hozzáférést erősíti, hanem a fenyegetések és veszélyek hatásaival szemben is sebezhetőbbé tesz. Új hatalmi központok jelentek meg, vagy vannak felemelkedőben és továbbra is számolnunk kell gyenge és működésképtelen államokkal. Egyes szereplők részéről a tudományos és technológiai vívmányok nem békés célú felhasználásának lehetősége stratégiai veszélyt hordoz. Folytatódik a biztonságot veszélyeztető nem állami szereplők megjelenése és befolyásuk erősödése. Mindez átrendezi és kiszámíthatatlanabbá teszi egyes térségek biztonsági helyzetét és a nemzetközi erőviszonyokat.”* [1]

Ha a biztonság általános fogalmát (leegyszerűsítve) egy adott viszonyrendszer között fennálló kétoldalú egyensúlyi állapotnak definiáljuk, akkor nyilvánvaló, hogy a környezeti feltételek és a gazdasági állapotok folyamatos változásai (egyik oldal) szinte állandó korrekciót követelnek a fenntarthatóságot, vagy a fejlődést célul kitűző „mérleg” másik oldalától is.

Felmerül a kérdés: Lehet-e, kell-e különbséget tenni a gazdaságbiztonság és a gazdasági biztonság fogalmai között, milyen (nem nyelvtani, hanem tartalmi) viszony lehet a két fogalom között, illetve milyen összefüggésben használhatóak ezen kifejezések szakszerű, definiált formában? A kifejezések álláspontom szerint fogalmilag nem kellően elkülönítettek definíciós szinten, jelenleg viszonylag jól használhatóak egymás helyett, kevert alkalmazásuk még szakmai körökben sem értelemzavaró, ellentétben az idegen nyelvű szóhasználatokkal.⁶¹ A köznapi emberek többsége valószínűleg nem érti a pontos különbséget, nem tudja megmondani, miért van/lehet szükség az elkülönített értelmezésre és szóhasználatra.

⁶¹ Szerző megjegyzése: A helyzet kissé hasonló a szállítás, fuvarozás, szállítmányozás kifejezések köznapi (nem szakmai) használatával és az átlagember számára szinte azonos jelentéstartalmával, pedig e fogalmak jelentősen eltérő szakmai tevékenységet hordoznak, más nyelvekben e kifejezések egymás helyetti használata értelemzavaró is.

Álláspontom szerint a „gazdaságbiztonság” a komplex biztonságfogalom olyan részterülete, amely a bennünket globálisan és regionálisan körülvevő államháztartási-, termelési-, illetve szolgáltatási rendszerek szakmai (elsősorban közgazdasági) törvényszerűségeken alapuló egyensúlyi állapotaként határozható meg. Az egyensúly állandó és folyamatos fenntartása rendkívül nehéz feladatnak számít.

A „gazdasági biztonság” értelmezhető közösségi, vagy egyéni érzetek, érzelem együttesek, tudati állapotok olyan komplex eredőjének is, amelyet a gazdaság mindenkori helyzete, helyzetének adott embercsoport(ok)/ általi megítélése motivál, és determinált cselekvésre ösztönöz. Ez a megfontolás alapján adódhat a feltételezés, hogy a „gazdaságbiztonság” precízen leírható, összefüggésekkel hitelesen jellemezhető, objektíven analizálható fogalom, ugyanakkor a „gazdasági biztonság” az egyes közösségek, vagy egyének – külső körülmények összehatására kialakult - saját gondolatvilága által leképzett belső érzelmi-értelmi lenyomat, tudati állapot, vagy helyzetmegítélés, ahol bő tere van a szubjektív nézetrendszereknek is. A szubjektivitás jelenléte egyben jelzi azt is, hogy akár azonos gazdaságbiztonsági állapotok is kiválthatnak területenként, ágazatonként, vagy érdekcsoportonként eltérő gazdasági biztonságérzetet és ennek különböző következményeit is. A gazdasági biztonságérzet elvben alapulhatna egységes szemléletre, a helyes valóságkép felismerésének közös készségére, vagy egyes helyzetek racionális ítélőképességének meglétére, de sajnos megállapítható, hogy az egyes közösségek, vagy egyének ún. „esemény transzformációja” még azonos gazdasági jelenség értelmezésében is jelentősen különbözhet más (politikai, vallási, történelmi, kulturális, természeti, környezeti, jogi, stb.) szempontok, érdekek szerint.

A gazdasági biztonság - más megközelítésben – emberi csoportokhoz, termelő erőkhöz és termelési eszközökhöz kapcsolható olyan komplex fogalom, amely a felmerülő kockázatok, kihívások, fenyegetések ellenére is igényli az adott körülmények között általában elvárható működési rend, anyagi viszonyok, illetve életminőség folyamatos fenntartását. A gazdasági biztonság tehát munkavégzésen alapuló érték, amelyet nem önmagától létezik, azt meg kell teremteni és állandóan óvni kell a káros hatásoktól.

A gazdasági biztonság ugyanakkor tekinthető olyan ellátási keretrendszernek is, amelyen keresztül működtethetőek a társadalom szektorai (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, közlekedés), a kultúra, a sport, a művészet, az oktatás, a honvédelem, a rendészet, a pénzügy,

a technológiai fejlődés, stb., ugyanakkor meg kell említeni a fogalom szociális dimenzióját⁶² is. A gazdasági biztonság hiánya – ebből eredően - szintén zavarokat okozhat a gazdasági élet több területén.

Az általános gazdasági helyzet és az ezt leképező gazdasági biztonságérzet aktuális állapota (szufficit, egyensúly, vagy deficit) közvetett kiváltó oka lehet társadalmi mozgásoknak, egyes rétegek belső átrendeződésének, esetleg történelmi léptékű események sorozatának is (mind kedvező, mind kedvezőtlen irányban).

Fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a gazdaságbiztonság és a gazdasági biztonság még fogalmi elkülönítés esetén is egymással szoros összefüggésben, kölcsönhatásban lévő fogalmak, amelyek között szinte elválaszthatatlan kapcsolat létezik. Ez még pozitív értelemben is igaz, nevezetesen: a gazdasági biztonságérzet komoly hiánya (deficitje) élénkítő hatással van a gazdasági védelmi felkészültségére, tágabb értelemben a gazdaság(ellátás)biztonságra.

Nem áll rendelkezésre ugyan több országra elvégzett célirányos kutatás, de okkal vélelmezhető, hogy a gazdasági biztonság „szufficit”-es állapota - elsősorban a nemzetgazdaságok általánosan korlátozott teherbíró képessége miatt - szinte sehol nem jellemző. Ez azt jelenti, hogy a kihívások, kockázatok, fenyegetések állandóan változó (sajnos bővülő) körülményei között az állam, vagy az infrastruktúra üzemeltetők általában nem képesek a veszélyekkel arányos védelmi kiadások finanszírozására. A kívánatos állapot nyilvánvalóan legalább a stabilizált egyensúly lenne. A tényleges állapotok szerint a gazdasági biztonság gyakorta „deficites” állapotban van, legtöbbször az összes szereplő (üzemeltetők, magánszemélyek, stb.) szempontjából.

3. Helyzetkép a gazdasági biztonságról

Jogszámban is rögzített, de szakmai evidenciának is tekinthető, hogy a gazdasági biztonság nemzeti ügy, kiemelt fontossága nem vitatható sem állami, sem társadalmi, sem magánéleti szempontból.

⁶² A szociális vonatkozásokhoz tartozik pl. a kereslet-kínálat viszonya, a munkanélküliség, a népességi adatok, gyermekvállalási hajlandóság, a lakosság általános elégedettségi szintje, egzisztenciája, perspektivikus kilátásai, az infrastruktúra, a nagy ellátó rendszerek állapota, stb.

Általános helyzetkép

A kb. 2008 óta /nemzetközi szinten is/ érzékelhető válságállapotok koncentráltan felhívták a figyelmet a gazdasági biztonság általános problémakörére, széleskörűvé téve a témával történő foglalkozás igényét.⁶³ Sokan és sokszor leírták már, hogy a veszélyérzet, illetve a kockázattudat az emberekben nem állandó. A napi események, tennivalók sokasága elveszi a veszélyérzet fókuszát, a folytonos változások nehezen követhetőek. A politikai- és gazdasági döntéshozók ingerküszöbét – a rengeteg más teendő miatt - többször csak a már megtörtént, nem kívánatos rendkívüli események érik el, vagy azok aktualizálják. Válságkörülmények között tapasztalhattunk piaci problémákat, időnkénti ellátási zavarokat, nem kívánatos rendkívüli eseményeket. Ilyen alkalmakkor feltétlenül szükség van koordinált veszélyhelyzet kezelésre, a reagáló erők összehangolt működésére. A gazdasági biztonság helyzetének nemcsak normál időszakban, hanem válsághelyzetben is stabilnak kell lennie, azonban az ehhez szükséges erőforrásokat nyilvánvalóan csak egy erős, stabil gazdaság tudja biztosítani.

Sajnos néhány nemzetgazdasági szintű probléma az utóbbi 6-8 évben állandósulni látszik. Hatalmas erőfeszítésekre volt/van szükség ahhoz, hogy a költségvetési hiánycél, a munkahelyteremtés, a munkanélküliség, a szociális rendszer átalakítása, az oktatás- és az egészségügy, az árfolyamproblémák, a belföldi és nemzetközi (állam) adósságválság, az EU- és IMF megállapodások gondjai rendeződjenek, a nagy állami elosztó rendszerek korszerűsítésre kerüljenek. Ezen kívül nem hanyagolhatóak el a befektetés, a műszaki fejlesztés, a közlekedés- és infrastruktúrafejlesztés, a nemzetközi kötelezettségvállalások, az adózás, a kutatási szükségletek, a gazdaságvédelem, honvédelem, rendészet (mint kiemelt témák) megoldásra váró feladatai, gondjai sem, amelyek időütemezetten megoldásra várnak. Az említett hatalmas feladatok nagy szellemi- és időbeni leterhelést jelentettek/jelentenek a felépítményi szerepet betöltő jogalkotói apparátusra is, ezt igazolják az elmúlt időszak rendkívül intenzív döntés előkészítési folyamatai is.⁶⁴

⁶³ Szerző megjegyzése: Érdekességgént megemlíthető, hogy egyes szakirodalmi megállapítások szerint a kritikus infrastruktúra védelem kezdetleges formája elvben visszavezethető a korábbi évszázadokra, de sokan a fogalom kialakulását, az azzal kapcsolatos intézkedéssorozatok nyitányát mégis leginkább a 2001. szeptember 11-i New York-i eseményekhez kapcsolják.

⁶⁴ A közelmúlt (néhány év) jogszabály alkotási „dömpingje” nagyságrendileg hatalmas feladat áradatot okozott a közigazgatásnak, különösen a megelőző évtized hasonló típusú munkáihoz viszonyítottan.

Napjainkra alapvetően megváltozott az a korábbi helyzet is, hogy a gazdasági biztonság alapját kifejezetten a (katonai jellegű) védelemgazdaság szempontjai határozták meg.

A gazdasági biztonság megszilárdításához vezető út egyik legfontosabb feladata a munkahelyteremtés, a gazdasági növekedés serkentése és a versenyképesség fejlesztése lenne, hiszen e három tényező „dominó elven” beindítana további kedvező folyamatokat. Nehezen eldönthető (és ezért mértékadó elemzőket is megosztó) kérdés napjainkban is, hogy a gazdaság növekedését melyik módszerrel lehet inkább elérni: a fogyasztás élénkítésével, vagy az adó-és járulék rendszer eszközeivel, a kutatás- és az innováció támogatásával. Érvényt kell szerezni azon elvárásoknak is, hogy rövidtávú érdekek ne veszélyeztethessék, vagy zárhassák ki hosszabb távú érdekek megvalósulását.

A jelenlegi nemzetközi gazdasági válságkörülmények közvetlen magyarországi hatásai miatt is nagyon nehéz megtalálni azt az operatív, illetve legalább középtávú intézkedés kombinációt, amely hatékonyan eredményre vezetne, nagy háttérkockázatok nélkül.

Rövid nemzetközi kitekintés

A világ gazdaság 2004 és 2007 között évente kb. 4,5 – 5 % közötti ütemben fejlődött és ez hosszabb időre visszatekintve **gyors növekedésnek** számított. A növekedés 2004–2007-ben összességében 21%-os volt. A helyzet 2008 évtől gyökeresen megváltozott (negatívan), amely hazánkra is meglehetősen gyorsan és kedvezőtlen irányban hatott. Csökkent a GDP, egyensúlyi nehézségek adódtak, szükség volt nemzetközi szervezetek segítségére (EU, IMF), nyomasztó terhet jelentett a felhalmozódott államadósság, komoly árfolyamkockázatok keletkeztek, a lakosság egy része eladósodott. A globalizáció miatt az egyes országok nehezen tudják magukat függetleníteni a nemzetközi hatásoktól.⁶⁵ Napjaink egyik legfontosabb aktuális kérdésévé vált: Hogyan érinthetne bennünket az esetleges euro-övezeti monetáris válság, milyen következményekkel járna egy esetleges gazdasági recesszió, vagy stagnálás, miért hullámszóak a Közép-Európai gazdasági előrejelzések, stb.?

⁶⁵ Erre – sajnos – egyik legjobb példa hazánk, ahol a naponkénti valuta- és deviza árfolyamváltozások nagy többsége független a hazai történésektől, azok hatása viszont meglehetősen nagymértékben érint magyarországi szektorokat, érdekeltségeket, sőt szélesebb lakossági rétegeket is, rontja a kereskedelmi /főleg/ import pozíciókat.

Az egyik lehetséges – nem pozitív töltetű - megállapítás a közeljövőről. Idézet:

*„A Capital Economics, az egyik legnagyobb londoni pénzügyi-gazdasági elemzőház minap összeállított előrejelzése szerint az euró-övezet az adósságválság okozta súlyos makrogazdasági károk miatt a következő két teljes évet recesszióban tölti. A cég londoni közgazdászai azzal számolnak, hogy az euró-övezeti gazdaság teljesítménye 2012-ben átlagosan 0,5 százalékkal, 2013-ban 1,0 százalékkal esik vissza. A Capital Economics elemzői szerint azonban ha az adósságválság gyors eszkalálódásnak indulna - például rendezetlen körülmények között bekövetkező törlesztési leállások, bankválság vagy akár az euró-övezet valamilyen formájú felbomlása formájában -, az ennél is sokkal mélyebb recessziót okozna a valutaunióban.”*⁶⁶ Ez a prognózis sajnos hazánkban is észrevehetően növelné a gazdasági biztonság deficitjét mind az államháztartás, mind az egyes ember szintjén.

Az euro övezeti válság esetleges kiszélesedésében a legnagyobb kockázatnak az számítana, hogy hazánk elveszíthetné növekedésének egyik lehetséges pillérét, vagyis a Nyugat-Európai kereslet jelentős hányadát.⁶⁷

A gazdasági biztonság pozíciója hazánkban centrális témának tekinthető, hiszen földrajzi értelemben közepes méretű, gazdasági értelemben rendkívül nyitott, a külső gazdasági hatásoktól erőteljesen függő ország vagyunk. Gazdasági pozíciónk tehát nemcsak önmagunktól függ, sem a nyersanyagok rendelkezésre állása, sem a külkereskedelem, sem a foglalkoztatás tekintetében. Mi helyzetünknel, méreteinknel fogva nem választhatunk ellátó gazdálkodási formát. Ezt még azon kevés erős gazdasági kondíciókkal, bővebb természeti erőforrásokkal rendelkező, nagyterületű ország sem választotta/választhatta, amely/ek/nek közel minden adottsága (demográfiai, természetföldrajzi, stb.) meg lenne ehhez.

⁶⁶ Idézet: Újabb gazdasági válság?

http://inyt.pte.hu/migkomm/munkaanyag/CD/htdocs/feladatok2/1/01_MANAGEMENT_Ujabb_gazdasagi_valsa_g.pdf

Letöltés: 2012-06-10.

⁶⁷ Nyilván e lehetséges következmény szolgálhat indokul arra, hogy jelenleg érzékelhetően szeretnénk bővíteni, több esetben feléleszteni a keleti irányú (elsősorban ázsiai és távol-keleti) együttműködésünket, üzleti kapcsolatainkat.

A röviden vázolt nemzetközi körülmények hazánkra nézve is nyilvánvaló és komoly biztonsági kockázatokkal járnak, amelyek kezelése nemcsak állami, hanem nemzeti ügy is. Hazánk nyitottsága és erős nemzetközi termelési-kereskedelmi függése miatt feltétlenül keresnünk kell újabb lehetőségeket, a bennünket szinte folyamatosan érő kedvezőtlen hatások mérséklése érdekében.⁶⁸

A gazdasági válsághelyzet a környező országokhoz viszonyítottan erősebben érintett bennünket. Sajnos meglehetősen zavarja a képet az a jelenség is, hogy hazai mértékadó szakértői körök – a külföldi megfigyelők, partnerek szemszögéből nézve - nem egyezően, inkább eltérően ítélik meg hazánk gazdasági helyzetét és az adott (kényszer) helyzetben szükséges tennivalókat mind politikai, mind közgazdasági- pénzügyi területeken.

A biztonságnak nemcsak gazdasági, hanem társadalmi alapokon is stabilnak kell lennie

- mind hazai (csökkenteni kell a „leszakadó”, kilátástalan helyzetben lévő lakossági rétegek” számát, meg kell állítani a demográfiai helyzet romlását, meg kell szüntetni a szürke-, illetve feketegazdaság jelenlétét, fokozni kell az élelmiszerlánc biztonságát, stb.),
- mind nemzetközi viszonylatban (két- és többoldalú nemzetközi egyeztetések útján).

Kifejezetten érdekünk a világgazdaság stabilizálódása, az eddigi meghatározó növekedési központok (EU, USA, KÍNA) fejlődése, hiszen a kapcsolati összefüggések révén ez a környezet jelenthet kedvező feltételeket saját növekedésünk beindulása számára is. A nemzetközi gazdasági és politikai környezet esetleges romlása kedvezőtlen lenne számunkra is. A magyar gazdaság termelési oldalról történő biztonságát részben hazai, részben külföldi tényezők határozzák meg nyitottságunk és erős kitettségünk miatt. Több gazdasági szakértő szerint a jelenlegi EU-s problémákat (kétsebességes Európa, a mediterrán országok válsága, stb.) újszerűségük miatt nem lehet a régi módszerekkel

⁶⁸ Szerző megjegyzése: Természetesen jelentős pozitív hatása is vannak nemzetközi kereskedelmi-gazdasági két- és többoldalú kapcsolatainknak, de látnunk kell, hogy a gazdasági biztonság szempontjából elsődlegesen a két hatás eredőjeként vizsgálható egyensúlyi állapotok.

kezelní, ezért a következı néhány év várhatóan további egyensúlyi, biztonsági gondokkal telített lesz.

Ez a témakör szorosan összefügg a gazdasági biztonság deficitjének témakörével. Ez azt is jelenti, hogy a bennünket körülvevı országok, régiók biztonsági helyzete is kihatással lehet hazai viszonyainkra nemcsak társadalmi, hanem természetföldrajzi (átnyúló környezeti szennyezések, stb.) értelemben is. Tekintettel arra, hogy a biztonsági kockázatok egy jelentıs része nem területi alapú (pl. informatika, kiberbiztonság, éghajlati, környezeti témák, pénzügyi stabilitás, kritikus infrastruktúra nemzetközi hálózati elemei, egyes migrációs ügyek, rendészeti kérdések, multinacionális cégek jelenléte, nemzetközi logisztikai és szállítmányozási szolgáltatások, stb.), feltétlenül szükséges a nemzetközi együttmőködés az összes releváns kérdésben mind kétoldalú, mind többoldalú keretekben, indokolt esetben regionális szinten is. Nemzetközi kapcsolataink hasznosíthatóak lennének abban is, hogy tanulmányozzuk más országok gazdaságvédelmi rendszerét (különös tekintettel az újszerő kihívásokra, kockázatokra), kicseréljük tapasztalatainkat, esetleg átvegyük mások bevált, korszerő módszereit. Külön jelezni kell azt, hogy egyes kihívások és kockázatok jellemzı tulajdonságaiban - érdekes módon - ellentétes hatások is lehetségesek. Pl. a migráció egyidejőleg jelenthet gazdasági elınyt, de hordozhat közbiztonsági kockázatokat is, annak illegális formája pedig jól funkcionáló idegen rendészetet, illetve kifejezetten nemzetközi koordinációt tesz szükségessé.

Feltétlenül meg kell említeni a 2009 évben, Oroszországban alakult, vagy szervezıdött ún. BRIC országok⁶⁹ növekvı befolyását a gazdasági élet minden területére. A gazdasági fejlődés kb. ugyanazon szakaszába tehetı, feltörekvı négy országra sokan a fejlett világgal szembenálló, alternatív gazdasági rend szimbólumaként tekintenek. A BRIC azonban immár egy S-sel is bıvült, miután Kína meghívására Dél-Afrika is részt vehet a munkában. A BRIC országok már több tárgyalást folytattak pl. a nyersanyagárak ingadozásáról, valamint a nemzetközi pénzügyi rendszer megreformálásáról is. Elırejelzések szerint 2050-re a világ hat legnagyobb gazdasága az USA, Japán és a négy BRIC ország lesz. A BRIC országok együttmőködése – sok elemzı véleménye szerint – a

⁶⁹ A BRIC egy mozaikszó, amely Brazília, Oroszország, India és Kína angol nevének kezdıbetőiből áll. További részletek olvashatóak itt:

<http://www.btk.ppke.hu/uploads/files/bernatheszter.pdf>

Letöltés: 2012-06-10

gazdasági válság hatására alakult ki. A BRIC együttműködés még érezhetően kezdeti stádiumban van és sok egyeztetésre váró kérdés (nyersanyagkészletek, termelés orientáltság, különböző tradíciók egyeztetése, beilleszkedés a meglévő világrend körülményei közé, stb.) vár megoldásra, de a méretek és a befolyás növekedés várható perspektívái közvetett hatással lehetnek Magyarországra is, a gazdasági biztonság érintettsége miatt.

A hazai állapotok rövid áttekintése

Magyarországon a gazdasági biztonság, a védelmi felkészülés területén jelenleg jogalkotási folyamat zajlik.

A 2011. november 30-i kormányülésen elfogadásra került a 2012-2030 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepció a nemzetgazdaság biztonságos működéséről és védelmi felkészítéséről és megszületett a gazdaságbiztonsági rendszer létrehozásának feladatairól szóló 1410/2011. (XII. 1.) Korm. határozat, amely szerint előterjesztést kell készíteni a gazdaságbiztonságról szóló törvény szabályozási koncepciójáról.[2] Jelen cikk készítésekor folyamatban van a gazdaságbiztonságról szóló törvény megalkotása, amely várhatóan 2012. II. félévében kerül az Országgyűlés elé elfogadásra.

Az átfogó koncepcióról megjelent egyik szakmai publikációban olvasható:

„A fogalmi lehatárolások között szerepel a gazdaságbiztonsági válsághelyzet javasolt definíciója, amely szerint a különleges jogrend különböző időszakai, illetve az azok szintjét el nem érő ún. küszöb alatti szituációk (azok között a gazdaság belső zavarát előidéző gazdasági válsághelyzet) mind-mind válsághelyzetnek minősülhetnek a gazdaságbiztonság szempontjából. A gazdaságbiztonsági válsághelyzetet kiválthatják a katasztrófától a rendkívüli helyzet kihirdetéséig terjedő skálán elhelyezkedő különböző rendkívüli helyzetek, események.” [3]

Az átfogó koncepció megnevezi a gazdaságbiztonsági tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó ún. horizontális témákat is, a következők szerint: honvédelem, katasztrófa elhárítás, rendvédelem és bevándorlás politika, pénzügy, egészségügy, környezetvédelem

és fenntarthatóság, vízkárelhárítás, kritikus infrastruktúra védelem, bíróságok különleges jogrend szerinti működése.

A fent hivatkozott, 2012-2030 évekre vonatkozó átfogó koncepció tartalmazza továbbá a gazdasági biztonság „szereplők szerinti” rendszerezését, vagyis a fogalmon belül megkülönböztetni javasolja a

- *fogyasztói,*
- *szolgáltatói,*
- *közigazgatási,*
- *nemzetközi gazdasági, illetve*
- *infrastruktúra*

biztonságot. Minden kategória önállóan definiálható és értelmezhető, normál időszaki és válsághelyzeti körülmények között is. A kategóriák gazdasági biztonságon belüli elhelyezése indokolt, egymáshoz viszonyított jelentőségük, súlyuk is megfelelő. Értelmezés kérdése, hogy az öt kategória teljes körűen lefedi-e a gazdaságvédelem minden aspektusát (álláspontom szerint a termelési biztonság még szerepeltethető lenne önálló, hatodik kategóriaként).

A koncepció – álláspontom szerint helyesen – külön kitér a kritikus infrastruktúrára, amelynek elemei szinte alappillérként gondoskodnak a nemzet- és gazdaságbiztonságról. A kritikus infrastruktúra /korábban kijelölt/ elemei interaktív, kölcsönösen összefüggő hálózatok formájában biztosítják létfontosságú ágazatok, alágazatok működőképességét. A gazdaság működése szempontjából kiemelt területeken azonosítandó kritikus infrastruktúra elemeknél többféle – itt most nem részletezett- üzembiztonsági szempont létezik, amely akár ágazatonként is eltérő tartalmú lehet. (Ez komoly nehézségeket okoz a szektorokon, alágazatokon belüli azonosítási feladatok végrehajtásánál)

Nagyon lényeges és hasznos jogszabályként a közelmúltban megjelent a 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat, amelynek 1. sz. melléklete rögzíti hazánk biztonságpolitikai környezetét, helyzetét és érdekeit a világban, nevesíti biztonsági kihívásainkat, azok

kezelési módját és a végrehajtás eszközrendszerét⁷⁰. A joganyagból kiemelném a pénzügyi-, a kiber-, az energiabiztonságra, a globális éghajlat-és környezetváltozásra, valamint a természeti és ipari katasztrófákra vonatkozó 30-35 pontban foglaltakat.⁷¹

Az átfogó koncepció – álláspontom szerint – helyesen mutat rá arra, hogy a gazdaságvédelmi rendszer jelenleg nem szabályozott átfogóan, hiányzik a komplex felkészítésért felelős kormányzati szerv megjelölése, hiányos a gazdaságvédelem információs (adat) bázisa, s több fontos ágazatban sincs meghatározva a válsághelyzeti elégséges minimális közszolgáltatások mértéke. Ehhez kissé hasonló probléma a gyakorlatban is jól érzékelhető volt már több alkalommal is a vasutas szakszervezeti sztrájkok esetén (pedig ott volt hatályos joganyag az elégséges szolgáltatásokról), pl. az értelmezési szempontok nem voltak azonosak az érintett felek között.

Fontos és elérendő szabályozási cél lehet a védelmi felkészítés időbeni hatályának kibővítése az Alaptörvény szerinti minősített időszakokat el nem érő kritikus eseményekre, időszakokra. A gazdaságbiztonságról szóló törvényben egységesen kell szabályozni a védelmi felkészítést, a válsághelyzeti működést, finanszírozást és – ha nem szerepel a jogalkotási tervben kritikus infrastruktúra védelemről szóló külön törvénytervezet megalkotása – szabályozni kell a kritikus infrastruktúra védelem még rendezetlen kérdéseit, finanszírozási módját.

4. Összegzés, következtetések

A gazdasági biztonság deficitje életünk egyik kísérőjelensége. Tekintsük át egy példán, hogyan éli meg a saját helyzetének változásait egy /kis/vállalkozás?

(Elindul reményekkel, befektet munkát, pénzt, időt, érzékeli a mikro, később a makro környezeti válságállapotokat, nála jelentkezik napi árfolyamkockázat. Később csökken

⁷⁰ Lásd az Irodalmi hivatkozásoknál [1]. Az 1035/2012. (II. 21.) Korm. Határozat 1. sz. melléklete 51 pontból áll.

⁷¹ Itt szeretném kiegészítésként megemlíteni a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. OGY. sz. Határozat-ban foglalt megállapításokat és rendelkezéseket.

<http://www.complex.hu/kzldat/o98h0094.htm/o98h0094.htm>

Letöltés: 2012-06-10

irányába a fizetőképes kereslet, vásárlóinál csökken a szabad rendelkezésű anyagi forrás, hitelezési nehézségek veszik körül, realizálódik a szabályozási kockázat, csökken a bevétele, számára kedvezőtlenek a szabályozó rendszer gyakori változásai. Változnak a közterhek, nem fizetnek a partnerei - ezért hátralékai keletkeznek adó- és járulék ügyekben. Növekednek a közüzemi, vagy a beszerzési költségek, finanszírozási nehézségek adódnak értékesítési területen, pánikhelyzet alakulhat ki, nagy erőfeszítéssel részt vesz a konkurencia harcban, kényszerűen változtat tervein, céljain, magánéleti, egészségügyi gondok keletkeznek, stb.)

A bemutatott folyamat nem konkrét valódi történet, nem tartalmaz mindent, de életszerű és nem egyedi jelenség. A gazdasági biztonság deficitje, mint ok-okozati összefüggés folyamatosan, de nagyobb részben a példa szerinti vállalkozó tevékenységén kívül álló ok, vagy általa befolyásolhatatlan külső körülmény miatt keletkezhet, vagy alakulhat ki. Így a megoldás, vagy a nehéz helyzetből való menekülés kulcsa sincs a példa szerinti vállalkozónk kezében. Kialakul a gazdasági biztonság deficitje, követi a szociális elbizonytalanodás, a tehetetlenség érzete. A vállalkozó nagy valószínűséggel nem előzi meg, nem analizálja részleteiben a vele történeteket, nem ismeri fel a magasabb rendű összefüggéseket és azok rá nézve közvetett, legtöbbször negatív hatásait. Ez a példa – más körülmények felsorakoztatásával – más területeken, foglalkozási körben, más gazdasági, kulturális, művészeti, oktatási, stb. szituációban is bemutatatható, levezethető lenne.

Az államigazgatást is rengeteg olyan, jórészt külső hatás éri, amely tevékenységi körén kívül álló okból keletkezik, de mégis hatással van tevékeny mindennapjaira. Az állam sem mindenható, az általa alkalmazható módszerek sem végtelenek, ellenkezőleg, a gazdasági törvényszerűségek sok esetben nagyon szűk mozgásteret engednek az állami döntéshozóknak is. Az állam szakirányú feladata a jogszabályalkotás, a gazdaságvédelem végrehajtásának megszervezése, a feladatok mozgásformáinak koordinálása, a közös felelősség- és kockázatvállaláson alapuló finanszírozási módok kidolgozása és üzemeltetése. El kell érni, hogy az egyre növekvő számú zavaró események között is jól működjön a gazdaság és a különböző eredetű válsághelyzetek kezelése is megoldott legyen. A kihívások, illetve kockázatok felfoghatóak egyfajta követelménytámasztásként is az illetékesek számára.

A fenti elemző-értékelő gondolatok azt mutatják, hogy a világgazdaság, a belföldi gazdasági állapotok és a globalizáció együttes kihívásának minden területen rendkívül nehéz megfelelni.

A legutóbbi évtized is több tanulsággal járt: a már megoldott problémák periodikusan, de egyre magasabb szinten újratermelődnek. Ez igaz a gazdasági biztonság deficitjére is, hiszen egy-egy közösségi, vagy személyes válsághelyzet megoldása csak időleges lehet. A biztonságról, mint egyensúlyi követelményről - az örök változások függvényében - folyamatosan gondoskodni kell, minden érintettségi szinten.

Összegezve felelősen állítható, hogy csak jól prosperáló gazdaság mellett biztosítható a gazdasági biztonság stabil állapota. A deficitese jelenségek gyakoriak, hullámzóak, de mindig következmények, a gazdaság általános működésének állapotjelzői.

A gazdaság védelmi felkészítésének finanszírozása sokcsatornás, amely önmagában is kockázatos és nehezen átlátható. A megelőző védelemre fordított anyagi erőforrások azonban szükségesek és feltétlenül hasznosak, de a gazdasági biztonság deficitjének kialakulását leginkább a jól működő piacgazdaság akadályozhatja meg.

Irodalmi hivatkozások

[1] A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 1. sz. melléklet I. 3. pont. Magyar Közlöny 2012. évi 9. szám. p. 1378

http://www.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf

Letöltve: 2012-06-07

[2] A Kormány 1410/2011. (XII.1.) Korm. határozata a gazdaságbiztonsági rendszer létrehozásának feladatairól. Magyar Közlöny 142/2011. szám 2011. december 1.

<http://jogszabalykereso.mhk.hu/MK11142.pdf>

Letöltve: 2012-04-10

[3] Medveczky Mihály: A nemzetgazdaság biztonságos működésének és védelmi felkészítésének 2012-2030 közötti időszakra vonatkozó átfogó koncepciója. Hadtudomány 2011. 4. szám p. 61.

http://mhht.eu/hadtudomany/HT_2011_4_8.pdf?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201206

Letöltve: 2012-06-07

DR. ZSIGOVITS LÁSZLÓ:
RENDVÉDELMI SZERVEK INFORMATIKAI FEJLESZTÉSI
LEHETŐSÉGEI AZ INFORMATIKA VILÁGFEJLŐDÉSI TRENDJE
TÜKRÉBEN

1. Bevezetés

Ha valaki napjaink rohanó világában, a technológiai innováció sodrában meri venni azt a bátorságot, hogy informatikai jövőképet merészel megálmodni, annak nem lesz egyszerű dolga, de a tudományos kutatómunka módszertana a segítségére lehet.

A rendvédelmi szervek informatikai jövőképe, ezen belül fejlesztési lehetőségeinek előrevetítése folyamán is a tudományos kutatómunka néhány alappillére lehet a kiinduló pont, a rendszerszemléletű megközelítés alapján, a jövőkép felvázolásának.

Ez a pár alapvetés a következő:

- a múlt értékeinek, történéseinek feltárása, elemzése, rendezése, hatásainak értékelése, mindezekből következtetések levonása;
- a jelen fejlődési eredményeinek, trendjeinek, a valóság folyamatainak, releváns rendszerelemeinek feltárása, feltérképezése, ezek rendszerezése, fogalomalkotás, kategorizálás, a valós világ újdonságainak tudományos igényű rendszerezése, rendszer – alrendszer – rendszer környezet leírás, működési modellkészítés;
- jövőkép kialakítása az első két tézis alapján, hipotézisek alkotása.

A tudományos kutatómunka módszertanát alapul véve, a rendvédelmi informatika jövőképének körvonalazásakor első sorban több tényező egymásra hatását célszerű vizsgálni a történetiség és a hagyományok tükrében:

- informatikai világfejlődési trendek;
- EU informatikai stratégia;
- társadalmi informatikai igény fejlődési irányai, történeti hagyományai, kormányzati informatikai stratégia;
- jogi és gazdasági környezet;
- az adott szervezet informatikai igényei, anyagi, személyi, jogi lehetőségei, történeti hagyományai;
- biztonság érvényesítése.

Áttekintve az informatika világfejlődési trendjének alakulását,⁷² jól látható az integráltság, a virtualizáció, a szolgáltatásszélesítés, a méret csökkenés, a funkcióbővülés, a tárolókapacitás és működési sebesség növekedés, a multimédiás szolgáltatások kiterjesztése, az automatizálás, mobilitás mindenki előtt közismert ténye. Ezeknek naponta átéljük előnyét, élményét az okos telefonokkal, MP3-4 lejátszókkal, GPS –kel, tenyér számítógépekkel, az internettel és még más számos szórakoztató elektronikai eszközzel (a gyufásdoboznál alig nagyobb méretű mobil eszközzel fényképezni lehet, videót rögzíteni, számítógépről adatokat átvenni, MP4 lejátszásra alkalmas, a zsebbe téve fülhallgatóval rádiót lehet hallgatni rajta stb.).⁷³

A rendvédelmi szervek szemszögéből első sorban az infrastrukturális háttér fejlődési iránya az érdekes a jövőkép megalkotásakor. A nagy informatikai cégek az üzleti politikájuk elemzésekor rájöttek arra, hogy hiába jönnek ki naponta új megoldások, új szolgáltatások, ezek olyan gyorsan követik egymást, hogy a felhasználók nem bírnak velük lépést tartani, nem képesek egy új hardver, egy új szolgáltatás megjelenésekor arra azonnal átállni. Ennek egy nagyon egyszerű összefüggés az oka:

Új hardver, technológia megjelenési időszükséglete – meglévő hardver, technológia amortizáció, megtérülés ideje egyre inkább eltér egymástól, az olló egyre inkább nyílik. 10-20 évvel ezelőtt egy megvásárolt szövegszerkesztő évekig jól használható volt, mire megjelent az új, addigra az már régen amortizálódott.

Az egyik informatikakutató cég közleménye szerint, amíg egy szoftver amortizálódik, addig 3 új kerül a piacra. Nagyon gazdag állami szervezetnek, vállalatnak kell lennie annak, aki ki tudja dobni minden új megjelenésekor azt a szoftvert, amit még alig használtak, amely még alig térült meg.

Azért akadnak szép számmal olyanok, akiket az új, a csillogóbb megjelenés, a szolgáltatás minőségi csábítása, az átlagból való kiemelkedési vágy arra sarkall, hogy azonnal megvegyék a piacra dobott újdonságot.

De két tényező jelent meg, amely annyira korlátozza ezen újdonság mániákusak számát, hogy már a remélt üzleti haszon elérése korlátokba ütközik. Egyik ilyen tényező a gazdasági világválság keresletképeség csökkentő hatása, a másik az újdonságok számának a kritikus tömeget elérő volta, azaz olyan sok az újdonság, hogy az már követhetetlen, megismerhetetlen.

⁷² 2012 április 11-13 között a Pannon Egyetemen megtartott 21. NETWORKSHOP konferencia Plenáris előadásai. http://nws.niif.hu/nws2012/index_desktop.php

⁷³ Networkshop 2011 konferencia Kaposvár 2011. április 27-29. plenáris előadások, Prof. Dr. Kroó Norbert

Az infrastrukturális háttér ilyen fejlődési iránya a rendvédelmi szervek számára azt jelenti, hogy esetenként jelentősen elmaradnak a világszínvonalától, a szervezett bűnözés technológiai képességeitől. Lépcső szindróma lelhető fel a rendvédelmi szervek fejlesztése terén, évekig elszakadnak az optimális szinttől, majd valami forrás, többnyire EU vagy más pályázati támogatás elérésekor óriási technikai ugrás következik be. Ez viszont azzal jár, hogy hatalmas területű fejlesztést kell elvégezni, országos szervezetről lévén szó, területileg kiterjedt, számában is jelentős új bevezetéséről van szó, amely időigényes, és amire megvalósul, az élet már jóval előrébb jár, megint kezdődik a leszakadás.

2. A rendvédelmi szervezetek jellemzőinek változásai

A rendvédelmi szervezeteknél, kiindulva a történetiségből, hagyományokból, első szempont mindig a biztonság volt, illetve az ebből táplálkozó bizalmatlanság. Az 1980-as években a számítógépi adatfeldolgozás elterjedését első sorban a belügyi vezetők érdektelensége, bizonyos mértékű félelme akadályozta. Ez érthetőnek tűnt az akkori kor rezsimszabályai között, hiszen a megbízható adattárolási eszközt a páncélszekrénybe zárt titkos füzet jelentette, az adattovábbítás egyetlen elfogadható módját pedig a titkos futár alkalmazása biztosította. A bizalmatlanságot pedig az szülte, hogy a számítógépi adattárolás és adatfeldolgozás közvetlenül nem volt érzékelhető, átlátható. Erre egyik jellemző példa volt, az 1985-ös, Határőrség Országos Parancsnoksági számítógép bemutató, amikor a vezetők kételkedtek abban, hogy valós adatok vannak a számítógép memóriájában és az elvégzett matematikai műveletek jók. Ezt is el lehetett fogadni, hiszen eddig csak az a módszer volt ismeretes, hogy a kockás füzetbe kézzel beírták a számokat, ezeket összeadták, százalékokat számoltak. Közvetlenül láthatók voltak az értékek, a számtani műveletek folyamatai. Most mindezeket a számítógép elfedte, csak az eredményt kapták meg.

Napjainkra a bizalmatlanság eltűnt a rendvédelmi szervezeteknél, de az adatbiztonság igénye, a titkos adatok kezelési szabályainak szigorú betartási kényszere megmaradt.

Ebből adódóan a rendvédelmi szervezetek informatikai rendszere zárt, többnyire saját infrastruktúrára épül, saját fejlesztő, fenntartó, kiszolgáló személyzettel működik. Az anyagi lehetőségek korlátozott volta azonban ettől bizonyos tekintetben eltérést kényszerített ki, a fejlesztésbe, fenntartásba be kellett vonni külső cégeket.

A rendvédelmi szervezetek tagjai is a társadalom részét képezik, abban a környezetben élnek, amelyben érvényre jut az információtechnológiai színvonal, ennél fogva nemcsak a

magánéleti informatikai eszközök és szolgáltatások iránt fogalmazódik meg a magas szintű igényük, hanem a munkahelyi informatika színvonala iránt is.

Az informatikai szolgáltatások magas színvonalának igényét nemcsak az egyéni szükséglet motiválja, hanem a szakmai feladatok minél jobb végrehajtási elvárásai is kihívásokat teremtenek ezen a téren. Ilyen kihívások az adatok mennyiségének, a tömegkiszolgálásnak a megnövekedése, az adatformátum kibővülése a multimédiás adatfajtákkal, a gyorsaság, a pontosság, a megbízhatóság, a helyfüggő szolgáltatások, a megjelenítés esztétikája, használhatósága. Csak néhány példát említve, ilyen alkalmazások a Schengeni Információs Rendszer, a Körözési Rendszer, daktiloszkópiai azonosítás, más bűnügyi helyszínelési folyamattámogatás, okmánykiadás, személyazonosítás, bevetés irányítás.

Mint már felvetésre került, a rendvédelmi szervezetek sem mentesek a gazdasági hatások alól, az anyagi lehetőségek beszűkülése őket is érinti.

Ebből fakadóan felszínre kerül azaz ellentmondás, hogy az igény nő, de a megvalósítás lehetőségei korlátozottak. Ezen írásnak nem célja a rendvédelmi szerveknél használt hardver és szoftver elemek korának, képességeinek, hatékonyságának, verziószámának felsorolása, de hogy ezek még kiszolgálják a rendszert, azaz informatikusok nem egyszer emberfeletti munkájának köszönhető.

A rendvédelmi szervezeteknél a fennálló jogi környezet és a nemzetközi együttműködési rendszer is sajátos, különleges igényeket, működési módokat generál. (EUROPOL, INTERPOL, SIS stb.)

Mindezt fokozza, hogy a rendvédelmi szervek olyan környezetben dolgoznak, olyan rendszernek az egyik alrendszerét képezik, amely rendszer aktív, működő, reagáló, ellenhatásokat generáló rendszer. Ezen rendszer egyik markáns alrendszere a szervezett bűnözők részhalmaza, amely köztudott, hogy a legmodernebb technikát, technológiát alkalmazza jogellenes cselekményei elkövetése során. A balesetek, katasztrófák is olyan környezetet generálnak, ahol az információ gyorsaságának, pontosságának szerepe felértékelődik.

A tárolt adatok jellege⁷⁴ (körözési, SIS, lakcím, gépjármű, büntetéseket, operatív, egyéb rendvédelemmel kapcsolatos) kiválthatja a szervezett bűnözők által alkalmazott hackerek támadásait is.

⁷⁴ A BM és a Rendőrség ide vonatkozó szabályzói.

Összegzésül megállapítható, hogy a rendvédelmi szervezetek olyan környezetben dolgoznak, olyan feladatrendszert teljesítenek, amelyben elengedhetetlen a kor színvonalának megfelelő információtechnológia alkalmazása és informatikai biztonság megteremtése, ugyanakkor, a fejlesztésekhez szükséges anyagi háttér egyre szűkül. (Ez a tendencia tapasztalható a civil szférában is.)

3. Mi lehet a megoldás?

Mégis, akkor milyen utak állnak a rendvédelmi szervezetek, az információtechnológiát használók előtt a fejlesztésekre, az informatikai cégek előtt a piaci részesedés, a profit növelésére?

Első sorban paradigmaváltásra és az új jövőkép kialakítására van szükség.

Mi lehet ez az új paradigma és jövőkép?

Az új paradigma, lemondás a teljes körű saját informatikai rendszer üzemeltetéséről, az új jövőkép pedig olyan magas szintű, teljes körű szolgáltatások igénybevétele, amelyek olcsóak, használatuk nem igényel befektetést és speciális szaktudást.

A paradigmaváltás a legnehezebb. Melyik vezető mond le szívesen a saját informatikai rendszerről, amely a biztonságosan védhető objektumában van, teljes körű átlátással és irányítással rendelkezik felette, nincsen kiszolgáltatva más szervezeteknek, cégeknek. Előbb, utóbb a piaci verseny, a szakmai elvárásoknak való megfelelés kényszerítő hatása ráviszi őket a saját információrendszerről történő lemondásra.

4. A jövőkép pedig a Cloud – Felhő

A felhő egy olyan hatalmas, globális információrendszer, amelyben a szolgáltató a felhasználótól átvállalja a hardver, szoftver és szaktudás igényt.⁷⁵

Mit jelent ez a valóságban?

A szolgáltatók létrehoznak hatalmas szerver farmokat, amelyeken operációs rendszerek, alkalmazói programok futnak. A felhasználónak nincs másra szüksége, mint egy olcsó számítógépre, amelynek van egy monitora, billentyűzete és internet kapcsolata.

Erre a számítógépre nem kell telepíteni operációs rendszert, Word vagy más szövegszerkesztőt, ha csak írási funkcióra akarja egy cég, egy rendvédelmi szerv használni a számítógépét. Csak egy gyors, megbízható internet kapcsolatra van szüksége, mert az

⁷⁵ http://www.hadmernok.hu/2011_2_zsigovits.pdf

operációs rendszer és történetesen a Word szövegszerkesztő is valahol a szolgáltató szerverén fut, a felhasználó onnan éri el őket. Számítógépébe nagy memória, drága alaplap, óriási kapacitású mágnes tároló sem kell, mivel az általa leírtak is a szolgáltatónál kerülnek tárolásra.

A szolgáltatás működése nagyban hasonlít az internetes vásárláshoz. Kell egy feliratkozás, előfizetés vásárlás, előfizetés, erőforrás használat mérés / beárazás, számlázás, számla kiegyenlítés.

Mihez vezethet mindez?

A számítógép ára drasztikusan lecsökken, csak egy vékony kliens programot és egy hálózati kapcsolat programot kell futtatnia a felhőt igénybe vevőnek.

A felhasználónak nem kell megtanulnia az operációs rendszer alapvető működtetési ismereteit, nem kell vásárolnia operációs rendszert, vírusvédelmi programot, nem kell javításra pénzt költenie, mivel az operációs rendszere nem sérülhet meg. Nem kell költenie új szövegszerkesztőre, ha a piacon megjelenik egy korszerűbb.

Csak egy szolgáltatást kell bérelnie, amelyhez olcsón hozzájut.

Egy okos telefon, hozzá kapcsolható billentyűzettel teljes mértékben kiválthatja a 100 000 Ft körüli, már jó minőségűnek mondható számítógépet.

A felhő jelentősége nemcsak a költségcsökkentésben mutatkozik meg, hanem a csoportmunka támogatásában is. Például a SharePoint intézményen belül jó megoldás a csoportmunka végzésére, de intézmények között már nem valósítja meg a dokumentum kidolgozás harmonizálását. A felhőben azonban léteznek különböző szinkronizáló megoldások, amelyek képesek a hatékony csapatmunka elősegítésére. Egy EU nemzetközi határrendészeti akció kidolgozásakor, amely több ország rendészeti szerveinél történik, hatékony eszköz lehetne a felhőalkalmazás.

A fejlesztők szerint a felhő köztes réteg lehet egy mobil eszköz és a vállalati – rendvédelmi információrendszer között, habár még ezen a területen nagyon sok a kérdőjel – mondják a szakemberek.

A szakirodalom a felhő megoldásokat általában Cloud Computing –ként említi.

ICT SZEKTOR 2012 – Technológiák növekedési potenciálja – „Cloud Computing”

„Cloud Computing” a számítási kapacitásokat, funkciókat, a termékalapú megközelítést felváltva, szolgáltatásként jelenti meg. Így igénybevételük esetén a költségtérítés felhasználás alapú. Az így kialakított számítástechnikai szolgáltatások (szoftver, hardver eszközök, adattárolás és hozzáférési kontrollok) igénybevételének nem előfeltétele, hogy tudjuk, az igénybevett kapacitások hol állnak rendelkezésre. A végfelhasználói felületet, minden esetben valamilyen felhő alapú alkalmazás biztosítja, legyen az web böngésző, vékony kliens, vagy mobil alkalmazás. A felhő alapú szolgáltatást nyújtó szállító feladata a szolgáltatás minőségének és biztonságának garantálása.

Üzleti hajtóerő

- Konzumerizáció
- Erősödő kontroll

Üzleti indikátorok

- Termék előállítás életciklusa lerövidül
- Költségsökkentés (Üzemeltetés, Beruházás, Termék előállítás)
- Flexibilitás, skálázhatóság növekszik

Cloud fókusz

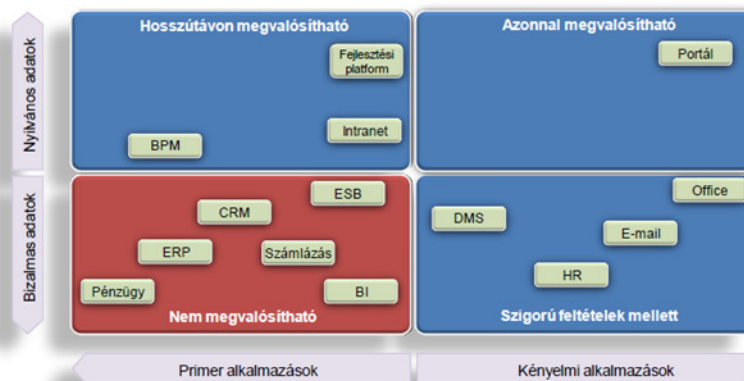
- SaaS (75%)
- Független biztonsági vizsgálatok, felkészítések előtérbe kerülnek

Biztonsági megfontolások

- Csak ISO 27001-es minősítés
- EU-n belüli adat kihelyezés
- SAS70 tanúsítás → Statement on Standards for Attestation Engagements (SSAE)

Forrás: KPMG Cloud Survey

©2012 KPMG Tanácsadó Kft., a magyar jog szerint bejegyzett korlátolt felelősségű társaság, és egyben a független tagállamokban álló KPMG-hálózat tagja, amely hálózati a KPMG International Cooperative („KPMG International”), a belga államjogi jogi entitás tagja, amely bejegyzett jogi személyiség nélküli társaság.

Forrás: Sallai György KPMG Tanácsadó Kft. előadása 2012. február 23. Oracle Szolgáltatások Napja konferencián.

A már meglévő felhő rendszereknek három szolgáltatási szintje alakult ki:

- a felhasználó teljes funkcionalitású számítógéppel rendelkezik, amelyen van operációs rendszer, csak valamely drága szolgáltatást, például az SAP -t veszi igénybe a felhőtől;
- a felhasználó még mindig teljes funkcionalitású számítógéppel rendelkezik, de ez egy olcsó gép lehet, mivel a jelentősebb erőforrások, mint például a képfeldolgozás már a felhőbe van telepítve, így már egy okos telefonnal is lehet magas igényű multimédiás alkalmazásokat létrehozni, a grafikus kártya, a memória és a mágnes tároló egy részének funkcióit is a felhő veszi át;
- a felhő vállal magára minden hardver és szoftver funkciót, a felhasználó gépén csak a vékony kliens program és a hálózati kapcsolat rendszer fut.

A Microsoft a felhőt a cégek hasznos és elengedhetetlen informatikai megoldásként aposztrofálja:⁷⁶ „Minden cégnek vannak üzleti igényei, és ez alól az Öné sem kivétel. Munkatársai számára biztosítania kell a folyamatos kapcsolattartást, ugyanakkor gondoskodnia kell a biztonságról és az ellenőrzésről is. Miért ne tehetné meg egyszerre

⁷⁶ <http://www.microsoft.com/hu-hu/cloud/default.aspx>

mindkettőt? Könnyedén növelheti a hatékonyságot, ha mindenki számára lehetővé teszi, hogy a munkavégzéshez szükséges információkat és a munkatársakat bárhol, bármikor és bármilyen eszközről elérhesse. A felhőben Ön szabja meg a szabályokat.”

A Microsoft felhővel kapcsolatos stratégiája: A hibrid modellek jelentik a jövőt.⁷⁷ „A versenytársaktól eltérően a Microsoft képes arra, hogy teljes egészében lefedje a felhőalapú portfóliót – az IaaS modelltől kezdve a PaaS modellen át az SaaS modellig –, és ezt olyan technológiákkal valósítja meg, amelyeket ügyfeink már a helyszíni megoldásokból jól ismernek. Ezáltal a felhőalapú erőforrásokat rugalmas módon tudjuk üzembe helyezni, és így a vállalatok eldönthetik, hogy a szoftvereket saját maguk kívánják üzemeltetni, vagy a felhőben, illetve vegyes modellekben szeretnék használni azokat.”

Mi segítheti a felhő elterjedését?

Az emberi vágyak határtalanok. Ha egy lehetőség feltűnik az élet horizontján, az azonnal vágyaink céljává válik, máris keressük elérésének lehetőségeit. Ha az számunkra megfizethető, akkor megszerezzük. A felhőt üzemeltetők fognak a legtöbb kecsegtető ajánlattal kirukkolni, a legolcsóbban, ami bárki számára elérhetővé válik. Olcsón, megfizethető áron jutunk magas minőséghez, amely mindig a legkorszerűbb, mert a frissítést automatikusan a felhő üzemeltetője végzi.

Képzeld el! Nem kell tudnunk, hogy van operációs rendszer, van Office csomag, melyiknek mi a verziószáma. Semmit nem kell tudnunk, csak havi pár ezer forint szolgáltatási díjért használni a legjobbat, legkorszerűbbet. Elringató a kényelem és kicsi a tanulás kényszer, a gondolkodás készítő környezet szinte eltűnik.

De jó ez az elbutulási állapot!?

A felhő szolgáltatás hasonlít a tömegtermeléshez és annak automatizálásához. Akármilyen költséges egy új technológia kifejlesztése, akármilyen drága alapanyagokat kell felhasználni, ha ezt a terméket egy cég gyártja óriási tömegben, teljesen automatizálva, akkor az előállítási érték – eladási érték közötti különbség minimális lehet.

A felhőszolgáltatást nem akadályozzák piackorlátozások. Hiába gyárt valaki olcsón, kis fogyasztású, jó, megbízható autót, nem biztos, hogy minden ország be fogja engedni a piacára. A felhőt üzemeltetők viszont világpiac uralkodók lesznek, az interneten való szolgáltatás megrendelés és annak az interneten való igénybe vétele az államhatárokon nem állítható meg.

⁷⁷ <http://www.microsoft.com/hun/megoldas-magazin/felho/a-felho-szam%C3%ADtastechnika-kilatasai/>

A hackerek is kiélhetik magukat, hiszen minden titkunk valahol a világ valamelyik pontján telepített szerverén lapul, ami bármikor célpontja lehet kíváncsi, kártékony, becsvágyó embereknek.

Elemzők szerint a felhő terjedése kíméletlen gazdasági konkurencia harcot fog eredményezni. Jelentősen lecsökkenhet a kereslet a szerverek, nagy teljesítményű számítógépek, operációs rendszerek és alkalmazói programok iránt. Gondoljuk csak meg, ha egy cég eddig üzemeltetett 20 szervert, a jövőben egyre sem lesz szüksége. A számítógépek helyett elterjednek az intelligens monitorok, amelyeken csak egy kliens program fut, és hálózati kapcsolatot kezel. Nincs bonyolult alaplapja, grafikus kártyája, memóriája, tárolója.

A cégek informatikai szakemberigénye is átalakul. Hálózati szaktudás fog csak dominálni, a szakemberek létszáma jelentősen csökkenthető. Ez a cégek számára előnyös, de az informatikus társadalom munka nélkül maradhat, az informatikai képzés struktúráját át kell alakítani. Programozókra, rendszergazdákra, számítógép javítókra csak a felhőt üzemeltető óriás multiknál lesz szükség. Ez egy olyan átrendeződéssel járhat, hogy a legjobb informatikusok pár óriás vállalatnál csoportosulnak, a képzést ezek a multik uralják, óriási tudás halmozódik fel náluk, kutatás fejlesztésre, innovációra hatalmas anyagi forrással rendelkeznek.

Eljuthatunk oda, hogy az informatikai szaktudás kiváltság lesz, egy zárt kör fogja csak uralni, az emberek ki lesznek szolgáltatva nekik, teljesen uralmuk alá hajtják a széles felhasználói tömegeket. Már napjainkban is jól érzékelhető, hogy az informatika túlnőtt a folyamatok támogató jellegén, a folyamatok működésének az alapja lett. A banki szolgáltatás leáll, ha az informatikai rendszere összeomlik. Már most is van egy óriási függőségi viszony az informatikával szemben, amely a felhőben teljessé válik.

Szigetek azért maradnak, abszolút uralom birtoklás még az eddigi történelemben nem fordult elő. Bármilyen erős is volt egy hatalom, ellenállók mindig akadtak és eredményesen tevékenykedtek. Lesznek azért szép számban olyanok, akik nem veszik igénybe a felhő szolgáltatásait, továbbra is egyedi rendszereket üzemeltetnek, nekik szükségük lesz a felhőn kívüli termelésre és szolgáltatásokra, szakemberekre.

Elindulhat az informatikai partizánmozgalom is. Nem minden nagy tudású informatikus kerülhet be a multik kiváltsággörébe, ők magányos föld alatti harcba kezdenek. A hackerek napjainkban is nagyobb tudással rendelkeznek, mint esetenként a kormányok, nagy cégek rendszereit üzemeltető informatikusok. Ha nem így lenne, nem tudnának betörni a jól védett kormányzati, banki rendszerekbe. Ennek hatására kialakulhat a föld alatti informatikus

társadalom, amely világméretűvé válik, tudása meghaladhatja a multik informatikusainak tudását. A harc e két informatikai csoportosulás között dűlhat.

A felhő előnyeinek és hátrányainak táblázatos összefoglalása

<i>Előny</i>	<i>Hátrány</i>
Olcsó hardver igény, nem kell közbeszerzés	Nagy ICT biztonságot kell megteremtenie a szolgáltatónak
Nem kell nagy adattár kapacitás, archiváló rendszer	Gyors, megbízható, biztonságos hálózat kell a felhasználónak
Nem kell nagy szakember gárda, drága képzési költség	A felhasználó kiszolgáltatottsága nő, a szolgáltató minden lépését figyelemmel kísérheti
Nem kell szoftver, upgrade -lés	Titkosított adatforgalom, adatbázis használata szükséges
Nem kell fejlesztés, javítási költség	A felhasználó cégek nem tudják a folyamatokat kontrollálni
Mindig a legkorszerűbb technológia alkalmazható	Nagyfokú bizalom kell a szolgáltató irányába, szolgáltató garantálja az adatok védelmét
Nem kell drága infrastruktúra, saját védelmi rendszer	Az informatikai biztonság megteremtése független a felhasználótól
Képesség az állandó innovációra	A felhasználó nem érzékeli az informatikai támadásokat
Lépéstartás a korral	Jogi környezet nem teljes
Nagy tömegű kiszolgálás lehetősége	Hálózati kapcsolat megszakadására és a szolgáltatónál előforduló hibák esetére tartalék rendszert kell működtetni
Mindig az adott igénynek megfelelő erőforrás felhasználás és költség	Ha a szolgáltatót robusztus támadás éri, a felhasználó lebénu

5. Rendvédelmi szervek és a felhő

A rendvédelmi szervekre is egyértelműen jellemző, hogy az igények fokozatosan nőnek, egyre teljesebb körű, magasabb minőségű szolgáltatásokra van szükségük. Ehhez viszont ki kellene cserélni az elavult hardver parkot, új korszerű szoftvereket kellene vásárolni. A források azonban korlátozottak.

Ezen ellentmondás feloldásának lehetne a felhő az eszköze, de ott van a hatalmas kérdés, a biztonság!

A felhőszolgáltatás tudja garantálni a titkos, a védett adatok biztonságát?

Egyes szakemberek azt mondják, hogy a kormányzati, katonai szervezetek jól védett, saját objektumaiban telepített információrendszerei sincsenek nagyobb biztonságban, mint a felhőszolgáltatás. Ezt egyrészt azzal indokolják, hogy számos betörés fordult elő eddig is a jól védett kormányzati, katonai, banki rendszerekbe. Másrészt azt mondják, hogy a felhőt üzemeltető cég meg tudja fizetni a legjobb szakembereket, az informatikai biztonságot

legkorszerűbb technológiával, szakember gárdával képes fenntartani, mivel van erre forrása és folyamatosan végzi a fejlesztést.

Az ellenzők legmarkánsabb ellenérve az, hogy az adott rendvédelmi szerv nem értesül arról, ha betörték a rendszerbe, ezért a felhőt szolgáltató ezt le is tagadhatja, elhallgathatja.

Megoldás lehetne a szigetrendszerű alkalmazások kiépítése és a kevésbé védendő adatok, információfolyamatok kihelyezése a felhőbe.

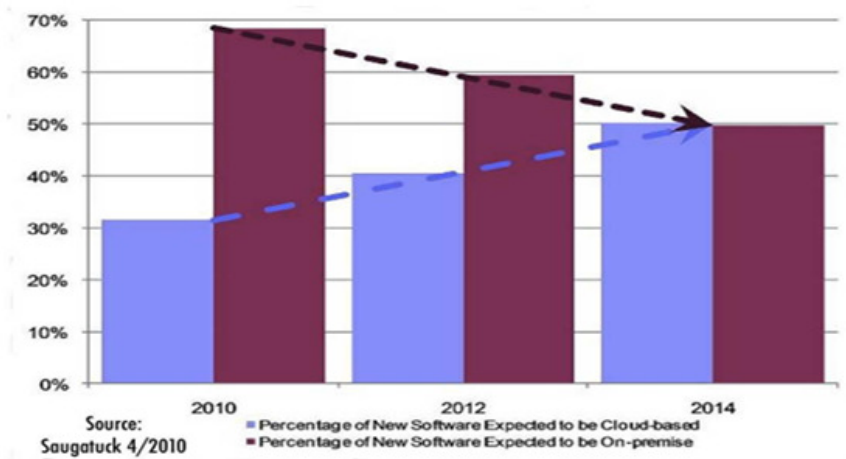
De mennyire lehet szigetrendszerű alkalmazásokat kialakítani, hiszen a fejlesztés iránya az integráció, a szolgáltatások egyszerűsítése, a felhasználó, ha belép a rendszerbe, akkor egy felületről érjen el minden szolgáltatást. Erre jó példa a Netzsaru.

Ha kettéválasztjuk az alkalmazásokat, egy részük marad a szervezeten belül, egy részük kikerül a felhőbe, az a hardver igényt csak bonyolítja. A saját kezeléssel információrendszer üzemeltetéséhez kell a nagy teljesítményű és kapacitású hardver továbbra is.

A kételyeket tovább fokozza, hogy a felhőszolgáltatások jogi szabályozása sem teljes még.

Az informatikai cégek azonban bizakodók, egyre inkább erősödik az a vélemény, hogy ezt a fejlődési irányt nem lehet megtörni, a gazdasági lehetőségek kényszerítő és az elérhető minőség csábító hatására egyre több felhasználó fogja a felhőszolgáltatást igénybe venni.

Saugatuck, a világ egyik vezető IT elemzőjének jóslata alapján 2014-re az új alkalmazások mintegy 50%-a felhő alapú lesz.

Forrás: <http://revevol.hu.com/felho/mit-jelent-a-%E2%80%9Ccloudfelho%E2%80%9D/>

A tudományos kutatómunka is egyre jobban igényli a szuperszámítógépek és gridek igénybevételét⁷⁸. Nem minden kutatóhelynek lesz anyagi erőforrása ezek beszerzésére, megoldás a felhő lehet a számukra.

⁷⁸ Zsigovits László: Az új Nemzeti Köszolgálati Egyetem K+F+I és pályázati tevékenységének lehetséges irányai Hadmérnök 2011/2. szám 296.o. http://www.hadmernok.hu/2011_2_zsigovits.pdf

A 2012. április 11-13 között a Pannon Egyetemen megtartott 21. NETWORKSHOP konferencia informatikai infrastruktúra előadásai nagy számban a felhőmegoldások körül forogtak. Többek között ilyenek voltak:

- *Budai Péter István; BME Irányítástechnika és Informatika Tanszék - Goldschmidt Balázs, BME-VIK Irányítástechnika és Informatika Tanszék: Egységes metamodell kialakítása privát IaaS cloud rendszerekhez;*

- *Szalkai László, Domainteam Kft: Énfelhő - cégfelhő;*

- *Hartung István - Goldschmidt Balázs, BME Irányítástechnika és Informatika Tanszék: Költséghatékonyság cloud alapú rendszerekben - erőforrásallokáció privát IaaS cloudok esetén;*

- *Spilák Viktor, KÜRT Információbiztonsági és Adatmentő Zrt.: Üzleti célú szoftverfejlesztés és biztonságos üzemeltetést támogató szolgáltatások megvalósítása cloud technológiájú infrastruktúrán;*

- *Gergely Pál Dávid, NIIF Intézet: Az OpenNebula problémái a NIIF Cloudban és ezek megoldása;*

- *Juhász Péter, Microsoft Student Partner: Windows Phone alkalmazás összekapcsolása a felhővel*

A VARINEX Informatikai Zrt. 2012.04.26-ai konferenciáján több olyan előadás hangzott el, amely azt bizonyítja, hogy a térinformatika, a CAD, CAM, CAE – számítógéppel segített mérnöki tevékenységek, a műszaki térinformatika és infrastruktúra-kezelés terén is megjelentek a felhőalkalmazások. Egy bonyolult alkatrész beszkenelése a megmunkálásához szükséges adatok kinyeréséhez óriási tárhelykapacitást és feldolgozási sebességet igényel, amely előnyösen telepíthető a felhőbe. Az Autodesk térinformatikai alkalmazáscsomagot megvevő felhasználó a licenccel együtt kap a felhőben tárhelykapacitást is.

Az Oracle informatikai cég is elmozdult a felhőalkalmazások irányába.⁷⁹

VMware Global Inc. rendszermérnöke Macskássy Attila a VMware Fórum 2012. május 17-ei előadásán a budapesti Aréna Plazában „eljött a PC utáni világ” jövőképet vázolt fel, amelynek középpontjában a virtualizáció állt. Ugyanezen a rendezvényen hangsúlyozta Karol Boguniewicz, vSpecialist, EMC, (angol nyelvű előadásában), hogy a digitális univerzumban az adatmennyiségek várhatóan 44-szeresére növekednek, ez olyan hatalmas kapacitás, amely csak a felhőből érhető el, a virtualizáción keresztül. A rendezvény szolgenje is a felhőalkalmazások elengedhetetlenségét fejezte ki: „Your Cloud. Your Business.”.

⁷⁹Dr. Drótos György, egyetemi docens, tanszékvezető Corvinus Egyetem és Sallai György KPMG Tanácsadó Kft. előadása 2012. február 23. Oracle Szolgáltatások Napja konferencián.

A fentiekből jól érzékelhető, hogy a nagy informatikai cégek mind nyitottak a felhőszolgáltatások irányába, sőt nem hogy nyitottak, hanem ezt tekintik a jövőképnek.

Hogy ez mennyiben fog érvényesülni a rendvédelmi szerveknél, az alapvetően két dologtól függ. Az egyik, hogy a rendvédelmi vezetők képesek lesznek-e a paradigmaváltásra. A másik tényező, ha megvan a paradigmaváltási hajlam, a szolgáltatók mennyire tudják a kiépített jogi garanciákkal és védelmi rendszerrel meggyőzni a vezetőket a használat biztonságáról.

Talán megoldás lehetne egy dedikált, kormányzati felhő létrehozása, amelyet valamelyik szolgáltató üzemeltet, de a kormányzat felügyel, a szerverpark a kormányzat által kijelölt helyen kerül kiépítésre. Ehhez kapcsolódhatna egy nemzeti lebutított hardver gyártás megteremtése is.

A dedikált, kormányzati felhő létrehozásának megvannak az alapjai, a privát felhő megoldások.⁸⁰ A privát felhő egyetlen szervezet számára biztosítja a szolgáltatásokat, erőforrásokat. Ezen szolgáltatás igénybevétele drágább, mint a publikus felhő alkalmazása. A privát felhő megoldásokkal több felsőoktatási intézmény is foglalkozik.⁸¹

A Microsoft több kész megoldást ajánl.⁸² „Budapest, 2011. március 28. – **A Microsoft technológiájára épülő privát felhőszolgáltatások lehetővé teszik, hogy a vállalatok saját informatikai rendszerüket modernizálják azokkal a technológiákkal, amiket a Microsoft maga is használ az adatközpontjaiban. Az új System Center 2012 megoldásokkal az IT részlegek teljeskörű szolgáltatásokat nyújthatnak az akár házon belüli, akár külsős partnerekkel dolgozó alkalmazásokat fejlesztő csapatoknak, hogy a fejlesztőknek csak az alkalmazásokra, ne pedig az azok futtatásához szükséges hardver- és szoftverkomponensekre kelljen figyelniük.**”

“A privát felhő legfontosabb előnye, hogy teljes mértékben a már meglévő és kiépített IT beruházásokra, a meglévő hardverekre és szaktudásra épít, nem egy radikálisan új paradigma, mint a publikus felhő. Mindemellett mégis lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy a publikus felhő automatizációs és felügyeleti képességeinek jelentős részét saját irányításuk alatt használhassák fel, és igény szerint alakíthassanak ki hibrid felhő megoldásokat, melyeknek egyes részei a lokális, más részei a publikus felhőben találhatóak meg. A vállalati alkalmazásokat fejlesztő kollégák számára pedig egyre inkább mindegy lesz, hogy a privát vagy publikus felhőbe fejlesztenek, teljes lesz az átjárás a két rendszer között, és

⁸⁰ <http://nks.hu/privatecloud>

⁸¹ 21. NETWORKSHOP konferencia előadásai. http://nws.niif.hu/nws2012/index_desktop.php

⁸² http://www.microsoft.com/hun/news/press/110328_01.aspx

ugyanaz lesz a fejlesztési és üzemeltetési eszközkészlet is. Az új System Center megoldásoknak köszönhetően már nem csak Infrastructure as a Service (IaaS) jellegű privát felhő építhető ki, hanem akár egy Platform as a Service (PaaS) képességeit nyújtó rendszer is könnyedén megvalósítható, a helyi IT részleg felügyelete alatt, a jelenleg is meglévő adatközpontokra építve” – mondta Budai Péter, a Microsoft Magyarország termékmenedzsere.

A vázolt víziókhöz nagyon közel áll a Schengeni Információs Rendszer (SIS), hiszen a SIS is egy nemzetközi adathálózaton alapuló, központi adatbázist használó információrendszer, amely struktúrájában közelít a felhőalkalmazásokhoz.

A fentiekből talán megfelelően érzékelhető, hogy az informatika világfejlődési trendjét a rendvédelmi szervek informatikai stratégiájának is követnie kell. Egy ideig lehet más irányba menni, elhatárolódni a merésznek tűnő újdonságoktól, de egy határ után olyan erős külső tényezők fognak hatni, hogy azoknak már nem lehet ellenállni. Az információbiztonság megteremtése és folyamatos fenntartása elengedhetetlen követelmény a rendvédelmi szerveknél, ez nem képezheti vita tárgyát, de az erre való hivatkozás nem lehet a végletekig a változás fékező ereje.

Felhasznált irodalom

Microsoft Magyarország konferencia előadásai

VARINEX Informatikai Zrt. konferencia előadásai

Networkshop konferencia 2012. előadásai

Networkshop konferencia 2011. előadásai

Dr. Drótos György, egyetemi docens, tanszékvezető Corvinus Egyetem. Szolgáltatások az informatikában, informatika a szolgáltatásokban – trendek a világban és itthon, előadása 2012. február 23. Oracle Szolgáltatások Napja konferencián.

Sallai György KPMG Tanácsadó Kft. előadása 2012. február 23. Oracle Szolgáltatások Napja konferencián.

VMware Fórum rendezvény előadásai 2012. május 17. a budapesti Aréna Plaza -ban.

devportal.hu/azure

<http://www.microsoft.com/hun/megoldas-magazin/felho/a-felho-szam%C3%ADtastechnika-kilatasai/>

<http://www.microsoft.com/hu-hu/cloud/default.aspx>

http://nws.niif.hu/nws2012/index_desktop.php

http://en.wikipedia.org/wiki/Cloud_computing

[http://oktinf.elte.hu/wiki/index.php/Felh%C5%91_\(cloud_computing\)](http://oktinf.elte.hu/wiki/index.php/Felh%C5%91_(cloud_computing))
<http://revevol.hu.com/felho/mit-jelent-a-%E2%80%9Ccloudfelho%E2%80%9D/>
<http://trsoft.eu/?trs=internet-cloud>
<https://www.iit.bme.hu/onallo-laboratorium/cloud-felh%C5%91-szol%C3%A1ltat%C3%A1sok-%C3%B6sszehasonl%C3%ADt%C3%A1sa>
<http://intermatrix.hu/clouds>
<http://nks.hu/privatecloud>

Az internetes anyagok letöltési ideje: 2011.12.01-2012.05.20.

E számunk szerzői

dr. univ. Beregnyei József

c. iskolaigazgató

Prof. Dr. Bukovics István

Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar, intézetvezető

Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Rendészeti Albizottság, elnökhelyettes

dr. univ. Potóczki György

Nemzeti Közzolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, doktorandusz

Dr. Zsigovits László

Nemzeti Közzolgálati Egyetem, c. egyetemi docens

